

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT

Malte Dominik Krüger \ Szemmagasságban. Evangélikus teológia a „képi fordulat” után

Orosz Gábor Viktor \ Szexualizált erőszak és „gyermeki” szégyen az iskolában

Kristen Fehrs – Nikolaus Blum \ Az EKD megbízott tanácsadó testületének jelentése
a szexualizált erőszak elleni védekezésről

Zsugyel János \ „Jézus az utolsó szalmaszál”. Jánosy István angyalföldi segédlelkészi szolgálata
az 1944. évi német megszállás alatt

Kedves Olvasó!

Bár a vizualitás és a nyelvi képesség nem játszható ki egymás ellen, a képi fordulat (iconic turn) új kihívások elé állítja az evangélikus teológiát azáltal, hogy a képi jellemzőkre fókuszál. Ugyanis a szentírási elv és a megigazulás tanítása mint vallásos beszéd és alternatív valóságértelmezés – amely a reformáció által különösen is nagyra értékelt képtilalomban sűrűsödik egybe – látszólag éppen hogy ellentmond a képi fordulatnak. De ez a látszat megtévesztő – állapítja meg munkájában Malte Dominik Krüger rendszeres teológus. Ezért két alapvető kérdés megválaszolását tartja szükségesnek: milyen felismerések következnek a képi fordulatból, és mit jelenthet ez az evangélikus teológia számára?

A szexualizált erőszakkal szembesülő pedagógus, az erőszak elszenvetője, valamint elkövetője közötti viszonyt nemcsak beárnyékolja a szexualitáshoz kötődő és erőszakot övező szégyen érzete, de olyan terhet is jelent az események feldolgozásában, amely korábbi tapasztalatok, sérelmek, képzettársítások és szilánkjával sebzi az érintettek közötti kommunikációs hálót. Orosz Gábor Viktor tanulmányában a szégyen teológiai értelmezésével kíván hozzájárulni az érintettek helyzetének és érzelmeinek pontosabb megértéséhez.

A tanulmányhoz kapcsolódva adjuk közre a Németországi Protestáns Egyház (EKD) megbízott tanácsadó testületének jelentését a szexualizált erőszak elleni védekezésről.

Az igehirdetési előkészítők *böjt 6. vasárnapjától húsvét ünnepe utáni első vasárnapig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Márciusi számunk szerzői

Bence Áron lelkész, történész, doktorjelölt – Budapest, Göttingen (Németország)

Hafenschner Károly egyetemi tanár, az MEE Zsinatának lelkészi elnöke – Budapest

Hegedűs Attila lelkész, irodalmár – Sopron

Jakab Béla lelkész – Budapest

Kristen Fehrs püspök – Hamburg (Németország)

Malte Dominik Krüger rendszeres teológus, egyetemi tanár, a Rudolf-Bultmann-Institut für Hermeneutik igazgatója – Marburg (Németország)

Nikolaus Blum egyházfőtanácsos (EKD) – Hamburg (Németország)

Orosz Gábor Viktor lelkész, egyetemi docens – Budapest
Pángyánszky Ágnes lelkész, egyetemi adjunktus, az EHE
Gyakorlati Intézetének vezetője – Budapest
Péterné Benedek Ágnes lelkész – Békéscsaba
Szabó B. András lelkész, egyetemi adjunktus, a Melancthon Evangélikus Szakkollégium igazgatója – Budapest
Szeverényi János missziói lelkész – Budapest
Zsugyel János, a Miskolci Keresztény Szemle főszerkesztője, nyugalmazott egyetemi docens – Budapest

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

A szerkesztőbizottság tagjai

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Johann Gyula

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050

E-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 12 000 Ft; fél évre: 6000 Ft. Egy szám ára: 1000 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 7900 Ft; fél évre: 3950 Ft. Egy példány ára: 700 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Mondat Kft.

www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-2821

nka

A lapszám a Nemzeti Kulturális
Alap támogatásával jelent meg.

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Percze Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

2 133282 121038

Öntudatlanul

Lk 18,40

■ HEGEDŰS ATTILA

Pont ma reggel (január 15-én) kaptam egy e-mailt. Énekkaros társam kérdezi, mi van velem: egy szomorú verset osztottam meg a Facebookon (Baka István: *Klepszidra*), majd egy fájdalmas dalt az énekkari csoportban (Purcell: *Dido's Lament*, Annie Lennox előadásában) – ugye nincs nagy baj?

Mit írhattam volna? Hogy bocsí, véletlen volt? Mert az volt. Vagy hogy az online oktatás miatt már hónapok óta nem láttam a diákjaimat; hogy zárva az uszoda, a színház, az énekkar; a szeretetotthonban, ahol másodállásban dolgozom, az öregek kétségbe vannak esve a karantén miatt, és nem tarthatok nekik közösségi alkalmakat; hogy „öregszem”, testem és agyam kezd életkoromnak megfelelően, ötvenévesen viselkedni... Természetes, hogy – bár nem vagyok depressziós – nem a vidámság ideje ez.

A dolog csak azért érdekes, mert ha nem is mondtam ki, hogy mi van velem, ő rájött. Amit nem kiáltottam ki szavakban, azt jeleztem másképpen. Véletlenszerűen. Öntudatlanul, mint a kövek.

Bő tíz éve egyszer volt ez már így. Annyi testi nyavalyám volt egyszerre – idült légúti panaszok, a nyaki izmok bemerevedtek –, hogy alig győztem orvoshoz járni. Pedig valószínűleg csak a testem szól: nem képes többé kimondani azt, amit kényszerből mondanom kellene, nem képes fejet hajtani az előtt, amit képtelen vagyok elfogadni. Én nem szóltam – hát kiáltott helyettem a szervezetem. Öntudatlanul, mint a kövek.

Persze ez visszafelé is működik. Amikor kamaszkoromban szerelmes voltam, az emberek az utcán látták rajtam a sugárzást: valami történik... Amikor nagy teher esett le a vállamról, új munkahelyem lett, amelyért rajongtam, régi ismerősök szólítottak meg a téren: Mi történt? Valami megváltozott rajtad! Én nem mondtam semmit, de mindenem kiáltott: Boldog vagyok, legyetek boldogok velem együtt! Még csak oda se kellett figyelnem, ki se kellett mondanom, szavaim helyett én magam lettem az örömhír hordozója. Öntudatlanul, mint a kövek.

Illedelmesen elhallgatjuk, ha valami nagyon fáj vagy valami nagyon szép. Megvannak a határok: *tól-ig* tart a fájdalom és az öröm kifejezése. És mindig lesznek bennünk

vagy körülöttünk farizeusok, akik ránk szólnak: hallgatsd már el őket, a kiáltókat, az ünneplőket vagy a sírókat! És mi hallgatunk rájuk. Ugyan mi mást tehetnénk?

Bár Dávidnak is volt egy Mikálja, aki rászólt, ugyan viselkedjen már királyhoz méltóan, amikor táncolva kísérte be a frigyládát Jeruzsálembe – mit fognak szólni a többiek? Csak éppen Dávid tudta, hogy az Isten jelenléte miatti szertelen öröm nem teszi őt méltatlanná, sőt!

Akik a jól ismert történetben hozsannát énekelnek, azok egy több évszázados hagyományt élnek meg: várják a megígért Messiást, Dávid utódát. Több évszázad feszültsége szakad ki belőlük: Hátha most...? Egy ilyen ősi vágy beteljesülésére született éneket akarnak a farizeusok elhallgattatni. Most komolyan: tényleg elhitték magukról, hogy maguk vájta szűk csatornába tudják szorítani az örömet?

Jézus nem azt mondja, hogy helytelen csöndre inteni az örömmel eltelteket. Csak annyit: értelmetlen. Ennek a figyelemztetésnek az esélye annyi, mint köpésnek a Gyehennán.

Mert ha én nem szólok, szól helyettem más. Persze tudjuk, *ne szólj szám, nem fáj fejem*, de erre válaszol Müller Péter Sziámi: *akkor meg mi szükség van szájra meg fejre?* És ha a száj megnémul, ezer és ezer szervünk kiáltja világgá: örüljete velem! (Vagy éppen: sírjatok velem!) Öntudatlanul, mint a kövek.

Tudom, nem lehetünk mindannyian József Attilák, akik magukat mindig kitakarják. Vallásosságba, kultúrába, erkölcsbe és illembe burkoljuk azt, amit félünk megmutatni. Most éppen örömünket.

Csak éppen a dolog nem így működik: aminek meg kell lennie, az előbb-utóbb kibukik belőlünk. Öröm és fájdalom egyaránt. Ha nem kaphatok meg valamit, ami létfontosságú, vagy hallgatnom kell róla – mindkettő halálos lehet. Mint történetünkben is, az öröm is mérgezővé válhat, ha nem talál kiutat.

Engedjük hát meg magunknak, hogy örüljünk, amikor örülni kell, amikor az lép közénk, akit annyira vártunk! Ha nem engedjük, akkor is megszólalunk. Ha hangosan nem is, majd megszólalunk öntudatlanul, mint a kövek.

Szemmagasságban

*Evangélikus teológia a „képi fordulat” után**

■ MALTE DOMINIK KRÜGER

Bevezetés

A képek meghatározzák életünket. Befolyásolják viselkedésünket, érzéseinket és gondolatainkat.¹ Vélhetően az emberiség történetének kezdete óta igaz: az emberre jellemző a képek használata, a képekben való gondolkodás. Korunkban a kép – különös tekintettel a digitalizációra és annak képhasználó voltára – eddig ismeretlen erőt jelent. Ez nemcsak a képeknek a politikai vitákra gyakorolt hatásában és a hétköznapi reklámokban jelenik meg, hanem mindenekelőtt a képernyőn megjelenő médiumok használatában és a tudományos-technikai innovációs folyamatok képalkotó részleteiben. A képek nyilvánvaló mediális megjelenítő erejével szemben a nyelv mint érvelő diskurzus meghátrálni kényszerült. Elsősorban az számít hihetőnek, aminek képileg elérhető valósága van, még ha ez nem is zárja ki a diskurzivitást.

A médiának ez a fejlődése megfelel a tudományos felfedezéseknek, amelyek szerint a képi kifejezőmód mind a beszéd, mind az értelem számára alapvető. A kultúratanományban ezeknek a felismeréseknek a nyomán esett szó a „képi fordulatról” (iconic turn, Gottfried Boehm) – kritikus kiegészítésként kapcsolódva a nyelvfilozófiában meghirdetett „nyelvi fordulathoz” (linguistic turn). Eszerint beszédképességünk és értelmi képességeink alapja egyfajta képi készség: az ember specifikus képessége a külső és – ezzel kapcsolatban – a belső képek kompetens kezelésére. A belső képek használatának ezt a képességét képzelőerőnek is nevezhetjük. Alapvetően nem választható el a beszédétől, ahogyan azt a nyelvi képek is jelzik.

* Eredetileg megjelent: KRÜGER 2020.

¹ Lásd ehhez és az ikonikus fordulat itt következő jellemzéséhez: KRÜGER 2017, 151–194., 244–298. o., különösen is 282–291. o. A következőkben szereplő hivatkozások a *Das ander Bild Christi* című tanulmányra utalnak; a tanulmányban szereplő, más szerzőktől származó hivatkozásokat terjedelmi okokból csak a szerzők nevével jelöljük.

Bár a vizualitás és a nyelvi képesség nem játszható ki egymás ellen, a képi fordulat új kihívások elé állítja az evangélikus teológiát azáltal, hogy a képi jellemzőkre fókuszál. Ugyanis a szentírási elv és a megigazulás tanítása mint valóságos beszéd és alternatív valóságértelmezés – amely a reformáció által különösen is nagyra értékelt képtilalomban sűrűsödik egybe – látszólag éppen hogy ellentmond a képi fordulatnak. De ez a látszat megtévesztő. Ezért két irányban kell vizsgálódnunk: milyen felismerések következnek a képi fordulatból, és mit jelenthet ez az evangélikus teológia számára?

Kultúratanományos felismerések a képi fordulat után

Hogy mikor keletkeztek az első képek, azt senki sem tudja.² Úgy vélik, hogy az első karcolatok hozzávetőlegesen 6-7 millió évvel ezelőtt jelentek meg. Ebben az időben válik szét a ma csimpánznak és embernek nevezett fajok törzsfelődése. Kr. e. 300 000 évvel már igazolható a színek használata. Kr. e. 35 000 és 12 500 között pedig bekövetkezett egy kreatív „ősrobbanás”, amelyet a már művészi szintű, fejlett ősi európai barlangrajzok jeleznek. Ezen képek funkciójáról még zajlik a vita. Vélhetően a sámánizmus összefüggésében értelmezhetők, amelyben kultusz és kultúra, valamint valóság és művészet nem válik úgy külön, mint napjainkban.

Amióta ember létezik, azóta készít képeket, úgyhogy a képszerű alkotások valóban emberi (vagy hozzá hasonló) intelligencia nyomait jelentik. Az ember alapvető képhasználata történeti fejlődést mutat, és – Marshall McLuhan nyomán – három mediális „törés” történeteként írható le, amelyek az emlékezéssel függnek össze.³ Így váltja fel elsőként

² Lásd ehhez és a következő szakaszhoz: KRÜGER 2017, 184–193. o.

³ Lásd ehhez és a következő szakaszhoz: uo. 155. k., 195–243. o., különösen 224–231. o.

az ókorban a testi emlékezést az írásos emlék: már nem kell mindent észben tartani, hanem le lehet írni. A tudás átadása és az ismeretszerzés szempontjából ez jelentős mozzanat, olyannyira, hogy ezáltal talán az élő beszéd is háttérbe szorul, amint Platón is panaszolja. Ebben az első „törésben” az ábécé létrehozása nagy szerepet játszik, hiszen az eltávolodik a képies átírás módszerétől akkor is, ha az ábécében ma is felismerhetők annak nyomai. Gondoljunk csak az M betűre, amely a vízfelszínre emlékeztet (*máyyim*, vagyis tenger). Másodikként a kézirást felváltja a nyomtatott írás (jelző: Gutenberg-galaxis). Ehhez a paradigmaváltáshoz a tudás és a kommunikáció új megközelítése kapcsolódik, amely a protestantizmus öntertelmezésének része lett. Luther Márton ebben a váltásban az evangélium pünkösdihez hasonló áttörését ismeri fel. Végül harmadikként a nyomtatott emlékeket a képernyő váltja fel a 20. században a televízió és a számítógépek megjelenésével. Martin Heidegger ezt az átalakulást a maga gyors virtualitásával kritikusan fogadta. Ehhez kapcsolódik a megfelelő adattárolási formák létrehozása, amely a következő lépés a tudás kezeléséhez.

Ezzel az utolsó átalakulással kulminál az eddigi képhasználat, úgyhogy már képáradatról beszélhetünk.⁴ Már nem csak a barlangokban, templomokban, galériákban, a nyomtatott könyvekben vagy katalógusokban találhatunk képeket. Egyre nagyobb mennyiségben találkozunk velük, akár a képernyőn munka közben, appokon az okostelefonon vagy a hétköznapjainkat elárasztó képáradatban (reklámok, poszterek, nyomtatott kiadványok stb.), és mivel jelenlétük ennyire magától értetődő, gyakran át is siklunk felettük.

A digitálisan bemutatott ábrázolás Ferdinand Fellmann szerint úgy működik, mint egyfajta (ki)fordított képzelőerő, amelynek valóságossá lett képzeletbeli terei aláássák a lét és a látszat tradicionális megkülönböztetését: a *Dasein* és a *design* felcserélhetővé válik. Az ebből adódó fejlemények, amelyek egyre inkább megrendezett, látványosságyszerű és megfigyelés alatt álló társadalomhoz vezetnek, rendszeresen (kultur)kritikai viták tárgyát képezik. Ám ezzel kapcsolatban nem szabad elfelejtenünk azt, hogy majdnem minden mediális váltást kritikusan fogadott az adott kor. A képernyő realitása ráadásul nem zárja ki a beszédet, legyen az hangos beszéd vagy felirat. Mindenesetre ez a médiatörténet leírható a növekvő képhasználat történeteként. Ez utóbbi egyébként Hans Belting szerint kultúrtörténeti szempontból szorosan kötődik a keresztény valláshoz, különösen is az ikonok mai napig alulértékelt hatóerejéhez, amely a nyugati táblafestészen át a mai reklámok arcábrázolására is hatással van. Emellett figyelemre méltó, hogy csak az újkorban, nevezetesen a reformációval és a reneszánsz nyomán válik a kép a művészet szabad tárgyává, miközben korábban teljesen az egyházi kultusz, a vallásos tisztelet kifejezésének szolgálatában állt.

⁴ Lásd ehhez és a következő szakaszhoz: uo. 56–73., 224. k., 231–243. o., 266. o. 58. jegyz.

Ami az emberi kultúra anyagi oldalára érvényes, az elmondható a formájáról is.⁵ A vizuális képességnek alapvető szerepe van. Emberi kultúránk Michael Tomasello szerint feltehetően a mutatóujj mozdulatával kezdődik, amellyel valami másra utal, mint önmaga. Ebből adódik a képesség, hogy valami távolit jelenvalóvá tegyünk, azaz tagadást fogalmazzunk meg róla. Ezáltal megtörik az azonnali érzelmi inger-válasz séma, és létrejön a sajátos emberi szabadság. Hogy azt, ami nincs jelen, bemutathatjuk, megoszthatjuk, az alapvető képi készségünkben mutatkozik meg. Így például egy banán képe nem maga a banán, de ugyanazt mutatja, és nem egy narancsot.⁶ Reinhard Brandt szerint ez a képesség – valamit tagadni és ahhoz konstruktívan ragaszkodni – válik bonyolult úton-módon a kijelentő mondat alapjává, amely az „itt és most”-on túl is kifejezhet valamit, a visszakérdezések alapján pedig differenciált szubjektivitáshoz és interszubjektivitáshoz vezet. A konstruktív tagadásnak ez a képessége, amely a képi készség által szemléletes és a beszédkészség által diskurzív jellegű, a racionális képesség által önreflexív válik.

Másképpen fogalmazva: a magasabb és rugalmasabb nyelvi és racionális képesség arra az érzésre épül fel, amelyben és amellyel a valóságunkat realizáljuk, és amelyen minden élőlényel osztozunk. Ennek eszköze az a speciálisan emberi képesség, hogy tudunk valamit tagadni, ugyanakkor megragadni, ahogy az a képi készség által történik. A nyelv és az értelem tehát nemcsak az érzéshez, hanem a képi készséghez is kapcsolódik, ami a beszéd képi világában (metaforák, hasonlatok stb.) és az értelem képi világában (világképek, világnézetek) mutatkozik meg. Ez fordítva is igaz: a képi készség a nyelvre és az értelemre épül, és ezáltal az érzéseken alapszik.

Ebből a pszichológiai összjátékból különböző elméletek adódnak, amelyek arra a kérdésre, hogy mi a kép, az érzékelés (mint Maurice Merleau-Ponty), az imagináció (Hans Jonas), a jel (Nelson Goodman) vagy akár a tagadás (Reinhard Brandt) elmélete útján adnak magyarázatot. Véleményem szerint ezek az elméletek fokozatosan gazdagodó megközelítést adnak a feltett kérdéshez, azonban ez nyelvi úton csak korlátozott módon lehetséges.⁷ Egy kép először is (érzékeléseméleti szempontból) valamilyen szakadást, megszakítást mutat, mert a kép valósága elválik a hétköznapi valóságtól. Egy képnek mindig van valamilyen szegélye vagy kerete, amely kultúrtörténetileg változó. Másodszor: egy kép (ima-

⁵ Lásd ehhez és a következő szakaszhoz: uo. 151–194. o., különösen is 162–177., 177–182. o.

⁶ Ez összességében Hans Belting tézisével, amely szerint a képek keletkezése a halál, a végesség legyőzésének köszönhető. Hiszen a kétdimenziós képek létrejötte végső soron olyan háromdimenziós koponyák nyomán történt, amelyeket az ősember kidíszített és lakóhelyiségében tartott, ez pedig azért történt, hogy az elhunytat jelen lévőként megőrizze (lásd uo. 410–417. o.). A halott hozzátartozók képei ma is sok lakásban felbukkannak ugyanebben a szellemben.

⁷ Lásd uo. 313–468. o., különösen is 313–328. o.

ginációelméletileg) magában foglalja azt a felismerést, hogy nincs külső vizuális készség belső képzelőerő nélkül, mert a kettő összekapcsolódik: a kép léte egyenlő a megjelenésével.⁸ Harmadszor: egy kép (jelelméletileg) teljességet alkot, amennyiben a színek és kontúrok által kifejezett belső ellentétek egymásba hatol, megváltozhatatlan viszonyát fejezi ki. Negyedszer: egy kép (tagadáelméleti szempontból) a tényeknek való relatív ellentmondást foglal magában. Az ábrázolt dolog ugyanis egyszerre ott van és nincs ott. A kép olyasmit mutat, ami „valójában” nincs ott. Ez a négy jellemző: a megszakítás, a képzelőerő, a teljesség és az ellentmondás nemcsak a külső, hanem a belső képekre is érvényes.⁹ Az utóbbiak esetében az emberi elme belső folyamatai játsszák a hordozó közeg szerepét. Képelméleti meghatározás szerint különbséget teszünk a kép hordozója (pl. a festővászon vagy az agyi idegi struktúra), a kép objektuma (pl. egy ábrázolt vagy emlékezetben felidézett személy) és a kép szubjektuma (pl. a „valóságos” személy, akire gondoltunk vagy akit ábrázoltunk) között.

Teológiai felismerések a képi fordulat után

Mit lehet kezdeni a képi fordulat adta felismerésekkel az evangélikus teológiában? Ez attól függ, hogy a „fentről”, az Istentől indított kinyilatkoztatásteológiát műveljük, vagy inkább a „lentől”, az embertől induló szubjektív teológiát.¹⁰ Mindkét esetben vannak kapcsolódási pontok. Így vezethet például Karl Barth analógiás gondolkodásának („példázatok”) kinyilatkoztatásteológiai hagyománya és Ernst Fuchs nyelviesemény-fogalma Eberhard Jüngel „metaforologikus” barthianizmusához. Ez azt jelenti, hogy az, hogy Isten a maga teljességében az emberhez közeledik, képies beszéddel kifejezhető. A képi fordulat például itt is értelmezhető, amennyiben a kép megszakítás jellegét és a kinyilatkoztatás passzivitáseméleti másféleségét összekapcsoljuk. Másfelől a szubjektív teológia hagyománya Schleiermacher esztétikailag nyitott egyházi képzési folyamatától és Paul Tillich szimbólumteológiájától például Ulrich Barth „képi hermeneutikus” krisztológiájáig vezethet. Eszerint a hit elsajátításának krisztológiai indíttatású folyamata nem érthető az emberi képzelőerő nélkül. A képi fordulat itt is értelmezhető, ha az érzékelés alapvető képformálását összekapcsoljuk az ember vallásos értelemkeresésével.

Nézetem szerint ezek érdekfeszítő gondolatok, amelyek

további megfontolásokhoz vezethetnek. Vajon nem lehetne a kinyilatkoztatás pozitívista felfogása által nagyra értékelt metafora és a kultúrprotestantizmus által nagyra értékelt szimbólum közötti árkot áthidalni a képfogalom segítségével?¹¹ Hiszen ha a kép léte (jelen esetben Istené) egyenlő a megjelenésével, akkor már a kezdetektől értelmetlenné válik az a kérdés, hogy az ember külső valóságából vagy belső szimbolizmusából indulunk-e ki: Isten megjelenése a maga képében történik meg. Ebből a javaslatból egyfajta belső realizmus következik, amely Isten külső valóságát egyedül a belső realizálás (hit) alapján látja megvalósulni. Így a teológiával való sokat ígérő, ám fáradságos foglalkozás abban áll: a hit alapján újra meg újra eldönteni, hogy mi az, ami bennünk emberi, és mi az isteni. Nézetem szerint az említett négy kritérium (teljesség, ellentmondásosság, megszakítás, képzelőerő) mutatja meg kategorikusan, hogy a hit mennyire nyújt belső megvilágosodást, és hogy az istenkép mennyire tartalmaz. Ennek következményei is vannak az istenfogalomra nézve, amely a teljesség és ellentmondásosság foglalatoként vagy még jobb kifejezéssel eszményképeként ragadható meg. Ennek kibontakozása a megszakított valóság megszakítása („kinyilatkoztatás”) által valósul meg a képzelőerőben. Isten a világ mélységének egy dimenziója, és ebben a világban titokzatos homályként jelenik meg. Véleményem szerint ebben az esetben a vallás a végességre érzékeny ambivalenciamenteszként írható le (a feltétlenség horizontján), a teológia pedig intelligens hiánykezelésként (a csak hiányában jelen lévő Isten horizontján).¹² Ezek az alapvető teológiai felismerések megmutatkoznak a húsvéti üzenetben is; ezt próbálja kifejezni az evangélikus megigazulástan, és ezt mutatja a Bibliával való bánásmód, amelyet az evangélikus szentírási elv hivatott szabályozni. E kettő összefügg egymással, és mindkettőnek gyakorlati következményei vannak.

Húsvét, illetve a feltámadás az az esemény, amelyben Jézusból, aki Istenről addig (szó)képekben (példázatokban) beszélt, és ennek a képnek megfelelően cselekedett, maga Isten (szó)képe, azaz (látható) Igéje lesz. Ezért egyedül Jézusban ismerhető meg a keresztyén Isten. Húsvét ilyen értelemben a láthatóvá válása annak a monoteista istennek, akiben – másképp, mint a zsidóságban vagy az iszlámban – az alapító személy a vallásos érdeklődés közvetlen vonatkoztatási pontjává válik. Ez a babiloni fogságra különösen is jellemző monoteista értelmezésmód folytatása: a földi ku-

⁸ Ugyanígy egy barlang falára festett bika ábrázolása és befogadása sem képzelhető el képzelőerő nélkül. A bika nincs ott a festő mellett a barlangban, azt saját fantáziájából festi oda. És a nézőben is a képzelőereje által realizálódik a kép, anélkül csak kétdimenziós vonalakat és színeket érzékelne.

⁹ E négy jellemző egyike sem feltétel nélküli vagy abszolút. A képzelet esetében a relativitás az érzésre, a beszédre és az értelemre vonatkozik.

¹⁰ Lásd ehhez és a következő szakaszhoz: uo. 94–141., különösen 132. kk. és 137. kk.

¹¹ Lásd ehhez és a következő szakaszhoz: uo. 471–541. o.; GABRIEL-KRÜGER 2018, 17–62. o. A szerzők számos véleményre hivatkoznak, amelyek a saját értelmezésük körébe tartoznak. Itt nincs mód többet szólni azokról a véleményem szerint gyümölcsöző lehetőségekről, amelyekkel a képi teológia gazdagíthatná a felekezeti- és vallásközi párbeszédet.

¹² Isten realitása tehát nem *elsősorban* az érzület (Friedrich Schleiermacher), a nyelv (Karl Barth) vagy az ész szintjén (Immanuel Kant) lakozik, hanem *elsősorban* a vizuális képességben, ahogyan azt már Hans Jonas is felvetette.

darca mennyei győzelemként való értékelése („sub contrario”, azaz a tényekkel ellenkező módon). A korabeli teológia azzal az alternatívával szembesülve, hogy elismerje más istenek hatalmát, vagy Jeruzsálem pusztulásának fényében JHVH alakját újraértelmezze, azt a megoldást választja, hogy JHVH vereségét győzelemként kell felfogni, mivel JHVH igazsága más hatalmakon keresztül is megvalósul, és Izraelt jogosan kellett büntetnie. Minél mélyebbre süllyed Izrael, annál hatalmasabbnak gondolja JHVH-t, aki maga a teremtő Isten, és ennél fogva az ábrázolási tilalomnak is megfelel. Ez az értelmezés Jézus megfeszítésében is megjelenik. Így válik Jézus kereszten elszenvedett földi veresége a feltámadás mennyei győzelmévé. A halálból élet lett.

A monoteista értelmezés folytatásának csattanója, hogy most már a képtilalom ellenére a Megfeszített maga lép a páratlan Isten képének helyére: a Megfeszítetten, aki Isten javára a kereszten megtagadja magát, a feltámadás által Isten valósága sugárzik át. A Feltámadott húsvéti megjelenése által ez az istenképűség a tanítványok számára is érthetővé és láthatóvá válik. Az eredmény az ebből fakadó hit. Az evangélikus megigazulástan egyik aktuális olvasata ezt próbálja megragadni, amikor a Jézus-kép érzelmi hatását helyezi a beszédben és gondolkodásban megnyilvánuló, cselekedetek általi intellektuális megigazulás helyére, és rávezet arra, hogy az ember saját életében a hit képzelőerejével egy viszonylagos ellentmondásban a teljességet felfedezze, amely éppen a szokásos valóság megszakításában mutatkozik meg. Ebben a zavaró szakadásban a régi világban új lehetőségek mutatkoznak meg, amelyek ebben a mostani világban hit nélkül nem ismerhetők fel. A feltámadáshit életművészetté válhat, ha a szakadások segítségével ebben a töredékes életben, annak valóságának ellentmondóan felfedezzük annak relatív teljességét.

A megigazulástan képisége, vagyis Isten felismerése Jézus szemlélésében, a Bibliában emlékezőként csapódik le. A szó szerinti ihletés óprotestáns tanítását meghaladva mondhatjuk, hogy a Bibliában a Jézusról szóló írásos feljegyzésekkel színpadi formában találkozunk, a húsvéti üzenet-höz kapcsolódva.¹³ Ilyen értelemben az evangélikus teológia középpontjában már lezajlott a szentírási elv képi hermeneutikai átalakulása. A kánon a képi hermeneutikai értelemben értendő húsvéti eseményből következik: a Feltámadott, ameddig számunkra kézzelfogható, az általa inspirált kánonban él tovább, amikor a Szentírást befogadó emberek átélik ezt a húsvéti megtapasztalást, és az megérinti őket. Ezekben az emberekben újra megtörténik az, ami hitünk szerint a Golgotán történetileg lezajlott. Ugyanis Krisztus feltámadása, vagyis annak nagy hatású képzete megszületik bennünk. Ez egész életre meghatározó valósággá vá-

lik, amely új látásmódokat eredményez, lehetővé téve egy új életvitelt. Amennyiben a Biblia kultikus emlékezés Jézusra mint az ábrázolatlan Isten képére, az hatással van az istentiszteletre is. Mind az ígéhirdetés nyelvi képei, mind a szentségek képi sajátosságai a képi hermeneutika jeleit mutatják: az istentiszteleten nem más, mint színpadra állítás, nevezetesen a keresztyén üzenet színre alkalmazása.¹⁴

Az elmondottakból – véleményem szerint – legalább három dolog következik.

Először: az evangélikus teológia csak a saját kárára tud elmenni az „ikonikus fordulat” mellett. Az evangélikus istentisztelet kultúrájában és az egyházvezetésben régóta meglevő felismerések, hogy az értelem és az érzékelés egymáshoz kapcsolódnak; hogy a testi, a rituális és a kultikus elemek nem csak mellékes kellékei az istentiszteletnek; hogy a jó, tudatos „rendezés” elkerülhetetlen a jézusi hagyományban. Mindez arra utal, hogy ez a kihívás egyházunkban ténylegesen elismert.

Másodszor: az evangélikus teológia tudatosan, konstruktívan kapcsolódhat a képi fordulathoz, ha felderíti saját lehetőségeit a képi hermeneutika terén. A Biblia így a húsvéti üzenet mediális, színre vitt emlékezeteként jelenik meg, és hozzásegít ahhoz, hogy a hit hétköznapi valóságot megszakító képzelőereje által a saját töredékes életünkben viszonylagos teljességet fedezzünk fel. Ezt pedig a teológia egy erre érzékeny szemléletes jelenetbe illesztheti.

Harmadszor: az evangélikus teológia a képi fordulat bizonyos tendenciáival szemben kritikusan léphet fel. Amikor a késő modern képiség nyelvi és racionális szempontból egyre inkább veszít felelős voltából, akkor az evangélikus teológia nyelvi elköteleződése és racionális önreflexiója okán felemeli a szavát. Ugyanígy a krisztológiai átalakított képtilalom, amelyet világi értelemben a kép és a megjelenített dolog megkülönböztetéseként fordíthatunk le, az olyan képek kritikájához vezet, amelyek az ábrázolt dolog helyét igyekeznek átvenni. A digitalizáció folyamatára tekintettel, amely virtuális és képi tartalmak széles körű terjedésével jár együtt, mind ez számunkra különösen is fontos feladatként jelenik meg.

Hivatkozott művek

- GABRIEL, Markus – KRÜGER, Malte Dominik 2018. *Was ist Wirklichkeit? Neuer Realismus und hermeneutische Theologie*. Tübingen.
 KRÜGER, Malte Dominik 2017. *Das ander Bild Christi. Spätmoderner Protestantismus als kritische Bildreligion*. Tübingen.
 KRÜGER, Malte Dominik 2020. *Auf Augenhöhe. Evangelische Theologie nach dem „iconic turn”*. *Praktische Theologie*, 55. évf. 3. sz. 133–139. o.

Fordította: Herzog Csaba

¹³ Átfogó módon megtalálható ez a gondolat olyan különböző teológusoknál, mint Richard Rothe vagy Martin Kähler, vagy akár ma Klaas Huisingnál. Lásd KRÜGER 2017, 25–40. o.

¹⁴ Itt egy szójáték szerepel: *Inszenierung* = rendezés; *in Szene setzen* = jelenetbe beillesztés. – *A ford.*

Szexualizált erőszak és „gyermeki” szégyen az iskolában

■ OROSZ GÁBOR VIKTOR

A protestáns iskolák csak akkor tudják megbízható módon teljesíteni oktatási és nevelési feladataikat, amennyiben sikeresen teremtik meg a tanulók zavarmentes tanulási környezetét. Az iskola szociális kultúrája természetesen nem képes kompenzálni a társadalomban megjelenő erkölcsi hiányosságok teljes spektrumát (lásd WHO 2019, 2–3. o.), ám keresztény értékrendjének forrásaiból merítve törekednie kell azok minél teljesebb kitöltésére. A protestáns iskolák önértelmezése számára ez legalább a következőket jelenti a tanárok és diákok kapcsolatára vetítve:

- Minden egyes tanuló saját és sérthetetlen méltóságát Isten ajándékának tartjuk.
- Ezért elismeréssel, tisztelettel és bizalommal bánunk a gyermekekkel és a fiatalokkal.
- Tiszteletben tartjuk jogait, vallásukat és egyéni igényeiket.
- Erősítjük személyiségük egyediségét, és ösztönözzük őket, hogy maguk is felelősségteljesen cselekedjenek.
- Komolyan vesszük érzéseiket és reményeiket, és reagálunk az őket érintő kérdésekre.
- Bízunk a gyermekek és a fiatalok őszinteségében.
- Tiszteletben tartjuk és védjük személyes korlátaikat.
- Felelősséggel tudatosítjuk a másik közelségét és távolságát, intim szféráját.
- Nyitottak vagyunk a visszajelzésekre és a kritikára, és ezeket lehetőségnek tekintjük arra, hogy reflektáljunk saját munkánkra, és javítsuk annak hatékonyságát (lásd EKD 2020, 2–3. o.).

A felsorolt szempontokat figyelembe véve a fiatalok szexualizált erőszak¹ elleni védelme nemcsak alapvető társadalmi elvárás, de fokozott követelményként is megjelenik az egyházi fenntartású iskolákkal szemben a szülők

¹ A szexualizált erőszak fogalma a nyugati társadalomtudományi diskurzusban és jogi szaknyelvben fokozatosan váltja fel a nemi/szexuális erőszak fogalmát. A korábbi megnevezésekkel ellentétben nagyobb hangsúlyt helyez arra, hogy a szexuális jellegű erőszakos cselekményeknek – bár az áldozat nemisége ellen irányulnak – az elkövető szemszögéből nem a szexuális kielégülés, hanem a hatalomgyakorlás, megfélemlítés, elnyomás a célja. Ez a fogalom nagyon széles spektrumát magában foglalja az erőszakos viselkedésnek: kényszerített, kényszerített intim képek küldése, verbális zaklatás, online zaklatás, követés, „kukkolás”, erőszakos közöszlés, prostitúcióra kényszerítés, genitális csonkítás, kényszerített terhesség/abortusz/sterilizáció/házasságkötés. Ide tartozik tehát bármilyen szexuális jellegű cselekmény, ha azt egy személy akarata ellenére, beleegyezése nélkül, önrendelkezését sértve követik el ellene. A gyermekek esetében ez különösen is fontos szempont, hiszen a kiskorúak jogi értelemben nem tudnak beleegyezést adni semmilyen szexuális jellegű cselekedethez. – *A szerk.*

és a fenntartó részéről.² Iskolai megvalósulása pedig lehetővé teszi az ismeretszerzést és a prevenciót, de az előforduló esetek feldolgozásának szakszerűségét is, miközben felelősséget vállal a gyermekek és fiatalok biztonságáért (KAPPELER 2014, 7–8. o.). A tanulók és a tanárok közötti bizalmi háló erősítése e feladatok teljesüléséhez nélkülözhetetlen, mivel csak ebben a bizalmi és biztonságot nyújtó légkörben lehet a témát felelősségteljesen és szakszerűen, széleskörűen kezelni (EKD 2019, 7. o.). Erőszak elkövetésekor azonban legtöbbször a „bizalmi kör” sérül. Az érintettek félnek, és elkerülik azokat a helyzeteket, amelyekben személyes tulajdonságaik ki lehetnek téve a „lemezelenítésnek”, amely veszélyeztetheti saját integritásukat (lásd SELL 2011, 389. o.).

A szexualizált erőszakkal szembesülő pedagógus,³ az erőszak elszenvedője, valamint elkövetője közötti viszonyt nemcsak beárnyékolja a szexualitáshoz kötődő és erőszakot övező szégyen érzete, de olyan terhet is jelent az események feldolgozásában, amely korábbi tapasztalatok, sérelmek, képzettársítások éles szilánkjaival sebzi az érintettek közötti kommunikációs hálót. Ugyanakkor a szexuális erőszak elkövetője számára nem bír akkora preventív erővel, hogy megakadályozta volna tettében. A szégyent általános értelemben a becsület megsértése, az emberi méltóság érintetlenségének semmibevétele szüli – és ez a szégyen testileg fejeződik ki. A szégyen olyan érzésnek bizonyul, amely alig kínál lehetőséget a menekülésre (vö. BRENNER 2008, 99. o.): a szégyen eláraszt, elönt, elnyom, aki átéli, inkább „köddé válna” vagy „a föld alá süllyedne”, mintsem hogy szégyenben maradjon. Röviden: az öntudat pusztítására hajlamosít. A szégyen így válasz lehet más emberek elnyomó bűneire, például akik a gyerekeket és a tizenéveseket tárgyakként kezelték – úgy, mint „semmit”, nem úgy, mint valakit –, és ezért az áldozatok úgy vélhetik, hogy ők maguk sem érnek semmit (WELCH 2019, 81. o.). Ezért az áldozattá válás következhet gyermekkori traumákból, szexuális bántalmazásból, fizikai erőszakból, de akár tartósan használt bántó szavakból – akár az online felületeken keresztül is.

A következőkben a szexualizált erőszak iskolai megjelenésének és prevenciójának hatalmas (lásd MOSSER–LENZ

² Jó példa az aszódi Petőfi-gimnázium iskolai agresszióellenes szabályzata. Lásd: <http://www.egaaszod.hu/ega/mindenkinek/wp-content/uploads/sites/6/2016/11/szmsz5melleklet.pdf>.

³ A tanárok és tanítók által potenciálisan elkövethető szexuális erőszak témaköréhez kiváló ismeretelméleti alapot nyújt Wolfgang NIEKE tanulmánya (2014), azonban jelen tanulmány kereteit meghaladja ennek a témakörnek a tárgyalása.

2014) és sajnos igen aktuális⁴ témájához a szegyen teológiai értelmezésének segítségével kapcsolódunk néhány gondolatlattal, amelyek reményünk szerint a szexuális erőszak szegyenmechanizmusainak világosabb értelmezéséhez vezetnek, ezzel elősegítve az iskolai prevenció és oktatás ügyét.

Az első szegyenélmény

Miért szegyenkezik Ádám és Éva, miért takargatják magukat, ha csak ketten állnak Isten színe előtt? Ez a kérdés racionális, és jórészt mindenkiben felmerül, aki a Biblia első néhány fejezetét elolvasta. Egy harmonikus kapcsolatban nem szükségszerű, hanem természetes az elfogadás, de a testi és lelki sajátosságok leplezetlen ismerete is. A teológusok válasza erre a kérdésre szinte egyértelmű: a bűneset után bekövetkezett változás a másság felismeréséhez vezetett, amely először kifejezetten a meztelenség által megjelenő nemi különbözőségben ragadható meg. Az első emberpár egymással és Istennel való kapcsolata többé már nem választható el a másság kontúrjainak ismeretétől, aminek velejárója a testi különbözőség miatti szegyen, az emberiség talán legősibb tapasztalata. Sőt, „a jó és a rossz megkülönböztetése, jóval mielőtt apró morális hibákról lenne szó, a különbözőség ismerete, ami a nemiségben is megmutatkozik. Ekkor tör fel a félelem, hogy e differencia áthidalhatatlan...” (HUIZING 2012, 33. o.) A különbözőség áthidalásának belső vágyára, jobban mondva az egység helyreállításának minden emberi szív mélyén ott rejlik kívánságára – amely láthatóan bibliai toposz – a modern pszichológia is számos módon reflektál. A neves pszichiáter, Marta Nussbaum fejt ki azt a nézetet, amely szerint a gyermek bizonyos értelemben a „mindenhatóság tudatában van”, ezzel együtt azonban szegyent érez testi-lelki tökéletlensége miatt. Megállapítja: „Valószínűleg az ember saját meztelensége átéléséből fakadó primitív szegyenérzete az emocionális élet alapvető és univerzális tulajdonsága.” (NUSSBAUM 2004, 15. o.) A felnőttektől és a társaitól való különbözőség felismerése a gyermekben összekapcsolódik a tökéletlenséggel tudatával, a másság az elfogadhatatlannal.

A bibliai történetben megjelenő szegyenérzethez ugyanakkor az ember tökéletlenségének és mulandóságának tapasztalata is társul (HUIZING 2012, 33. o.). Klaas Huizing az említett „gyermeki” szegyenérzetben látja az ember morális viselkedésének és interakcióinak gyökerét, amikor egyszerűen így fogalmaz: a jó egyenlő a boldog személyes kap-

csolatok megélésével; a rossz egyenlő azzal, hogy (maradandóan) kiesünk a személyes kapcsolatok teljességéből, tehát az elszigetelt, magányos, valódi kapcsolatok nélküli étellel (uo. 34. o.). A szexualizált erőszak felől nézve még jelentősebb ezen megállapítások súlya a saját test miatt érzett szegyen és a tökéletlenség összekapcsolódása szempontjából, ami a korábban említettek alapján a legősibb emberi tapasztalatok egyike. A szegyenteli tökéletlenségből születik az igény nemcsak a tökéletességre, hanem az egységben megvalósuló teljességre is. Ádám Éva nélkül nem lehet teljes, egyesülniük kell, hogy másságuk feloldódhasson közösségük tudatában. Ahogy Ádám és Éva története is mutatja, a test esztétikai észlelése megelőzi a vele való morális bánásmódot, amelyet tanulni kell, illetve amelyet a feltételezett társadalmi és kulturális közeg mintája integráló erővel nyújt. Az „eltakarás” az észlelést követő felismerés utáni tett, amely nemcsak a másságból következő szegyen forrásának leplezésére irányul, de a „világi kultúra” első reakciója is annak érdekében, hogy az első emberpár között teljesüljön a szegyen nélküli viszony. Amennyiben a morális jó a boldog kapcsolatok megvalósulása, akkor a testi különbözőség elfogadása ennek feltétele. Az elfogadottság igénye azonban mindig feltételezi a másik jelenlétét, de a vele együtt adódó különbözőséget is, amely újból igényt ébreszt az elfogadásra. Az elfogadó mindig elfogadott is szeretne lenni, és ez fordítva is igaz. A kölcsönösség és az egység megtapasztalásának igénye ugyanúgy ősi tapasztalata az emberiségnek, mint a másság feletti szegyenérzet. Tulajdonképpen a másság tudata szüli a kölcsönös elfogadás pozitív értékét.

Az Éden kertjén kívüli emberi kapcsolat nem lehet teljes, szegyen nélküli, éppen ezért a másik megismerése mindig a „differencia” megszüntetésére törekszik. A szegyen indulat, amely nem a jóra és rosszra osztott világ miatt jött létre, hanem „a saját személyiség és a másik közötti különbözőség fájdalmas tudatosulása során” (LIST 2009, 119. o.). Érdekes itt megemlíteni, hogy ehhez hasonlóan vélekedik Jean-Paul Sartre, aki szerint a szegyen nem önreflexió következménye, hanem feltételezi a másik jelenlétét, a másik előtti szegyen, ahogyan az én a másikkal megjelenik (GALLE 2009, 37. o.). „Látom magamat, mert valaki lát.” (SARTRE 2006, 322. o.) A másik egy bizonyos módon látja az ént, erről a látásáról a kommunikáció nem csak verbális módján világosíthatja fel a másikat. Az így kialakult és visszatükrözött kép a szegyenkező saját „testiségéről” alkotott ismeretév válik, másként: „...a szegyen a »pour-soi«-ból való kizuhanás és részesedés a testiség objektivitásban.” (GALLE 2009, 37. o.) A szegyen a másik arcán pillantható meg, ezért összeütközéshez vezet. Ennek negatív következménye lehet az, amit a következő megállapítás fejez ki: „A másvalaki tehát mindenekelőtt az a lény számomra, akinek számára én tárgy vagyok, vagyis akinek révén tárgyi voltomat elnyerem.” (SARTRE 2006, 3/1/IV.)

⁴ „A szexuális zaklatás megjelenési formái között egyre nagyobb szerepet játszik az internet és a közösségi média. A kutatások fő iránya ezért a serdülők, fiatalok iskolai és internetes szexuális zaklatása, mivel nem csupán nő az érintettek száma, de a serdülők azok, akik életkoruk és párkapcsolati tapasztalatuk hiánya miatt a legkevésbé vannak felkészülve erre a viselkedésre, tehát ők a legveszélyeztetettebbek.” TÓTH 2017, 15–16. o.

Fontos azonban tudatosítani, hogy a szegénytől, amely az önobjektívizálás következménye, különbözik a megszegyenítés, amely a szegyent előhívja. Ennek nagyon súlyos következményei lehetnek: „...valakit nyilvánosan megszegyeníteni olyan, mint a vérontás” – olvasható a Talmudban (idézi MARKS 2013, 136. o.). A megszegyenítés szégyenérzetet kelt, amely ismét megszegyenítéshez vezet, ennél fogva generációkon végighúzódo következménye (uo. 137. o.) lehet az el nem fogadottság érzete, a kitaszítottság, az elidegenedés. Amiről tehát Ádám és Éva története szól, az egyetemes emberi tapasztalat, a mássággal való sikeres bánásmód technikáinak kialakítása, ami azzal a kockázattal is jár, hogy kudarcba fullad. Ez a kudarc pedig motiváció lehet az erőszakos viselkedésre. Ami nem ment a társadalom által jól körülhatárolt morális keretek között, az talán sikeres lehet erőszakos úton... Ezt a gondolkodásmódot tanulságosan szemlélteti Kain és Ábel története, amely az erőszakosságot állítja elénk, és mintegy minden emberi lényre jellemző tulajdonság bélyegeként süti azt Kain homlokára: kerüljétek el!

Erőszakpólusok között

Akinek az életét a „gyermeki” szégyen irányítja – állapítja meg Eveline List –, az csupán az őt körülvevő embereken tájékozódik. Az úgynevezett „hideg” társadalmakban a szégyen, amely a másiktól való „fenyegető különbözőség” miatt keletkezik, szabályozza az együttélést. Ezzel szemben az úgynevezett „forró kultúrákban”, ahol a szokások és konvenciók gyorsan változnak, és az egyének közötti távolság nagyobb, a törvények egyedi módon jönnek létre, és a nekik való nem megfelelés büntudatot vált ki (vö. LIST 2009, 120. o.). Az irgalmas samaritanus történetét olvasva könnyen azonosulhatunk e bibliai elbeszélés főszereplőjével, akit a rokonszenv és a jószág gesztusai motiválnak. Az olvasás folyamán „begyakorolt gesztusok” a saját életstílusban a „gondoskodás kultúrájaként” teljesebbé válnak ki. Az irgalmas vagy a „különböző iránt érzékeny” samaritanus megfeleltethető Jézusnak, aki az „érzékenység mestere”. Az erőszak elszenvetője iránti érzékenység ugyanakkor nem jelentheti az erőszak elkövetőjével szembeni érzéketlenséget, talán ez a legfőbb tanulsága a keresztény megbocsátáskultúrának. Az erőszakos események láncolatának két pólusa, áldozat és tettes között annak a Jézusnak a keresztje feszül, akinek egyik keze az áldozat, másik keze az elkövető felé nyúl, tekintetét pedig az égre szegzi. Ez a megbékéltetés szolgálata, amelynek forrása Isten szeretete. Aki önmagával azért (is) békéltette meg a világot, hogy az erőszakosság láncolatában a megbékélés lehetőségének gyöngyszemét elhelyezhesse, amely megtalálásának lehetősége annyira egyértelmű, amennyire érthetetlen, ezért paradoxon.⁵ Az erőszak

⁵ Itt egy „felsőbb igazságra mutató valóság” értelmében használjuk a kifejezést.

elkövetője és áldozata közötti relációban a bűn az egyoldalú érzéketlenség lenne annak részéről, aki harmadikként, az „irgalmas samaritanus módján” megjelenik az események végén.

Elfogadás, de feltételek nélkül?

A korábban hangoztatott teremtésteológiai, azaz minden emberrel kapcsolatban érvényes megállapításokat pontosítja és megerősíti a megigazulásról szóló keresztény tanítás, amely az ember előfeltételek nélküli elfogadását hangsúlyozza. Dabrock ezzel kapcsolatban joggal állapítja meg, hogy nem feledkezhetünk el arról a protestáns hangulatról, hogy a megigazulás hitben, *mere passiva* valósul meg, és nem természetes képesség vagy magatartás. Jóllehet megállapíthatjuk, hogy minden ember istenképűségének teremtésteológiai alapja megerősítést nyer a megigazításról szóló reformatori teológia által, azonban fennáll az abból fakadó veszély, hogy a megigazulást kizárólag a hívőkre érvényes állításként veszi számításba valaki.

A teremtésteológiai megközelítés és a megigazulásról szóló reformatori tanítás kettőssége arra a felismerésre vezet, hogy komolyan vegyük az ember bűnösségét is, amelyet a filozófiai antropológiák gyakran nem elég alaposan vesznek figyelembe. Az evangélikus teológia nemcsak az ember ittléte teremtés szerinti mulandóságának van tudatában, de az összes individuális és kollektív eredetű önmegvalósításra irányuló stratégiára is kételkedve tekint, amelyek az üdvösség igényével lépnek fel.

A fentiekből következő felismerés gyakorlati és ismeretelméleti jözsanságra figyelmeztet világi viszonyaink alakítása során. Az emberi élet védelmére, tiszteletére és elismerésére vonatkozó protestáns alapigazságokat az emberi méltóság transzcendens-racionális típusának nevezzük, amely eltér az immanens-racionális, az ember tulajdonságait előtérbe állító koncepcióktól. Ebből az a gyakorlati és minden keresztény számára naponként adódó kihívás következik, hogy az elfogadásukat tudatosan kiterjesszék azokra is, akik erőszakos magatartásukkal alapvető személyiségi jogokat sértettek. De nem jelentheti azt, hogy magát az erőszakos magatartást bármiféle módon tolerálják, és ne tegyenek meg mindent azért, hogy az elkövető és az áldozat között, a radikális másságból következő szégyen ellenére ne szülessen meg a megbékélés vagy legalábbis annak lehetősége.

Nem lezáró gondolatok

A szexualizált erőszak tapasztalatához általában szégyen társul, és rendkívül ritka, hogy a fiatalok hazudnának ebben a témában. Azoknak a tanároknak, akik ezekkel a

kérdésekkel foglalkoznak, le kell küzdeniük saját, az eseményekhez társuló félelmeiket annak érdekében, hogy a megszégyenült és a megszégyenített közötti szégyenörvény lehúzó hatását sikeresen kezelhessék. Felül kell emelkedniük azokon az értelmezési mintákon, amelyek a szexualizált erőszak elkövetőinek tettét akár retorikával, akár homályos erkölcsiséggel mentetetik, ugyanakkor komolyan kell venniük azoknak a helyzetét is, akik büntudatukkal és szégyenükkel küzdenek, legyenek ők áldozatok vagy elkövetők. Nagyon könnyen abba a kísértésbe eshetünk, hogy önmagunkat azon kategóriák és modellek szerint értelmezzük a segítő helyzetében, amelyek szembekerülnek velünk a tisztán fizikai vagy pusztán biológiai környezetből vagy akár a bulvármédia, az igénytelen politizálás vitakultúráját látva. Ezáltal azonban nem keresztényi módon azonosulunk felvállalt szerepünkkel, hanem az ettől idegen mentalitást és retorikát visszük bele helyzetünkbe. Figyelmünket azzal a lelkülettel kell a gyermekek és serdülők potenciális szükségleteire fordítanunk, amely a szexualizált erőszak megjelenéséből fakadó sebeket szakértelemmel és krisztusi empátiával gyógyítja. A gyermekeknek és a serdülőknek, valamint szüleiknek és minden érintettnek joga van ahhoz, hogy ebben a folyamatban részt vegyen. A gyermekeknek és fiataloknak ezt a hozzáállást érezniük és megtapasztalniuk szükséges, bárhol is találkozunk velük az iskolában, osztályban vagy iskolai lelkigondozás alkalmával. Biztosnak kell lenniük abban, hogy komolyan veszik őket, hogy nyíltan beszélhetnek, és hogy problémák esetén segítségre számíthatnak egy biztonságot és megbékélést nyújtó légkörben, ahol a szégyenérzet nem akadály, hanem lehetőség a megújulásra.

Felhasznált irodalom

Az Aszódi Evangélikus Petőfi Gimnázium Általános Iskola és Kollégium Szervezeti és Működési Szabályzata. Iskolai Agresszióellenes Szabályzat. <http://www.egaaszod.hu/ega/min-denkinek/wp-content/uploads/sites/6/2016/11/szmsz5melleklet.pdf>.

BRENNER, Andreas 2008. Leib und Ehr'. Perspektiven der Ethik. *Paragrana*, 17. évf. 2. sz. 92–103. o.

GALLE, Roland 2009. *Existenzialismus. Eine Einführung*. Wilhelm Fink, Paderborn.

HUIZING, Klaas 2012. *Eva, Noah und der David-Clan. Scham, Schuld und Verbrechen in der Bibel*. Hansisches Druck- und Verlagshaus, Frankfurt am Main.

KAPPELER, Manfred 2014. Anfertraut und Ausgeliefert – Sexuelle Gewalt in pädagogischen Institutionen In: Karin Böllert – Martin Wazlawik (szerk.): *Sexualisierte Gewalt: Institutionelle und professionelle Herausforderungen*. Springer VS, Wiesbaden. 7–19. o.

LIST, Eveline 2009. *Psychoanalyse. Geschichte, Theorien, Anwendungen*. Facultas Verlag, Wien.

MARKS, Stephan 2013. Beschämung. In: Rolf Gröschner et al. (szerk.): *Wörterbuch der Würde*. Wilhelm Fink, München. 136. o.

MOSSE, Peter – LENZ, Hans-Joachim 2014. *Sexualisierte Gewalt gegen Jungen: Prävention und Intervention: Ein Handbuch*. Springer VS, Wiesbaden.

NIEKE, Wolfgang 2014. Pädagogische Eros – wider die Instrumentalisierung pädagogischer Beziehungen In: Karin Böllert – Martin Wazlawik (szerk.): *Sexualisierte Gewalt: Institutionelle und professionelle Herausforderungen*. Springer VS, Wiesbaden. 21–32. o.

NUSSBAUM, Martha C. 2004. *Hiding from Humanity. Disgust, Shame, and the Law*. Princeton University Press, Princeton.

SARTRE, Jean-Paul 2006. *A Lét és a Semmi*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.

SELL, Friedrich L. 2011. Scham- und Schuldgefühl. Zur ökonomischen Bedeutung zweier kulturell motivierter Emotionen. *ORDO – Jahrbuch für die Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft*, 62. évf. 387–404. o.

Evangelische Kirche in Deutschland (EKD) 2020. *Strategien zur Prävention sexualisierter Gewalt. Arbeitshilfe: Institutionelles Schutzkonzept an Schulen in evangelischer Trägerschaft*. Web: https://www.ekd.de/ekd_de/ds_doc/praevention_sexualisierte_gewalt_an_schulen_2020.pdf.

TÓTH Olga 2017. Szexuális erőszak két nemzetközi kutatás tükrében. In: Parti Katalin (szerk.): *Szexuális erőszak: mítosz és valóság*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest. 15–16. o.

United Nations Committee on the Rights of the Child (CRC) 2007. *General Comment No. 8. (2006) Convention on the Rights of the Child: The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment*. CRC/C/GC/8. Geneva. Web: <https://www.refworld.org/docid/460bc7772.html>.

WELCH, Edward T. 2019. How to Help Kids with Shame. *Journal of Biblical Counseling*, 33. évf. 3. szám. 79–90. o.

World Health Organization (WHO) 2019. *School-Based Violence Prevention. A practical handbook*. Geneva.

Az EKD megbízott tanácsadó testületének jelentése a szexualizált erőszak elleni védekezésről*

■ KIRSTEN FEHRS – NIKOLAUS BLUM

Tisztelt egyházi elöljárók, tisztelt zsinat!

Köszönöm a barátságos bevezetőt, és adom is tovább a szívélyes köszönetet mindazok felé, akik az elmúlt tizenkét hónap során erőteljes személyes motivációval és olykor a lehetőségeik határait feszegetve készek voltak odaszálni magukat. Mégpedig – és ezzel el is érkeztünk első témánkhoz, rögtön a kellős közepébe – egyrészt vilámgyorsan munkálkodtak, tekintve, hogy az érintett oldal oly sokszor felrója, hogy „miért tart ennyi ideig”, egyszersmind azonban azzal a kellő precizitással és körültekintéssel, amelyet a tizenegy pont mindegyike megkövetel. Elengedhetetlen ugyanis, hogy az érintettek és más szakértők részt vegyenek ebben a folyamatban. Ehhez pedig időre van szükség.

Ha tekintetbe vesszük az egész apóriáját, magam hálas vagyok azért, hogy ilyen sokan szívükkel és értelmükkel átadták magukat ennek a tanulási folyamatnak, nemkülönben azért a nagyszerű teljesítményért, amelyet az érintettek az elmúlt hónapok folyamán nyújtottak. Segítettek és kísérték bennünket. Lehet, hogy nélkülük néhány ponton esetleg gyorsabbak lettünk volna, ám nem lettünk volna kellőképpen alaposak. Az elkövetkezőkben is folytatnunk kell a munkát, hiszen az eddigieken kívül is léteznek még további szempontok, amelyeket nem vettünk figyelembe vagy nem értettünk meg eléggé az érintettek nézőpontjából. Minden jóindulat és szándék ellenére azonban vállalkozásunk örökre csak *work in progress* marad. Ezért ez a jelentés, ame-

lyet most dr. Blum és magam a szexuális erőszak elleni védekezés megbízott tanácsstestületének elő fogunk terjeszteni, semmiképp sem pusztán tizenegy pont elintézése. Inkább egy olyan, önkritikával áthatott reflexió próbál lenni, amely jó, ha minket mindannyiunkat, kedves zsinati tagok, saját munkaterületeinken egyéb kérdések tekintetében is érzékenyít és további megfontolásokhoz vezet. Ezeket figyelembe véve leginkább Kerstin Claus ötlete ösztönzött bennünket arra, hogy a workshopok alkalmával a *Szexualizált erőszak a protestáns egyházban* téma keretében elmélyítsük az egyes részkérdéseket. Szerintünk nagyon is helyénvalóan. Hiszen egészen más az, ha egyszerűen csak halljuk a *prevenció*, az *intervenció* és a *traumaérzékenység* fogalmát, mint amikor az előadókkal és az érintett személyekkel folytatott párbeszédben az érzéseink szintjén is közvetlenül érintetté válunk bennük – mégpedig magától értetődően annak céljából, hogy aki megértette, miként formálódnak az elkövetői rendszerek, és hogyan alakulnak ki a tabu terei, aki már hallott arról, hogy mit okoznak a traumák lelkiileg és testileg, az ezután körültekintőbben bánjon az érintett személyekkel, és a *prevenció* mindennemű formáját újult erővel értékelje.

1. pont: Az érintettek részvétele

Ezek után semmi akadály, hogy rátérjek a tizenegy pontos terv első pontjára, amelyben az érintettek részvételéről van szó. Nem véletlenül ez került az én saját és a közös, személyes tanulási programunk élére. De miként érhető el, hogy az érintettek valódi és hatékony résztvevőkké váljanak? Azzal, hogy egyenrangúként kezeljük őket? Amikor a falon a kereszt vagy a tárgyalóasztalon az énekeskönyv valóságos stresszt okoz nekik? Ezért fordulhat elő, hogy

* A tanulmány az EKD zsinatának 2019. novemberi ülészakán elhangzott jelentés kiegészített, írásban megjelent változata: Bericht des Beauftragtenrates zum Schutz gegen sexualisierte Gewalt. Sprecherin des Beauftragtenrates, Bischöfin Kirsten Fehrs und Mitglied des Beauftragtenrates, Dr. Nikolaus Blum. *EKD.de – Evangelische Kirche in Deutschland*, 2019. 11. 12. <https://www.ekd.de/bericht-beauftragtenrat-sexualisierte-gewalt-synode-2019-51487.htm>. (Megtekintés: 2020. június 5.)

az érintett személyek az egyházi felelősökhöz hasonlóan azon kapják magukat, hogy egyszerre több kötélen egyensúlyoznak: egyrészt közösen keresik a tisztázás vagy akár a megegyezés lehetőségeit – hiszen mindannyian szeretnének tenni valamit az ügyért –, másrészt viszont az ember nem szeretne „eszközzé” válni. A másik kötélen pedig: egyfelől megbízott tanácsadóként mélységesen megértjük, hogy sürgősen szükség van változtatásokra a törvényszövegek, a viselkedési kódexek és az irányelvek területén, egyúttal viszont az EKD¹ és a diakónia szerkezete nehezen átlátható és emiatt nem túlzottan bizalomgerjesztő az érintettek szempontjából.

Ki bízson meg kit tehát, mely érintetteket szövetségi szinten és milyen szerveződés keretében? Szögezzük le: senki senkit. Az egyetlen kivétel Claus asszony, aki protestáns részről vállaltan érintettként van jelen az UBSKM² érintetteket tömörítő tanácsában. És mi hálásak vagyunk önnek, Claus asszony, hogy ma meg is szólal ebben a funkciójában, és hogy a workshopok aktív formálója.

Alig volt támpontunk tehát a protestáns egyház számára az érintettek részvétele kérdésében. Így elsőre kénytelenek voltunk egy bevallottan rögtönzött formát választani: egyfajta „gondolattűhelyt”, egy *think-tanket* az érintettek és a tartományi egyházak néhány preventív megbízottja körében. Ennek keretében kellett először is kidolgozni, hogy miként alakuljon az érintettek részvétele, és hogy mindezt hogyan lehet majd átültetni a gyakorlatba.

Az öt, egyenként négyórás találkozó eredménye:

1. Az EKD felállít egy érintettekből álló tanácsadó testületet. Az ehhez szükséges koncepciót az UBSKM érintettekből álló tanácsában szerzett tapasztalatok alapján közösen dolgozták ki és a tanácsadók szeptemberben elfogadta. A tanácsadó testületnek az érintettek nézőpontját az EKD-val szemben kritikai félként kell a különböző munkafolyamatokba behoznia, és saját álláspontokat kell kialakítania.

Az érintett személyekből álló, új tanácsadó testületben való részvétel szándékáról szóló nyilatkozattétel itt és most indul. Megnyitjuk a tanácsadó testületbe történő jelentkezést a protestáns egyház és a diakónia területéről érkező érintettek számára. Tizenkét személyt várunk egy négyéves megbízási időszakra. Mostantól lehet jelentkezni tíz héten keresztül – ebben állapodtunk meg a *think-tankben* –, 2020. január 24-ig, hogy az érintettekből álló tanácsadó testület lehetőség szerint 2020 tavaszáig össze tudjon állni. Egy, az UBSKM érintettek-

ből álló tanácsának tagjaiból, külsős szakmai tanácsadó pontok és a megbízott tanácsadók munkatársaiból álló grémium fog aztán az EKD tanácsa felé választási javaslati listát előterjeszteni.

2. Az érintettekből álló tanácsadó testület azért is nagyon fontos – és itt térek rá a második eredményre –, mert így létrejöhet egy olyan platform, amely protestáns közegben teszi lehetővé a hálózatoságot és az érintett személyek eszmecseréjét. Teljes joggal rótták fel nekünk újra meg újra, hogy az érintett személyek elszigeteltsége protestáns vonalon különösen is probléma. E téren stabilizálódó hálózatban reménykedünk.
3. Ezenkívül összesen hét érintett személy részt vett még a következő intézkedésekben:
 - a feldolgozás témájáról szóló, 2019. június 11-én tartott tudományos nap előkészítésében és lebonyolításában;
 - a feldolgozó tanulmányok pályázati kiírásában, legfőképpen az érintettek részvételének módja és hatóköre kérdésében;
 - az úgynevezett erőszakvédelmi irányelv ügyében;
 - a kapcsolattartó *help!* központokkal folyó kommunikációban és
 - végül ma a zsinaton.

Mindannyiuknak köszönjük eddigi részvételüket, ismerve, hogy mennyire megterhelő mindez az önök számára. Köszönöm, hogy kritikájukat és követeléseiket ennyire reflektáltan tárták elénk és mindig konstruktív ötletekkel is megtoldották a beszélgetések folyamán – ráadásul mindenkor a különböző szerepekre való tekintettel. Persze hajthatatlanok is voltak egyúttal, de mindig korrektek maradtak. Ami egyáltalán nem magától értetődő. Az önök hathatós hozzájárulásával majdnem mind a tizenegy pontot el tudtuk fogadni és útjára tudtuk bocsátani. Köszönet illeti önöket mindezekért az EKD zsinatának és tanácsadók testületének nevében.

2. pont: Egyéni feldolgozás – független bizottságok

Kérem, engedjék meg, hogy először a kijózanító adatokkal kezdjem: az elmúlt év novemberében a zsinatnak 479 esetről volt tudomása, a mai állás szerint ez a szám 770. A diakóniai esetek részesedése kevéssel hatvan százalék alatt van (leginkább intézetben nevelt gyermekek), a teljes egyházból negyven százalék felett. Ez nem csak kiskorúak ellen elkövetett szexuális erőszakot jelent. A számadat a felnőttek, a szabadidős és hasonló programok résztvevői, illetve valamennyi hivatáscsoport körében elkövetett szexuális erőszak összes esetét tartalmazza.

Az egyházvezetés már évek óta elítéli a szexuális erőszakot, vállalva a felelősséget. Együttműködik az állami nyomozóhatóságokkal, büntető- és fegyelmi eljárás-

¹ Evangelische Kirche in Deutschland – Németországi Protestáns Egyház. – *A szerk.*

² Az UBSKM (Unabhängiger Beauftragter für Fragen des sexuellen Kindesmissbrauchs) Németországban a gyermekek ellen elkövetett szexuális visszaélések kérdéseinek független szakértői szerve. – *A szerk.*

sok vannak folyamatban az elkövetők ellen. Magától értetődően ugyanúgy lehetőség van az állami bíróságokon kártérítési perre vagy vigasztdíj iránti követelés benyújtására – az egyházak teljes mértékben kötelesek alávetni magukat az igazságszolgáltatásnak és elfogadni a vonatkozó döntéseket.

Az érintett személyekkel folytatott közvetlen beszélgetésekből mégis újra meg újra világossá válik, hogy milyen fontos az egyéni feldolgozás. Az ugyanis az egyedi esetről szól, és a mások személyes élményeibe és az egyéni következményláncolatba való beleélésről. Jogászként a saját tanulási folyamatom egyik tapasztalata az volt, hogy az állami és magánszervezetekre vonatkozó bevett jogállami eljárások a legjobb szándék mellett sem érik el ezt a célt.

Ezt az érintettek újra meg újra kritikával említették – teljes joggal. Az egyházaknak a különleges megbízatásukból és a rájuk bízott emberek iránti védelmező funkciójukból adódóan többet kell tenniük, mint hogy pusztán végrehajtják ezeket az eljárásokat, illetve támogatást nyújtanak. A jogi eljárások ugyanis megannyiszor régi sebeket tépnek fel, a trauma újbóli átéléséhez és a kiszolgáltatottság érzéséhez vezetnek.

[E megállapítás mögött nem rejlik kritika a jogállami eljárásokkal szemben. Azok eljárási logikájukból adódóan összeegyeztethetetlenek az érintettek elvárásaival és szükségleteivel. Ennek oka egyszerű: a büntető- és fegyelmi eljárások elsősorban az elkövetőkről szólnak. Amit elkövettek, azt jogilag kell bizonyítani. Vagyis bizonyítható tényállásokról van szó, bekövetkezett károkról és oksági összefüggésekről. A jogi eljárások esetében ez elengedhetetlen feltétel ahhoz, hogy kiszabják a büntetéseket, és fegyelmi intézkedéseket foganatosítsanak.]

Az érintett személyek gyakran úgy élik meg, hogy az eljárások során nem kezelték őket méltányolt félként, inkább vizsgálati tárgyként. Ez mind az érintettek, mind a hozzátartozók számára elhordozhatatlan állapot.

Tanulási folyamatunk során egészen meggyőző erejű felismeréssé vált számunkra, hogy egyéni feldolgozást kell végeznünk az érintettekkel közösen. Világos, közösen hozott megállapodások alapján elő kell készíteni a terepet ahhoz, hogy mindenkori szükségleteikkel és igényeikkel védett környezetben érezhessék magukat, és egyenrangú félként éljék át a találkozásokat.

Ám ezt könnyebb mondani, mint tenni. Mert természetesen először is adva van egy csomó bizalmatlanság és az attól való félelem, hogy az egyház majd megint rájuk telepszik. Számunkra mint megbízott tanácstestület számára e téren különösen is a független bizottságok és a tartományi egyházak már működő kapcsolattartó pontjain dolgozó munkatársak jelentései voltak tanulságosak. Megtanultuk, hogy a legtöbb érintett személy számára az számít, hogy az egyház beismeri bűnét, és átvállalja a

felelősséget. Aztán természetesen az anyagi kártérítés és a segélyszolgáltatások is. Fontos a feldolgozás e materiális szempontja. Nemritkán összekapcsolódik a feldolgozás folyamatát végigkísérő bizalmi személyekhez való ragaszkodással. Hiszen itt az egyén jövője és a fájdalmas és szenvedéssel teli tapasztalatokat hordozó élet rendezése a tét. Az egyéni feldolgozásnak ez a döntő célkitűzése. Nyitott kérdés marad, hogy a feldolgozás ebben az értelemben mindig és minden esetben sikeres-e. Nekünk, megbízott tanácstestületnek meggyőződésünk azonban, hogy éppen az egyháznak és a diakóniának kell előrelépnie az egyenrangú találkozások útján. Nem kétséges, hogy még sok tanulni- és javítanivaló akad.

Miként kell tehát konkrétan egyéni feldolgozást nyújtani? Az EKD elismeri a Szexuális Gyermekbántalmazás Kerekasztala (Runder Tisch Sexueller Kindesmissbrauch) által ajánlott szakmai-hivatásbeli és egyéni kártérítési és támogatórendszert, amely folyamatosan az érintettek rendelkezésére áll. A már széles lefedettségben létesített tanácsadó és bejelentőpontok mellett – ahova az érintettek teljes titoktartás mellett fordulhatnak – a független bizottságok képezik a rendszer alapját. Tíz tartományi egyházban már jó ideje működnek, helyenként 2012 óta, az elmúlt évben nyolc további tartományi egyházban pedig független bizottságokat létesítettek. A bizottságok többek között külső szakértő tagokból állnak, akik azonban külső befolyástól függetlenül végzik tevékenységüket. Az egyedi esetre és egyénre szabott mérlegelés alapján – akár közösen megvitatta – ők állapítják meg az érintettek számára a kárpótlási és segélyszolgáltatásokat. Ezek gyakorta olyan szolgáltatások, amelyekre az esetek elvülése miatt jogilag nem emelhető igény, és valószínűségi alapon, azaz jogi úton történő bizonyítási eljárás nélkül is odaítélhetők. Az elmúlt évekből sok példa utal arra, hogy a rendszer jól működik.

Van azonban egy gyenge pontja: a független bizottságok gyakorlata még mindig nagyon különböző – úgy a bizottságok összetételét, mint a szemléletét és az odaítélt szolgáltatások értékét illetően. A rendelkezésre álló keretet az illetékes tartományi egyház határozza meg. Az EKD és a megbízott tanácstestület részéről szorgalmazzuk a független bizottságok munkamódszerének egységesítését, és törekszünk a szolgáltatások jóváhagyásához szükséges egyéni kritériumok kialakítására.

[Az első lépés e téren a független bizottságok elnökeivel való találkozás volt 2019 októberében. Ennek alkalmával megbizonyosodtunk arról, hogy az eljárási alapelveket már eddig is nagyrészt hasonlóképpen alkalmazták a szolgáltatások odaítélésekor. Ez kedvező alap ahhoz, hogy eljuthassunk a kártérítési és segélyszolgáltatások juttatásának közös kritériumaihoz.]

A katolikus egyházban jelenleg magas, hat számjegyben kifejezhető nagyságrendű „kártérítési kifizetésekről”

folyik a diskurzus. Mi ezt a probléma leegyszerűsítésének tartjuk, mégpedig a következő okok miatt.

- Pont a kártérítés az, amit mi szervezetként nem tudunk nyújtani. – Melyik szervezet volna képes tényleges kárpótlást nyújtani azért, amilyen szenvedést az elkövető okozott?
- Az ilyen nagy mértékű kifizetések követelése óhatatlanul a tényállások bizonyíthatóságáról szóló összeköztetésekhez vezet – ráadásul elévült ügyek esetében –, vagyis éppen azokhoz az eljárásokhoz, amelyek az érintett személyek számára hosszú távon óriási terhet jelentenek, és az újratraumatizálódás lehetőségét rejtik.
- Ezért mi egy másik elvet követünk. Szeretnénk az egyéni feldolgozás iránti igénynek eleget tenni és azt egy olyan, az érintettek számára és az érintettekkel közösen működő, professzionális kártérítési és segélyszolgáltatási rendszerrel összekötni, amely az elévülés után is, valamint szigorú bizonyítási kötelezettség nélkül kifejti hatását. A modell célja, hogy az érintett személyekkel (vagy az ügyvédjükkel, kísérőkkel) közösen körüljárjuk, hogy mi csillapítja szenvedésüket, és mi az, ami a jövőre nézve új lehetőségeket nyit számukra. De mindez arról is szól, hogy szervezetként konfrontálódjunk, és vállaljuk a párbeszédet. Ennek magától értetődően, amennyire csak lehet, körültekintően, a bürokráciát kerülve, kíméletesen kell végbemennie. Ilyen értelemben tehát a megbízott tanácsstület síkra száll az egyházi kártérítési és segélyszolgáltatási rendszer továbbfejlesztéséért.

3. pont: Szervezeti feldolgozás

A szervezeti feldolgozás kérdése döntő súlyponti téma volt az előző zsinaton, azzal az egyhangú határozattal, hogy kezdeményezzük az átfogó feldolgozás folyamatát. Ennek regionális feldolgozásokkal kellene kezdődnie, és egy régiókat átfogó esszétanulmányban kellene tájékoztatást nyújtani arról, hogy hol található a protestáns egyházban és a diakóniában a szexualizált erőszak és a hatalmi visszaélés lehetőségét rejtő, az intézményi felépítésből adódó, rendszerszintű kockázatok. Továbbá egy sötétmező-tanulmány³ segítségével rá kellene világítani a valós adatokra. Legutóbb nyitva maradt a kérdés, hogy melyik feladatot kellene először elvégezni. Úgy tűnt, sok minden mellett szól, hogy a sötétmező-tanul-

mánnyal kellene kezdeni. Ez azonban, ahogyan azt dr. Blum a következőkben kifejti, a tudományos szakvélemény szerint jelentős késedelmet okozott volna a többi tanulmány rovására.

A feldolgozó tanulmányozások konkrét megvalósítása kérdésében az EKD által 2019. június 11-én egybehívott szakmai nap megmutatta, hogy a feldolgozásnak sem a tudományban, sem más társadalmi vagy állami szereplők körében nem léteznek tisztázott szabványai. Az UBSKM feldolgozóbizottsága mindazonáltal dolgozik rajta, és az eredményt 2019. december 3-áig nyilvánosságra kell hozniuk és megvitatásra elő kell terjeszteniük.

[Mindenekelőtt azonban: nincsenek általánosan bevett szabványok. Ebből a helyzetből adódóan igénybe vettük az eppendorfi egyetemi kórház szakértői pályázatát, hogy időben elkezdődhessen a megvalósítás. A pályázati eljárás, amelynek kialakításába az érintett személyeket is bevonták, közvetlenül az egyházi konferencia kedvező határozata után indult. 2020. január 15-ig jelentkezhetnek az érdeklődő kutatócsoportok.]

Kérem, engedjék meg, hogy röviden szóljak erről a 2019. június 11-ei, felettébb érdekes szakmai vitáról. Majdnem negyven tudós vett részt rajta, többek között kriminológusok, jelenkortörténészek, traumafeldolgozásban jártas pszichológusok, társadalomtudósok, jogászok. A következő szempontok messzemenően vitán felül álltak, és feltehetőleg szabványként működhetnek:

1. A feldolgozás csak független, tudományos szakvélemény bevonásával történhet. Ebben a kérdésben szükséges, hogy a korábbiakhoz képest nagyobb figyelmet fordítsunk az interdiszciplináris kutatócsoportokra.
2. Az érintettek résztvevők – és nem csupán tanúk. Azaz a saját történetük szakértői, és a tudományos szakértőkhöz hasonlóan ők is hozzájárulnak a szisztematikus feltáráshoz.
3. Ebből az következik, hogy minden feldolgozási folyamatnak szükségszerűen rendelkeznie kell monitoringrendszerrel, amelynek keretében a tudósok és az érintett személyek a megbízókhoz hasonlóan időről időre reflektálni tudnak a folyamatra.
4. A feldolgozás nem felderítés. Sok évvel később gyakran már nem megállapítható, mikor mi történt pontosan. Ez összefüggésben áll többek között a tartományi egyházak hivatalaiban korábban elégtelenül kiállított vagy egyenesen hiányzó dokumentáció kérdésével. Ennek ellenére vagy éppen emiatt fontos a feldolgozás.
5. Végül pedig: mi történik azokban az intézményekben és gyülekezetekben, amelyekben már végbe ment a feldolgozás? Hozzájárul ez a megbékéléshez, vagy megmaradnak a megosztó folyamatok eredői és a konfliktusok? Hogyan lehet és hogyan kell kí-

³ A sötétmező-tanulmány (*Dunkelfeldstudie*) a rendészettudományban a látens, rejtőzködő elkövetők vizsgálatára irányuló kutatás, amelynek fókuszában azok az elkövetők állnak, akiknek a cselekedetei nem kerültek bele a bűnügyi nyilvántartásokba. – *A szerk.*

sérni ezeket a gyülekezeteket? Ez szintén egy későbbi workshop témája.

Ami pedig a pályázati kiírás egyes moduljait illeti, csupán két pontot szeretnék megnevezni, mert azok igencsak relevánsak az önök zsinati részvétele tekintetében a tartományi egyházaik szempontjából: az egyik a sötétmező-tanulmány, erről dr. Blum fog szólni a későbbiekben. A másik a tartományi egyházak regionális feldolgozótanulmányai, amelyek észszerű módon, régiókénti csoportosulásokban kapcsolódnak egymáshoz. Az egyes feldolgozásokban regionális sajátosságok is szerepet játszhatnak: itt egy inkább evangélikál irányultságú diakónia, ott szabadabb felfogású, gyülekezettől távolabb működő cserkészcsapatok vagy egy a nyolcvanas évek reformpedagógiájával átított gyülekezet, és így tovább.

5. pont: Az EKD független központi kapcsolattartó pontjai

2019. július 1-jén megkezdte munkáját a *help!* Központi Menedékpont; ennek az ügyét az érintett személyek különösen is a szívünkre helyezték.

Ugyan a koncepció és a kommunikáció tekintetében utólag sok mindent kellett és kell is még rajta igazítani, megállapíthatjuk: a Pfiffigunde⁴ tanácsadó pont támogatásának köszönhetően egészen gyorsan elértük, hogy kiépüljön egy központi menedékpont.

Azonban már az első hetekben megmutatkozott, amit az érintettek képviselői is szóvá tettek, hogy a telefonon segítséget kérők szükségletei messze túlmutatnak a puszta kísérelő funkción. Ugyanis az érintettek visszajelzései azt mutatják, hogy egyrészt rendkívül fontos, hogy legyen egy válaszoló fél, aki veszi az időt, hogy minden haragot, fájdalmat és szenvedést velük együtt elviseljen. Másrészt viszont kezdetben az érintettek nem akarnak személyes kapcsolatot létesíteni az egyház képviselőivel. Vagyis a közvetítő szerep egészen sajátos óvatosságot kíván. És mind a Pfiffigunde, mind a *help!* éppen így dolgozik: meghallgatják az érintetteket és hozzátartozóikat, és a beszélgetés folyamán tisztázzák, milyen támogatásra van szükség, milyen regionális segítségnyújtási lehetőségek állnak rendelkezésre, milyen erőforrások lelhetők fel a környezetben, és az illető milyen egyéni gonddal küszködik. Mindazt, amire szükség van ahhoz, hogy az érintett személyek valóban biztonságban érezzék magukat.

⁴ A Heilbronn vonzáskörzetét ellátó Pfiffigunde tanácsadó szolgálat és menedékpont a fiatalok ellen elkövetett szexuális visszaélésekre szakosodott. Elnevezését Babette Cole genderérzékenyítő képeskönyvének címszereplőjétől, a kérőit sorozatosan elutasító Pfiffigunde hercegnőtől kölcsönözték. Bővebb információ a szervezet honlapján: <https://www.pfiffigunde-hn.de>. – *A szerk.*

[A *help!* munkatársai kardinális feladatuknak tekintik, hogy dokumentálják, mi történt az érintettekkel, mennyire sokrétűek a szükségleteik a mindennapok során, mennyire súlyos és milyen távú következményei vannak a megélt erőszaknak, és mennyire lehet nehéz az érintett személyek számára hallgató fülekre találni és a jogukat érvényesíteni.]

2019. október 10-én az első kiértékelés megmutatta, hogy a menedékpontok és a tartományi egyházakban működő kapcsolattartó személyek közötti munka kedvező. A diakónia és az egyház összetett felépítése mindazonáltal újra meg újra nehézségeket okoz a konkrét esetek terén. Gyakorta a hatáskörök tisztázatlansága miatt: kié a felelősség, illetve mindenekelőtt ki vállalja azt? A körülményes kutatómunka a *help!* menedékpontokra és a tartományi egyházak kapcsolattartóira hárul. E téren sokkal nagyobb átláthatóságot lehetne kialakítani, amelyből aztán mindenki, elsősorban az érintett személyek profitálnának.

Július óta kétszázötven hívás érkezett a *help!*-hez. A Pfiffigunde szerint nem minden hívás jelent egyszerre, illetve mindjárt egy esetet. Eddig negyven érintett vette a bátorságot a menedékponton, hogy az élményeiről első ízben protestáns közegben beszéljen.

Mellettük a következők jelentkeznek még:

- hozzátartozók, akik bizonyos részletek után érdeklődnek;
- meglehetősen gyakran szakemberek, elsősorban szakmai tanácsadó pontoktól, akik az egyházi eljárásokról szeretnék közelebbit megtudni; valamint
- magányos, gondterhelt emberek, akik megértő beszélgetőpartnert keresnek.

A *help!* munkatársai irányában magasak a követelmények, hiszen a kapcsolattartás telefonon történik. A kommunikációnak ebben a korlátolt formájában rendkívüli átérzést és szakértelmet kíván a tanácsadóktól, hogy támaszt tudjanak nyújtani az érintettek és súlyosan traumatizáltak számára. Úgy látjuk, ez maradéktalanul teljesül a *help!*-nél, akkor is, ha nyilván részben több időre és ennél több személyes kapcsolatra volna szükség az érintettekkel, hogy a menedékponton meg tudjanak felelni az igények sokféleségének.

Adódik azonban kritika is: az első szórólap, amelyet gyorsan kellett útjára bocsátanunk, egyértelműen hagyott némi kívánnivalót maga után az empátiát illetően. Ezt javítjuk az új változatban, és köszönetet mondunk mindenkinek, aki részt vett a munkában. Nekünk elsősorban egy volt fontos: hogy létrehozzunk egy olyan fórumot, amely megkönnyíti, hogy az érintettek kiismerjék magukat a protestáns szervezetek sokrétű szerkezetében. Ezt ugyanis teljes joggal követelték több ízben is az érintettek a 2018. júniusi meghallgatáson. Hozzáteszem: jó, hogy a tartományi egyházakban rendelkezésre állnak a

kapcsolattartó személyek és régióként az együttműködő, független szakmai tanácsadó pontok. Ott maradéktalanul biztosított a személyes-szakmai kísérés, amennyiben azt az érintettek igénylik.

4. pont: Sötétmező-tanulmány

A visszaélések és a szexualizált erőszak valós mértékéről csak az úgynevezett sötétmező-tanulmány segítségével lehet hozzávetőleges becsléseket végezni.

[A sötétmező-tanulmányok a népesség körében tudományos kritériumok alapján reprezentatív mintául kiválasztott nagyszámú személlyel folytatott anonim interjúk. Ezeknek a személyeknek a válaszaiból lehet aztán megbízható számadatokat levezetni a teljes népességre vonatkozóan. Az ilyenfajta tanulmányoknál figyelembe kell azonban venni, hogy minél alacsonyabb az esetek száma az összlakosság viszonylatában, annál több embert kell a témában megkérdezni.]

A szakemberekkel előzetesen folytatott kötetlen beszélgetésekből kiderült, hogy Németországban körülbelül százezer embert kellene megkérdezni ahhoz, hogy érvényes adatokat szerezzünk. Ebből kifolyólag értelmesebbnek tűnik számunkra, ha egy ilyen nagy mérvű tanulmány elvégzésére nemcsak egy, az abúzus kérdéseivel foglalkozó intézmény adna megbízást, hanem célszerű volna átültetni a vizsgálatot osztársadalmi kontextusba. Talán az UBSKM-nek sikerül az érdekelt egyesületeket és a nagyobb szervezeteket egységbe kovácsolnia. Magától értetődő, hogy az egyház arányosan vállalja a vonatkozó költségeket. Erről már tárgyaltunk az UBSKM-mel, és szeretnénk a munkájukat minden vonatkozásban támogatni.

6. pont: A megbízott tanácstestület

[Az ötfős grémiumot közvetlenül a würzburgi zsinathoz csatolva hozták létre. Jelenlegi szóvivője Kirsten Fehrs püspök asszony.]

A megbízott tanácstestület feladata nemcsak annyi, hogy megvalósítsuk a tizenegy pontos tervezetet, és elősegítsük a feldolgozást az egyházon belül, hanem hogy azokkal a létesítményekkel és intézményekkel is keressük a kapcsolatépítés lehetőségeit, amelyek szintén a szexuális erőszak megelőzésével és feldolgozásával foglalkoznak. E téren elsőként az UBSKM (7. pont) említendő. 2019-ben két részletesen előkészített találkozót tartottunk velük Berlinben. Ennek nyomán kedvező és konstruktív együttműködés alakult ki – például a feldolgozási folyamat főbb kritériumainak felállítását illetően.

A megbízott tanácstestület további személyeket is be-

vont üléseibe. Örülünk, hogy Loheide asszony személyében a Protestáns Diakóniai és Fejlesztési Szolgálat (Evangolisches Werk für Diakonie und Entwicklung) egyik tisztviselőjét köszönhetjük körünkben, és így biztosíthatjuk az egyház és a diakónia közötti szoros együttműködést. Mint az EKD tanácstestületének teljes jogú tagja szintén részt vesz az üléseken Dutzmann prelátus úr, továbbá a *Prevenció, intervenció és segítség a nemi önmeghatározás sérülésének eseteiben* konferencia, röviden a PIH-K (9. pont) két képviselő asszonya. Ily módon biztosított a kapcsolódás a tartományi egyházak szakmai szintjéhez. Az elmúlt tíz évben újabb és újabb tanulási folyamatokat beindító tapasztalati tudásukból rendkívül sokat épül a megbízott tanácsadó testület.

[Örülünk, hogy ma is jelen van a PIH-K több képviselője, és hogy a workshopokon is részt vesznek. Mind a PIH-K, mind a megbízott tanácstestület az EKD hannoveri egyházi hivatalától érkezett Abram és Segert asszony tevékeny támogatását élvezzi, akiknek az ülések kapcsán végzett, elkötelezett előkészítő és utómunkálatai nélkül nagy bajban lennénk. Tanácstestületünk részéről fogadja minden nevezett szívélyes köszönetünket.]

8. pont: Központi bejelentőpontok a tartományi egyházakban és erőszakvédelmi irányelvek

Az EKD 2018-as zsinata olyan bejelentőpontok felállítását sürgette, ahol a munkatársak jelzést tehetnek a szexuális erőszak körében észlelt incidensekről. A PIH-K és az egyházi konferencia, megragadva az alkalmat, EKD-szintű irányelvek kifejlesztését kezdeményezte azzal az átfogó céllal, hogy létrehozzák a *Prevenció, intervenció és segítség a nemi önmeghatározás sérülésének eseteiben*, amennyire csak lehet, kötelező jelleggel.

Ez valódi mérőföldkő, mivel az erőszakvédelmi irányelvekkel együtt kötelező szabványokat is meghatároznak a megelőzéshez, köztük például a védelmi koncepciók kidolgozását minden egyes gyülekezetben. Ez távolságtartásra vonatkozó meghatározásokat, valamint világos szabályokat is jelent a megtörtént esetekre nézve, azaz az intervenció terén. Nem utolsósorban feldolgozási szabványokat is megállapítanak, és a kártérítési és segélyszolgáltatások szabályzatát is összeállítják. Minderről határozatban döntött az EKD tanácstestülete októberben.

Három pontot szeretnék kiemelni:

1. Az irányelv meghatározza a szexualizált erőszak fogalmát. Különlegessége, hogy a definíció továbblép azon, ahogyan azt a büntetőjogi terminológia körülírja. Az irányelv világossá teszi, hogy a gyermekeket érintő esetekben nincs kecmec. Vagyis a szexuálisan meghatározott magatartás gyerekek körében mindig és kivétel nélkül szexualizált erőszak. Továbbá szor-

galmazza a kiegyensúlyozott távolságtartást, a távolsági szabályt a függőségi viszonyokban.

Ebben az összefüggésben világosan és félreérthetetlenül hangsúlyoznunk kell, hogy egy olyan játék, mint az *Original Play*,⁵ a pedagógiai szakértők véleménye szerint az óvodákban összeegyeztethetetlen ezzel az irányelvvel. Az utóbbi hetekben ez a játék sok nyugtalanságot váltott ki. Az *Original Play* vagy „matracjáték” alkalmával közvetlen testi érintkezés és mesterségesen gerjesztett birkózás folyik részben idegen felnőttek és óvodások között. A gyermekek fejlesztésének e módszere kétes pedagógiai haszna mellett kézenfekvő lehetőséget nyit arra, hogy a „játékot” kisgyerekekkel szemben elkövetett határátlépésekre használják. Ezért az EKD és a németországi diakónia óva intett az *Original Play* módszerének alkalmazása ellen.

2. Az önmegtartóztatás parancsa. A lelkipandozói és bizalmi kapcsolatokban a szexuális érintkezés az egyház védelmező megbízatásával nem és soha nem összeegyeztethető, emiatt pedig megengedhetetlen.

[Szankciókat nem helyez kilátásba az irányelv, mert nem szükséges. A szolgálati és munkajog rendelkezik a vonatkozó reakciókról és következményekről.]

3. A tartományi egyházakon belül a bejelentő- és tanácsadó pontok felépítését kötelező erejű szabályozás fogja rendezni. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a tartományi egyházakban már működő kapcsolat tartó személyek feladatai egységesebbek lesznek. Másrészt azt is, hogy szexuális erőszakra irányuló indokolt gyanú vagy az önmegtartóztatás parancsa elleni vétség esetén minden munkatársnak kötelező lesz értesíteni a bejelentő- és kapcsolat tartó pontot.

[Ezeket az intézkedéseket a tartományi egyházaknak és a diakóniai létesítményeknek azonnali el kell fogadniuk és alkalmazniuk kell. Dicséretre méltó, hogy egyes tartományi egyházak már 2019 őszén és 2020 tavaszán ezen irányelvek alapján kezdik meg saját rendeltetéseiket.]

⁵ Az *Original Play* (eredeti játék) koncepcióját O. Fred Donaldson dolgozta ki a hetvenes években. Célkitűzése, hogy javítsa az egyén és a csoportok közötti kapcsolatokat azáltal, hogy a személyközi agressziót és erőszakot kedvességgel és szeretettel helyettesíti, és minden gyermek számára biztosítja, hogy szeretve érezhesse magát. Az alkalmak során a padlón, egy matracra felnőttek nem rokon, ismeretlen kisgyermekkel és serdülőkkel kezdeményeznek játékos, szoros fizikai érintésen alapuló, félelem és verseny nélküli mozgásos tevékenységeket (ölelés, hátán lovagoltatás, birkózás stb.). A játékot nem támasztja alá tudományosan elfogadott elmélet, egyes régiókban betiltották a közoktatási intézményekben. Bővebb információ a játékot üzemeltető alapítvány honlapján: <https://originalplay.eu/>. – A szerk.

Alapvetések az ifjúsági munkához és a 10. ponthoz: Diakónia

Engedjék meg, hogy az erőszakvédelmi irányelvekhez kapcsolódóan röviden számba vegyem a protestáns gyermek- és ifjúsági munkát.

Az AEJ⁶ szerint a protestáns ifjúság önmeghatározásához hozzátartozik a prevenció és intervenció munka mindenkor előmozdítása. Ez magában foglalja a védelmi intézkedések összeállítását és alkalmazását, az elkövetői stratégiák kiiktatását, valamint a gyerekek és fiatalok személyiségfejlődésének elősegítését, saját határait és a határsértések felismerését és megnevezését. A feldolgozásról szóló téma azonban új feladat elé állítja a protestáns gyermek- és ifjúsági munkát. Úttörő munkáról van szó, még nem állnak rendelkezésre olyan kidolgozott szabványok és kiértékelt kutatási projektek, amelyekre építeni lehetne a feldolgozás témakörében. Az adekvát válaszok és eljárások megtalálása céljából a protestáns gyermek- és ifjúsági munka részt vesz az összegyűlt párbeszédben, különösen is a tartományi egyházi kutatásokban.

Elérkeztünk a tizenegy pontos terv tizedik pontjához, a diakóniával való együttműködéshez. A diakónia ugyanúgy, mint az egyház, felelősségének érzi, hogy kíméletlenül felderítse és átfogóan feldolgozza a szexualizált erőszak előforduló eseteit, valamint széles lefedettségben megelőző intézkedéseket fogantat. Ezért elkötelezetten részt vesz a tizenegy pontos terv szakszerű végrehajtásában úgy az EKD, mint a tartományi egyházak szintjén. Így például az újonnan létesített *help!* központi tanácsadó pont egyformán szolgálatot tesz az egyháznak és a diakóniának. Ugyanez érvényes az érintett személyekből álló tanácsadói testületre és a tervezett feldolgozó tanulmányokra. Természetesen az intézkedések végrehajtásánál figyelembe kell venni a diakónia speciális felépítését és munkamódszerét. Nem lehet mindent egy az egyben átvenni.

[Néhány kérdésben előrehaladtak a diakóniai létesítmények, például a védelmi koncepciók alkalmazásában. Mostanság vezetnek be őket egyes diakóniai intézményekben és létesítményekben a diakónia szövetségi keretrendszerrel szembe fordított kézikönyve alapján, a különböző munkaterületeket átfogó módon. Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy az egyház és a diakónia szoros együttműködése hatékonyan hozzájárul ahhoz, hogy a szexualizált erőszak feldolgozása és a megelőzésről szóló koncepciók végrehajtása szemmel látható előrelépéseket tegyen az egyház egészére kiterjedően.]

⁶ Arbeitsgemeinschaft der Evangelischen Jugend – Protestáns Ifjúsági Munkaközösség. – A ford.

11. pont: Lelkipásztori titok

[Tavalyi felszólalásomban már hangsúlyoztam: a lelkipásztori titok felettébb jó dolog. Minden lelkipásztori megnyilvánulás lényegi mozzanata, hogy a bizalmasan elénk tárkat teljes titoktartással megőrizzük. Olyankor azonban, amikor tettelegesség elszenvedéséről esik szó, megkövetelhető, hogy körültekintően tisztázzuk az érintett személylyel közösen, hogy itt valóban lelkipásztori beszélgetésről van-e szó, vagy kész-e felmenteni a lelkészt hallgatási kötelezettsége alól.]

A 2018-as zsinat kérése volt, hogy valamennyi egyházi hivatáscsoport képzési gyakorlatában helyezzenek hangsúlyt arra, hogy érzékenyen és szakszerűen járjanak el a szexuális erőszakot érintő lelkipásztori titok megőrzésének kérdésében.

E téren is történtek előrelépések. Egy adatgyűjtés szerint az EKD összes lelkészi/lelkészi munkatársi képzésének (*Predigerseminare*) tantervében szerepel ez a tematika. Konkrétan a lelkigondozás és a valláspedagógia – gyermekek és fiatalok között végzett szolgálat tárgy keretében kerül szóba. Ily módon a lelkészi kar fiatalabb generációjában nem akad senki, aki ezen a területen ne részesült volna érzékenyítésben és oktatásban.

Ennyit a lelkészi/lelkészi munkatársi szemináriumokról. Számomra azonban éppen az érintett személyekkel az elmúlt hónapok folyamán folytatott párbeszéből lett világos, hogy itt ennél jóval többről van szó. Az egyik az, hogy tisztáznunk kell, mikor kell hallgatnunk. A másik pedig, hogy éppen ennél a témánál kell teret engedni a kibeszélés kultúrájának. Le a tabukkal! És ismerjük be, rengeteg van belőlük. Csak akkor lehet megakadályozni, hogy az elkövetők létrehozzák rendszereiket, ha nevesítjük, ami megszégyenít, ami elbizonytalanít, amit

hatalmi visszaélésként él meg az ember. Nyílt beszédet – mindenekelőtt az egyházban! És minél tovább végezzük ezt a munkát, annál inkább szorongat bennünket mint megbízott tanácsadó testületet, hogy miként lehet a tanulás útját más intézményekkel és társadalmi szereplőkkel közösen járni. Hálásak vagyunk az együttműködés minden fajtájáért, mivel biztosan tudjuk: mi benne maradunk. Ez pedig azt is jelenti, hogy bevetjük erőinket. Saját magunkat.

De természetesen anyagi eszközöket is. Hiszen magától értetődő, hogy

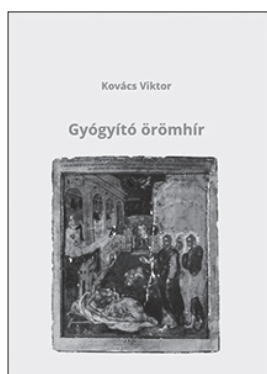
- egy érintettekben álló tanácsadó testület,
- az érintett személyek számára kialakított hálózat,
- a *help!* központi kapcsolattartó pontok további bővítése,
- a feldolgozó tanulmányok és
- a különböző foglalkozási csoportok átfogó képzési programjai

további eszközöket igényelnek. Akár egymillió euróig terjedő összeggel számolunk. Hálás vagyok, hogy a költségvetés állandó bizottságával folytatott előzetes egyeztetések alapján készség mutatkozik arra, hogy a már oda-szánt 1,3 millió eurón kívül a 2020-as gazdálkodási tervből egymillió euróig terjedő további összeget is rendelkezésre bocsássonak.

Benne maradunk. Teljes meggyőződéssel. Az egészre – és a folyamatos kritikára – nézve kissé megtántorodva. De rendíthetetlenül. Maradjunk meg közösen abban, kedves zsinati résztvevők, hogy védelmére kelünk azoknak, akiknek szükségük van ránk, és akik ránk vannak bízva. Ma, holnap, holnapután, mindig. Téma marad. Mert az érintettek számára is az marad. Egy életen át.

Köszönjük önöknek.

Fordította: Bolla András

Kovács Viktor: Gyógyító örömhír

Szerkesztette: Galambos Ádám

Luther Kiadó – Magyarországi Evangélikus Egyház Gyülekezeti és Missziói Osztály, Budapest, 2021.

Minden embernek szüksége van gyógyulásra az élet valamely területén. Éppen ezért a gyógyítás mindig is az egyház alapmozdulatai közé tartozott. Az apostoli csodák, a hívó életekben megnyilvánuló jelek vagy az évszázadok alatt létrehozott szociális-medikális intézményrendszerek mind-mind a Nagy Gyógyítóra mutatnak.

Ez a kiadvány sem akar mást tenni, mint az igén, az imádságon, az éneken, a szentségen és a találkozáson keresztül Krisztusra mutatni.

„Jézus az utolsó szalmaszál”

Jánosy István angyalföldi segédlelkézi szolgálata az 1944. évi német megszállás alatt

■ ZSUGYEL JÁNOS

▶ **Az id. Rimár Jenő parókus lelkész irányítása alatt álló angyalföldi evangélikus gyülekezetben az utóbb költőként és műfordítóként ismertté vált Jánosy István teológiai tanulmányait követően, 1944 tavaszán kapcsolódott be a lelkézi szolgálatba. Az akkori események a '90-es évek elején a Kabdebó Lóránt professzorral folytatott beszélgetések alapján rekonstruálhatók. (KABDEBÓ 1995). A költő saját magáról egyes szám harmadik személyben, az egyéb önéletrajzi írásaiban is rendszeresen használt „Kakucsi” néven beszélt.**

Jánosy István családi háttere és tanulmányai

Jánosy (eredetileg Jánossy) István 1919-ben, Besztercebányán született. Édesapja családja Veszprém megye – egy 1270. évi oklevélben Jánosi néven szerepelt, ma Adorjánháznak nevezett – településéről származott. Idősebb Jánossy István Eötvös-kollégistaként tanult a budapesti egyetem bölcsészkarán, majd Besztercebányára került latin–történelem szakos tanárként. Itt feleségül vette Hudecz Jolánt, Besztercebánya főépítésének lányát. A város főépítésze sokat tett a belváros megőrzéséért, a történelmi városkép restaurálásáért. Fia az a nemzetközi karriert befutott Hudecz László, aki a két világháború között Sanghajban építészirodát tartott fenn, s számos, ma is látható épületet tervezett. Kevesen tudják róla, hogy a világháborút követően visszatért Európába. Mivel két évtizedes sanghaji működése alatt több keresztény templom tervezését is vállalta, visszatértekor ajánlólevelet kapott XII. Pius pápához, aki felkérte, hogy vegyen részt Péter apostol temetkezési helyének feltárásában, így Hudecz László szemtanúként jelen volt a Szent Péter maradványait tartalmazó urna fellelésénél is.

A család helyzete a trianoni országvesztést követően a Felvidéken ellehetetlenült, mivel idősebb Jánossy István tanári állását elveszítette, így átköltöztek Budapestre, ahol a fasori evangélikus gimnázium köztisztviselőként működött az egyházi iskolák államosításáig. Ezt követően koholt vádak alapján – a sógora, Hudecz László tulajdonában álló földbirtokra hivatkozva – kúráklistára került, nyugdíját megvonták, s évekig méltatlan

körülmények között, kőműves segédmunka jövedelméből élt feleségével.

Jánosy István a fasori evangélikus gimnáziumban érettségizett, majd beiratkozott a soproni evangélikus teológiára, ahol nagybátyja, Jánossy Lajos a gyakorlati teológia professzora, majd később dékánja volt. Egy fél-év elvégzését követően tanulmányait a budapesti egyetem bölcsészkarán folytatta, ahol görög–latin–pszichológia szakon végzett, és tanári oklevelet is szerzett. Ezt követően folytatta teológiai tanulmányait és vizsgáinak eredményes teljesítését követően lelkészdiplomát is szerzett. Raffay Sándor bányakerületi püspök avatta lelkésszé, ami rendhagyó módon nem templomi keretek között, hanem a püspök előrehaladott betegsége miatt az Esterházy (ma Puskin) utcai püspöki hivatalban történt meg. A segédlelkézi szolgálatának indításáról így vall visszaemlékezésében: „1944 februárjában fölszentelték pappá. Amikor esküt tett, akkor sajátos reservatio mentalis-szal élt. Nem valami Credo-ra, vagy hitvallási iratra esküdt föl, ahogy azt a formuláré megkövetelte, hanem arra, hogy ő Istenhez és Jézushoz, az élő személyhez lesz mindhalálig hű. Mert valahogy érezte, még nagy kitérőket kell megjárnia, mert ő is elbocsátott vad. De hogyan is alakult Kakucsi sorsa a lelkésszé fölszentelés után? Megkapta a beosztását: angyalföldi káplán. Néhány hétig nem történt semmi drámai, járt ki a Fóti útra, vasárnaponként prédikált, ifjúsági bibliaórákat vezetett, olykor temetett, kivillamosozott a keresztyúri temetőbe.

Elkövetkezett március 19-e. Előzőnlőtték az országot a német katonák. Megkezdődtek a szőnyegbombázások. Kakucsi egyre többet járt ki a keresztyúri temetőbe. Most már nemcsak egyetlen halotthoz, hanem a szőnyegbombázások összeszedett áldozataihoz. A temetendő halottak már csak csontok voltak, ahogy egy-egy összeégett törzset, lábat, mellkast megtaláltak az összeomlott házak alatt. Sokakat már agnoszkálni sem tudtak. Ezeknek koporsó sem járt – különben is, *hogyan tudtak volna előkeríteni ennyi koporsót?! A fölismerhetetlen csontot kifektették zsírpapírra, aztán először celebrált a katolikus pap, utána a református, végül az evangélikus, vagyis ő, Kakucsi – aztán a csontokat a zsírpapírból beleszórták a gödrökbe. Szertartás közben nemegyszer volt légiriadó, légi csata, ilyenkor a sírok köze kuporodva várták a lefújást.” (KABDEBÓ 1995, 45–46. o.)*

Ezeknek a napoknak a tragikumát jól érzékelteti a költő 1946-ben írt verse:

Közös temetés

Ma szép a temetés. Csikorgó stráfszekéren
hús pléhelt láda zord tam-tam-zörgése. Tömjén
száll túl a rekkenő hő-, fény-, agypárlat-örvény
fölé és glóriát cikáznak tűzfehéren
a zöld legyek. Elöl egy kósa pap dőcög.
Tarkót törölget és épp átkozza magában
az olcsó sírhelyek szokását: a határban
tenyérnyi lomb se nő ragyás halmok között.
Nyomán a nép. Letört gerincek. Fancsalon
felöltött ó zakók. Mamák: hisztériások.
Kéztördelés. A ló megáll. Unottan ásnak
rézhátú sírnyitók hosszú gödörsonon.
A két mord behemót (ó mennyi élet árad
a lomha izmokon!) egymásután lerakja
egy-egy gödörhöz a hús ládát. Szörnyű rabja
oszlásán orgonál bozsongó, dús bogárhad.
A szag már túlcavart. A nap izzón kiperdül
önmagából. A test zsírpapírba, mint a
füstölt csülök, feszes zsinórral megszorítva
postára tett csomag. Vajon e durva kertből
a címzetthez mikor jut? Eljut? Messze épp a
pap hangja öblösül: „Immár megérkezett!”
Egy izzadt tömzsi lány csukolva tör kezét.
Csókbujtó kis fitos arcára bíbor téntra
futott. Szoknyája most is mutatja duncsi
két combját (a nyomor szerelmet és halált
egy díszben ünnepel). Testén has-, melltájt
csak épp úgy ráng a hús, mint máskor „Bandi”, „Jancsi”
csókján. Az is halál. És válás. Apja ott
felgyűrt ingben ül egy hanton. Öklébe ütve
arcát, némán mered. Csak szeme szörnyű üszke,
s egy-egy testrandulás árulja el fagyott
veséit. Néki nem kelt fel Jairus lánya!
A lánya a „csomag”. Most perdül épp, s a luk
mélyébe puffan. Ő göröngyök! Általuk
sötét ütéshelyek zúzódznak még a lányra.
Az túri, hisz csak egy csomag szemét, amit
a vice összeszed, s minthogy ki tud vele
mit kezdeni (felüt a férfi dúlt feje),
szemétdöörbe a Jóistennek hajít.

Jánosy István szolgálata

Jánosy István id. Rimár Jenő parókus lelkész felügyelete mellett bekapcsolódott az áttérésre készülő zsidó származású személyek felkészítésébe. Erről az időszakról így számol be a visszaemlékezésében: „Megkezdődött az or-

szágban a zsidók deportálása Németországba. A szerencsétlenek egyszerre megrohanták az egyházakat, abban a hitben, hogy ha keresztlevelet kapnak, mentve lesznek az elhurcolástól. Az egyházak ekkor, ahelyett hogy rögtön kiadták volna a keresztlevelet (kérdés, mennyire segített volna) a keresztlevelet (kérdés, mennyire segített volna), úgy döntöttek: a kérelmezőknek, mielőtt megkeresztelik őket, nem tudom hány hitoktatási órán kell részt venniük. Kakucsinak minden hétköznap délelőtt és délután ilyen hitoktatási órákat kellett tartania, a végkimerülésig. Szerencsére, erre mint frissen végzett teológus elég jól fel volt készülve. Héber professzora irgalmatlanul bevágatta vele a héber nyelvtant, a különböző igeragozásokat még negyven év múltán is föl tudta mondani. Továbbá tudni kellett, hogy az Ószövetség könyveinek fejezetenként mi a tartalma. Különben is fél évig debreceni cserediák is volt, naphosszat a Nagyerdőn ücsörgött és búvárolta Varga Zsigmond könyvét az Ószövetség sumér, babiloni, egyiptomi forrásairól. Így nem esett nehezére szóval tartani szegény áttérőket, bebizonyítva nekik, hogy amikor Jézus világába lépnek, nem idegen világba jutnak, hanem a sajátjukba, hiszen Jézus személyisége az Ószövetségből nőtt ki: a próféták róla szóltak, az ő erkölcsi tanításait, megváltó halálát és föltámadását jövendölték. Előadásait olykor héber idézetekkel fűszerezte. Maga is átszellemült ez előadások során, és hallgatóságának sugárzó arcát látva érezhette, hogy ezek a szerencsétlenek legalább ez időre megfeledeztek halálfélelmükről, és tényleg bekapcsolódtak a jézusi tanítás áramkörébe.” (Uo. 46. o.)

Jánosy István lelkészi tevékenysége nem korlátozódtott zsidó származású honfitársaink hitre ébresztésére, őszinte vagy a körülmények szorítása miatti áttérési szándékukra. Empátiával fordult valamennyi hívéhez, a háborús idők embert próbáló viszonyai miatt kétségek között hányódó embertársainak a reménység evangéliumát hirdette.

„Azon, hogy miről prédikáljon híveinek, nem volt ideje sokat meditálni. Elmondta, hogy világunkat eszelős gazfickók kormányozzák, akiknek semmit nem jelent nagyvárosok földdel egyenlővé tétele, népek kiirtása. Amikor a bombázások vagy a dúló terror áldozatait vagy a Margit híd felrobbantásakor vízbe fúltakat kellett temetnie, és ott zokogtak előtte szerencsétlen hozzátartozói, ágvékony, tehetetlen, agyonkínzott emberek – mit tudott volna hirtelen, szinte kapásból mondani nekik? Íme, akit sírba tettünk itten, nyomorúságban halt meg, de mi, túlélők nála is nyomorultabbak vagyunk, mert előtte állunk az ő szenvedéseinek. Ha jól belegondolunk, mi vár még reánk, bizony, talán bele kellene örülnünk, mégse essünk kétségbe, ne féljünk, mert van reménységünk az élő Krisztusban, akinek mi elbocsátott vadjai vagyunk, és ha a gonosz vadász le is nyilaz bennünket, Jézus megtalálja nyakunkban az ő örvét,

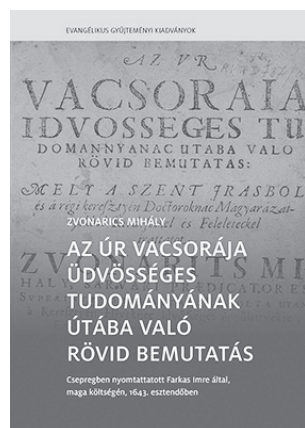
és a Gonosz ez ellen nem tehet semmit, nem semmisítheti meg a mi végső, igazi boldogságunkat. Nyomorultak vagyunk, mindenkinél nyomorultabbak. De milyen vigasztalással szól hozzánk Lukács evangéliuma: »Nem az egészségeknek van szüksége orvosra, hanem a betegeknek«, és hogy Jézus nem az önhitt, önelégült farizeusok és írástudók kedvéért jött a világra, de a legnyomorultabb, legkivetettebb páriáért, Lázárért és a parázna nőért, akinek minden vétke megbocsáttatik, mert sokat szeretett, meg a borzasztó fekélyekkel borított leprásokért, akiket a sivatagba űztek, s az epilepsziásért, akinek a neve légió, mert hétezer ördög lakozik benne, és a tékozló fiúért, és az állhatatos özvegyért. Mind csupa reménytelenül, kétségbeesetten nyomorult pára, amilyeneket Dosztojevszkij ábrázolt regényeiben, de közülük is legfőképpen Szonya, Grusenka, Dimitrij Karamazov. Legfőképpen János evangélista hasonmása: Aljosa. És Jézus mellett a legkedvesebb és legszánandóbb személyiség Saulus-Paulus, aki talán a legnyomorultabb volt valamennyi apostol között, mert egész további életében mardosta, égette a lelkét, hogy ifjúi kegyetlenségében embereket hurcolt a halálba. De aztán rádöbbsent, hogy Krisztus még az őt halálba küldő ellenségének is megbocsátott, ezért Jézusnak lett a rabszolgája, és fölülmulta a többi apostolt buzgóságban: emberek sokaságát térítette meg az igaz hitnek. S közben küzdött a test nyavalyáival, hivatása fáradalmaival, egykori gyilkosságai kínzó tudatának Nessus-ingével, fel-feltámadó bűnei sötét élményével. De ha az ember oly nyomorult, hogy már az élet utolsó reményét is elvesztette, akkor jön segítségére Jézus. Ez Pál örök mondanivalója. És ez mindig meg-

újuló igazság marad, mert nyomorultak mindig lesznek a földön, akik számára Jézus az utolsó szalmaszál, amibe belekapaszkodhatnak. Ezeket mondta el Kakucci a bombatámadáskor elpusztultak élve maradt hozzátartozóinak és az áttérőknek, akik óráról órára várták az elhurcoltatást.” (Uo. 46–48. o.)

Jánosy István angyalföldi szolgálata 1944 késő őszen zárult. A Margit-híd 1944. november 4-én történt felrobantását követően az áldozatok temetésében még részt vett, majd Budapest ostromgyűrűjének bezárulta előtt szüleivel együtt a sziráki családi birtokra menekült. Nincs arra vonatkozó ismeretünk, hogy visszatért-e még angyalföldi szolgálati helyére, de 1945 őszen már a Fasori Evangélikus Gimnázium tanáraként kezdte meg tanári pályáját, mivel a frontszolgálatra bevonult tanártársai ekkor még nem tértek haza. Jánosy István a gimnázium államosításáig itt dolgozott, ezután néhány évig állami iskolában tanított, illetve részt vett az irodalmi életben, majd véglegesen írói pályafutást választott. Egyházával haláláig kapcsolatot ápolt, tevékenyen részt vett a *Diakonia* és a *Credo* folyóirat szerkesztőbizottságában is. Utolsó éveit a gyenesdiási szeretetotthon – melyet Hernád Tibor teológus évfolyamtársa vezetett – mellé épített házában töltötte, majd 2006. évi elhunytát követően hamvai e ház falában találtak nyugalmat.

Hivatkozott mű

KABDEBŐ Lóránt 1995. *Jánosy István*. Életünk Kiadó, Szombathely, [1995].

Zvonarics Mihály: Az Úr vacsorája üdvösséges tudományának útába való rövid bemutatás

Luther Kiadó – Evangélikus Országos Gyűjtemény, Budapest, 2021.

Zvonarics Mihály 1643-ban megjelent úrvacsorai traktátusát a dunántúli evangélikus szuperintendens halála (1625) után veje, Lethenyi István csepregi lelkész jelentette meg. A kis kötet egyetlen példányban maradt fenn.

Szövege őrzi a 17. század eleji dunántúli úrvacsorai viták emlékét. Nyelvi archaizmusa és a ma nem divatos felekezeti polemika ellenére is változatlanul aktuális teológiai problémákat tárgyal. Zvonarics az úrvacsora titkát fiktív vitahelyzetet teremtve, kérdés-felelet formában a mai olvasók számára is élvezetesen és érthetően magyarázza el.

Böjt 6. vasárnapja (Palmarum)

► Zof 3,14–17

Igehirdetési előkészítő

Túlcsorduló örömmel köszönhetjük az alázatos királyt

A vasárnap jellege

A nagyhét élén álló virágvasárnap a Palmarum nevet Krisztus Jeruzsálembe való bevonulásáról szóló evangéliumi tudósítás alapján kapta (Mt 21,1–9). Ez az evangélium és az ősi epistola (Fil 2,5–11) is nyilvánvalóvá teszi, hogy virágvasárnap nem csupán a nagyhét első napja, hanem a nagypénteki áldozatot és a győzelmes húsvét ünnepét egybekapcsoló ünnep. Meglátatja a váltásgmű középpontját: a kereszthalált. Előre mutat a megaláztatás és felmagasztaltatás csodálatos egységére (JÁNOSSY 1944, 20–21. o.). Virágvasárnap a megígért Messiás királyi bevonulásának az ünnepe. Az Úr azért jön, hogy elvégezze váltásgművét. Feláldozza önmagát szabadtásunkra. A diadal előjeleként már most áttöri a nagyhét komorságát a felragyogó fényesség és mennyei öröm.

A textusról

Zofóniás próféta neve azt jelenti, hogy az Úr elrejtett, megőrzött. Négy generációra visszamenően felsorolja könyve elején az ősoket, amely előkelő származására, esetleg királyi ősére, Ezekiás királyra utal. A próféta működése a Kr. e. 639 és 622 közötti időre datálódik. Jósias király idejére a reformok előtti korban vagy utódjának, Jójákimnak az idejére tehető, hiszen katasztrofális állapotokat mutat be a

könyv nagyobb része (KOMESZ 2008, 388–389. o.). Feltehetően Jeremiás, Náhúm és Habakuk kortársa. Korát meghatározza az erősödő egyiptomi hatalom, a hatalmas asszír befolyás és a babiloni birodalom alakulása.

A könyv felépítésében két hangsúlyos téma jelenik meg, az ítélet és az ígéret. Ítéletet hirdet Júda, Jeruzsálem és más birodalmak, az egész világ felett. Az ítélet elsöprő erejű lesz, a próféta használja az „Úr napja” kifejezést. Ítélethirdetés után hirtelen fordulattal a 3. fejezet 9. versétől új téma jelenik meg, Isten csodálatos ígérete hangzik el: az Úr megtisztítja, összegyűjti övéit, és velük ünnepel. A 20. vers összefoglalja ennek a szakasznak a tartalmát: „Meglátjátok majd, hogy jóra fordítom sorsotokat! – mondja az Úr.” Hiszen az Úr napjának ez a másik oldala, amely a népek megtéréséről, üdvösségről és Izrael összegyűjtéséről szól. Két részre osztható: 9–13: üdvösség a népeknek és Jeruzsálemnek, és 14–20: az Istennel való életközösség örökké tartó meghitt örömteli pillanatai (SOGGIN 1999, 298. o.).

A 14. vers az örömmámort mutatja meg. Az öröm négy igéje: *ujjong, kiált, örvendj, vigadj* egyedülálló az ószövetiségben. A négyszeres felszólítás két feladatot tölt be. Bevezeti a 3,9–20 szakasz második egységét és az egész könyv végkicsengését adja meg (IRSIGLER 2002, 416. o.). Kijelölt textusunk egészen bensőséges és személyes hangot használ. A vers felszólításai az ujjongásra himnuszszerű emelkedettséget érzékeltetnek. Énekelve, nevetve, táncolva lehet ezt az örömet kifejezni. Teljes szívből örömmel fordulni Istenhez. Ennek az örömnak nem ember a címzettje, hanem elsősorban az Úr. Az egymásra épülő szinonimák – Sion leánya Jeruzsálemet, Jeruzsálem leánya pedig Izrael egész népét jelenti – fokozzák a hangulatot. Jogos a nagy öröm, hiszen eddig az egész könyv bűnökről, hűtlenségről, ítéletről és pusztulásról szólt.

A 15. vers felsorolja, hogy milyen alapja, oka van az örömnak. Az első, hogy az Úr *elveszi rólad az ítéletet*. A má-

sodik: *eltávolítja az ellenséget*. A harmadik: *veled van az Úr*. A negyedik pedig, hogy *nem kell többé félni* a veszedelemtől. Ellenség és ítélet eltávolítása igazi megszabadulást jelent. A vers csúcspontja: „*Veled van az Úr, Izráel Királya.*” A 14–15. versek Isten királyságáról szóló zsoltárokhoz (96–99), az úgynevezett trónra lépő zsoltárokhoz hasonlíthatók. A jelen lévő, uralkodó Isten a jövőre is reményt ad, és elveszi a félelmet, nem csak egy pillanatnyi helyzetet, állapotot mutat meg (uo. 424. o.). A jövőben nem kell félni sem az ellenségtől, sem az ítélettől. A megszólítottak, az Úr népe tudhatja, hogy közösségben vannak Istennel. Hieronymus szerint ez az első jövődőlés Krisztusra, amely azt az élő reménységet nyújtja, hogy övéi Isten uralmának, jelenlétének örömeiben lehetnek.

A 16. versben folytatódik a hihetetlen ígéretek sora és a legfontosabb, bátorító biztatás hangzik el: „*Ne félj, Sion, ne csüggedj el!*” Azon a napon, a megpróbáltatás idején sem a csüggedés és a félelem uralja a szíveket. Nem lehet a bátoratlanság, rezignáció és a félelem az irányító, hiszen az Úr közel van.

A 17. vers Isten töretlen szeretetének a dala. Isten örömet leli népében, mert megtisztult, megtért, Istenhez fordult, és elkötelezte magát. Az ujjongó öröm a szerelemhez hasonlatos. Egyre személyesebb hangot használ, és az Úr mint a vőlegény jelenik meg. A legfontosabb, hogy *megújít szeretetével*. Újszövetségi hangot üt meg, hiszen Isten végső szava az ujjongó öröm, mert ezt tervezte a teremtéskor, és ezt valósítja meg történelmünkben.

A perikópa megértéséhez

A legtöbb prófétához hasonlóan Zofóniás is vádat emel népének megromlott istenkapcsolata és istentiszteleti élete miatt. Ítéletet hirdet, és megtérésre hív. Minden ítéletes prófécia kapcsolatban áll az üdvpróféciaival. Van lehetőség az új kezdetre, az Isten előtti és az Istennel együtt töltött öröme, hangsúlyozza kijelölt szakaszunk, sőt Isten viszi ezt véghez (WESTERMANN 1993, 142–143. o.).

A tizenkét kisp próféta hidat képez a fogság előtti és utáni korai próféták kora között. Néhány írásmagyarázó szerint a fogság utáni korai korszak hangja jelenik meg ebben a szakaszban. A fogságból visszatért nép nehéz helyzetben van. Az új szabadság nem könnyű, mert ellenséges a környezet és nehéz az újrakezdés. Nem elég nyitott a szemük, hogy meglássák Isten jelenlétét, közelségét. Igénk örömet hirdet, bátorságra buzdít az újrakezdésben, a katasztrófa sújtotta városban a visszatértek életében. Fel akarja nyitni szemüket az új valóságra, hogy megmenekültek a külső és belső ellenségtől. Isten védelmében és jelenlétében élhetnek. Az „*Úr, Izrael királya*” kulcsmotívum. A gyülekezet megújul, megszabadul a félelemtől, ha a képe Istentől megváltozik.

Igehirdetési vázlat

Önfeledt ujjongás

Bevallom, nem vagyok egy igazi rajongó típus. Nem álltam koncerten az első sorban, nem kértem autogramot, és nem tolongtam még tömegben, hogy láthassak vagy megérinthessek egy hírességet. Egy ujjongó tömegben azonban szívesen ott lennék. A virágvasárnapi jeruzsálemi bevonulás történetének izgatott, várakozással teli tömegére gondolok. Azokra, akik Lázár feltámasztása után vagy a tanítások és csodák híre alapján izgatottan tódultak az utcára, hogy örömmel köszöntsék Jézust. De hát milyen az ember, a köszöntés mellett a várakozás és a kérés is ott volt az ajkakon. A szeretetet, nagyrabecsülést és hódolatot kifejezték az ágak és felsőruhák földre terítésével. A „*Hozsánna a Dávid Fiának! Áldott, aki jön az Úr nevében!*” kiáltás egyszerre volt az áldáskívánás és a kérés szava: *Ments meg, segíts meg, Uram!* – fohászzkodott a tömeg. A legjobbkor, a legjobb helyen tették ezt. Nagyon sokszor tele vagyunk irreális elvárásokkal vagy kérésekkel emberek és szituációk felé. Egyedül Jézus az, akihez valóban odafordulhatunk: „*Ments meg, segíts meg, Uram!*”

Virágvasárnap hozsánnázó, ujjongó tömege a húsvéti örömben részesít bennünket. Valóban a legnagyobb király az, aki előtt hódolnak. A szelíd és alázatos király, aki Jeruzsálem felé közelítve minden lépéssel közelebb megy a Golgotához, hogy elvegye az ítéletet rólunk. Megszüntesse félelmünket, és megújítson szeretetével. Erre van szükségünk, ez töltheti el túlsorduló örömmel az életünket.

Ne félj, Sion

Az első ifjúsági énekek egyike, amelyet megtanultam valamikor a konfirmáció után, egy gyenesi konferencián. Pezsdítő ritmusa és biztató szövege nagyon sokszor segített. Dúdogattam magamban sötét utcán, vad kutyaugatás mellett vagy az előttem álló nehéz, ismeretlen feladatok előtt sóhajtottam imádságként: „*Ne félj, Sion, ne lankadjon kezed! Veled van az Úr, a te Istened!* Örül majd tenéked nagy örömmel, újjáéleszt szeretetével.”

Virágvasárnap ünnepén sokszor már a nagyhét fájdalommal és szenvedéssel teli eseményeire figyelünk. Nem tudunk, nem is merünk örülni. Pedig amit Jézus tett értünk áldozatával, egyszeri és rendkívüli hatással van az életünkre. Kialthatunk örömmel, hiszen ő elveszi a félelmet az életünkől. Nem vakmerő felelőtlenségről van szó. Hanem arról a mély, belső bizalomról, amellyel rábízhatjuk magunkat, az életünket és a gondjainkat. Az elmúlt évben nagyon sokat tanultunk a félelemről. Az ismeretlentől, a kiszámíthatatlantól, a veszélytől való félelem mellénk szegődött és tartósan az életünk része maradt. Elfeledkeztünk talán Pál apostol szaváról: „*...sem halál, sem élet (...), sem magasság, sem mélység (...)* nem választhat el minket az Isten szeretetétől.” (Róm 8,38–39) Indítson ujjongó öröme a próféta szava: *Ne félj!*

Veled van az Úr, a te Istened

Olyan sokféle magány létezik, és mardossa, emészti belülről az életet. Nemcsak az egyedül élők küzdenek a társalanság szomorúságával. A társas magány, az üressé váló kapcsolatok megdermesztik az életet, álmokat. Sok-sok tévút, pótlék igyekszik ezt az ürességet megszüntetni, mindhiába. Izrael népe történetének legfájóbb pontjain a legnagyobb keserűséget az a felismerés okozta, amikor úgy érezték, nincs közöttük az Úr. Minden bajt, csapást tetézt az érzés, hogy az Úr nincs népe közelében. Elfordult tőlük és hallgat, amikor megszólítják. A prófécia megerősíti népét, az a nap, amikor Isten helyreállít mindent, azt is jelenti, hogy az Úr jelen van életükben és nem távolodik el tőlük. Az Isten közel van hozzánk, ez lehet életünk örömeinek szilárd alapja. Már Jézus születésekor nevének jelentése hirdette számunkra: „Velünk az Isten.”

Örül majd tenéked

Mi mindent megteszünk azért, hogy elismerést, dicséretet szerezzünk. Kisgyermekkortól kezdve a párválasztásig az a határozott vágy zakatol a szívünk mélyén, hogy önmagunkért szeressenek és fogadjanak el bennünket. Nem pusztán udvariassági formula, a vendégnek kijáró kedves mondat, hogy örülsz nekem. A próféciaiban pedig azt hallhatjuk, hogy maga az Isten örül nekünk. Isten szeretettel néz ránk megváltott, megtért gyermekeire.

Újjáéleszt szeretetével

A böjti idő önvizsgálata megvilágított néhány dolgot lelkünkben. Sok mindenben látjuk bűneinket, gyengeségünket. A sokféle fájdalom és félelem hatására mintha mind az öröm, mind az élet elveszett volna belőlünk. A Megváltó Úr szeretete, áldozata az, ami új életet ajándékoz nekünk. Isten azt ígéri, hogy Fia által újjáéleszt szeretetével. Induljunk hát elé ujjongó örömmel és vigadjunk teljes szívből.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Mt 21,1–9; Fil 2,5–11

Énekek

EÉ 209, 198, 357

Ima

Megváltó Urunk! Boldog örömmel köszöntünk téged. Köszönjük, hogy találkozhatunk veled. Hálával teli a szívünk, hogy értünk adtad magadat. Erősítsd meg bennünk közelséged örömet, vedd el félelmünket, és részesíts bennünket gyakor színed el nem múló örömben. Ámen.

Illusztrációk

KORÁLSZÖVEG

„Ujjong, Isten népe, Hirdesd szüntelen, Jézusé a végső, döntő győzelem! Győzelmet vettél, ó, Feltámadott! Dicsőséggel fényes a diadalod!” (EÉ 388. 2. versszak)

„Ne félj, Sion, ne lankadjon kezed! Veled van az Úr, a te Istened! Örül majd tenéked nagy örömmel, újjáéleszt szeretetével.” (ÚÉ 178)

Felhasznált és ajánlott irodalom

KOMESZ Máttyás 2008. Zofóniás próféta könyve. In: *Bibliaismereti kézikönyv*. Szerk. Pecsuk Ottó. Kálvin Kiadó, Budapest. 388–394. o.

JÁNOSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Harangszó, Győr.

IRSIGLER, Hubert 2002. *Zefanja*. Verlag Herder, Freiburg im Breisgau – Basel – Wien. (Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament)

SOGGIN, J. Alberto 1999. *Bevezetés az Ószövetségbe*. 1–2. köt. Kálvin Kiadó, Budapest.

WESTERMANN, Claus 1993. *Az Ószövetség teológiájának vázlatja*. Tillingner Péter Műhely, Budapest.

■ PÉTERNÉ BENEDEK ÁGNES

Nagycsütörtök

▶▶ 2Móz 24,1–8

Igehirdetési előkészítő

Az élet útja

Az ünnep jellege

Jézus a húsvéti Bárány

Szeretjük ezt az estét fájdalma, feszültsége ellenére. Talán a legbensőségesebb, legintimebb együttléte Jézusnak, tanítványainak és késői követőinek is. Most is ő a rendező, a dramaturg, a főszereplő. Ahogyan a Sínai-hegyi törvényadás meghatározó eseménye az emberi történelemnek, úgy ennek a vacsorának is az értelme, célja, tartalma, hogy új korszakot nyit a választottak és a születő egyház életében, amelynek hatása van a világ jövőjére is. Lezárul az ó, a régi szövetség. Az Örökkévaló új szövetséget köt Jézus áldozati, megváltó halála által az elveszett, a törvényt teljesíteni nem tudó emberrel. Ő a pászkabarány, aki testét és véréát adja, hogy igazi bűnbocsánatot, életet, reményt adjon.

Amit a textusról tudni kell

Vér itt, vér ott

Talán más is eltöprengett azon, hogy nagycsütörtök estéjére kissé furcsa ez a történet az igehirdetés alapjául. De mi nem a szöveget szeretnénk interpretálni, hanem üzenetet kérni, venni a Forrásból.

A törvényadás, a Sínai-szövetség szerves része, előzménye az újszövetség megkötésének. Az Úr szól Mózesnek: Jöjj fel hozzám a hegyre három közvetlen munkatárssal és a nép hetven vezetőjével. Közelebb csak Mózeset engedi magához.

Mózes tudta, hogy ez a nap rendkívüli lesz. Elmondja a népnek az Úr „minden igéjét, rendelkezését”, le is írja azokat. A közösség természetesen megígéri azok megtartását. Ez is jelzi a szent atmoszférát.

Mint minden nagy eseménynél, oltárépítés következik tizenkét oszloppal, ami a teljes közösséget jelképezi. Különös, hogy fiatalokat kér fel az áldozat bemutatására és nem papokat. Mózes megfelel az áldozati vért két tálban. A vér felét az áldozati oltárra önti, majd miután felolvassa a szövetség ismert szövegét, a vér másik adagját a népre hinti. Ezzel összeköti az áldozati eseményt a közösséggel. Mindezek után a három munkatárssal és a hetven vezetővel megközelítik a hegyet, némi istenélményt, tapasztalatot átélve.

Mindezek után megy fel Mózes a felhőbe, tűzbe, dicsőségbe negyven napra a Tízparancsolatért, a tíz igéért. Ez már a perikópán kívüli, de mégis idetartozó része a történetnek.

A kijelölt igében olvasunk az akkor más kultuszokra is jellemző véráldozatról, emberi teljesítményről, az istennel vagy Izrael esetében az Úrral való életrendezésről. A szándék becsülendő, de az eredmény mindig kétséges, amit újra meg kell ismételni.

Talán nem túlzás, ha önkritikusan arra is gondolunk, hogy úrvacsorai gyakorlatunkban nem csúszunk-e időnként ebbe a keserves helyzetbe. Küzdünk hibáinkkal, mulasztásainkkal, bűneinkkel, ismételjük az úrvacsorát, de semmi vagy nagyon kevés az, ami változik. Pakoljuk mi terheinket a Bárányra, de mintha nem maradna ott. Nehezen hiszünk a szabadulásban, a valódi bűnbocsánatban.

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

Az Ószövetség ajándéka

Ez a történet is része a nagy megváltási terv megvalósulásnak. A világtörténelem egyik legjelentősebb eseménye a tíz ige átadása a Sínai-hegyen, mindez szövetségkötés formájában.

Újra és újra Isten jelentkezik, az elveszett emberhez jön. Megszólít, magához hív, felajánlja a vele való közösséget, helyre szeretné állítani a kertben megszakadt kapcsolatot. Ennek az az útja-módja, hogy a „tékozló hazatér”,

újra istengyermeki helyzetbe kerül, azáltal, hogy segítséget kap az élet törvényének megismerése, megtanulása és gyakorlása által.

A tíz ige azóta is a legvilágosabb, legmagasabb etikai színvonalat képviselő, leginkább használható, leghasznosabb tórája, útja az embervilágnak. Keresztyének számára is érvényes, félretehetetlen. Ugyanakkor mi ezt is az új szövetség felől értelmezhetjük, a Hegyi beszéd szellemében, ami végképp teljesíthetlenné teszi számunkra a feladatot.

Hálát adhatunk az úri szent vacsorában kapott ajándékért, a bűnbocsánatért, a megtérés lehetőségéért, a Bárány áldozatáért, aki hordozza, viseli, elveszi bűneinket.

Igehirdetési vázlat

Isten keresi az ember

A szeretet Istene keresi az őt hűtlenül elhagyó embert. Kigondolja a hazatérés, a megváltás tervét, módját, és megvalósítja azt. Korábban szövetséget kötött Ábráhámmal, és mai igénkben Mózesen keresztül, a tíz ige átadásával a választottakkal. Mindezt azzal a céllal, hogy hívása, országa eljusson a föld végső határáig.

A hegyen bikát vágnak, áldoznak, vérét az Úrnak adják engeszteléseképpen. Előkészülnek arra a Mózes által is bizonytalanul várt eseményre, ami majd a hegyen történik. Ma már tudjuk, hogy a megváltási terv első, legfontosabb állomásáról van itt szó, az Ószövetség megkötéséről. Isten maga vési kötélábrát a Tízparancsolatot.

Azon a pészahi csütörtök estén Jézus volt a vendéglátó. Akkor nem a törvényadás előtti bikaáldozatra emlékeztek, hanem az egyiptomi rabszolgaságból való szabadulásra. Egyiptomban is folyt a vér, mert leöltek családonként egy bárányt, melynek vérével bekenték az ajtókat, hogy csapás ne érje a házat és a benne lakókat.

Jézus a több részből álló vacsora két pontján megáll, és kijelenti, hogy a kenyér az ő teste, és a bor az ő vére. Ez az új szövetség, amelyet ő köt a tanítványokkal és rajtuk keresztül a tágabb közösséggel. Ő a Bárány, aki hamarosan feláldoztatik egy hegyen, a Golgotán.

A törvény szerepe – a szabadság tanulása

Mai igénk a törvény átadását előkészítő, véráldozati eseményről szól. Az Örökkévaló a Sínai-hegyen adja át Mózesnek a maga által kőbe véselt tíz igét. Jellemző módon az átadás botrányba fulladt, mert a nép vezetőivel együtt nem tudta megvárni Mózeset. Isten mégis újra megírja, átadja a két táblát, amelyet azóta sem vont vissza.

A törvény jó, pneumatikus, Istentől való. Ma olyan korban élünk, amely nem becsüli, hanem félreteresi, átírja, relativizálja. Ez a hozzáállás életveszélyes. Isten azért adta a törvényt, hogy segítsen az embernek a szabadság, az emberré válás útján járni. Előbb kiszabadította őket a rabszol-

gaságból, a lehetetlen helyzetből. Átélték Isten hatalmát, erejét, ajándékát. Ezek után kapták az új élethez az utat, a segítséget, azt, hogy miképpen éljenek a szabadságukkal. A törvény csak annyiban gát és korlát, amennyiben az istenkapcsolatot, az életet, a családot, becsületet, vagyont védi.

A történelemben talán először épül Európában egy olyan világ, „kultúra”, amely vallástalan. A Covid-19-nél veszélyesebb vírus ez, neve istennélküliség. Ebből következik a második tábla igéinek elfelejtése, kiiktatása.

Ha negligálja az ember a szülők iránti tisztelet igéjét, bekövetkezik az, amit napjainkban átélünk. Leromboló-dott az egészséges tekintély, a gyermekek engedetlenek, az internet rendszere neveli, sok esetben rontja meg őket, a szülők tanácstalanok, tehetetlenek.

Az életről, vagyonról, házasságról, jó hírről, vagyonvédelemről szóló isteni törvény kiiktatásának tragikus következményeit éljük át ma. Olyan visszafordíthatatlannak látszó negatív, romboló folyamatok indultak el, melyeket a kormányok, hatóságok sem tudnak kezelni, megállítani: terror, erőszak, a házasság szétesése és sok más furcsa, igazolhatatlan formában való megjelenése, a vagyonnal való gátlástalan élés, emberek jóhírének tönkretétele a médiában pár perc alatt...

Pedig a törvény olyan, mint víz a halnak, mint az életet védő korlát a serpentinén vagy a közlekedési lámpák rendszere egy városban.

Az Újszövetség ajándéka

Az úrvacsorai asztal a rendezés helye, lehetősége. Jézus a Hegyi beszédben értelmezte és elmélyítette a Tízparancsolatot. A tanítás elhangzott, de Jézus tudta, hogy lehetetlen feladatot adott ezzel.

A Golgotán halálával vívta ki a bűn rabszolgaságából való szabadulásunkat. Ő szabadított meg minket bűnből, halálból, kárhózból. Lelke által szívünk hústábláira írja az élet beszédét. Ennek nagy eseménye, állomása az általa terített asztal ajándéka, amelyben ma este is részünk lehet. Látásunktól, véleményunktől, állapotunktól függetlenül kijelenti, hogy testét és vérét értünk áldozza. Ő a Bárány, aki átveszi azt a bűn terhet, amelyet mi nem bírunk cipelni. Felajánlja ma is azt a cserét, amelyben átadhatjuk neki fájdalmainkat, szégyellni való bűneinket, szenvedélybetegségeinket, megkötözöttségeinket, félelmeinket. Igen, odaborulhatunk a kegyelem székéhez. Ő akkor nem tett gyógyászati kérdéseket tanítványainak, sőt az estét rabszolgai lábmosással kezdte. Az isteni szeretet fokozódó meglepetéssorozatát láthatjuk az általa vezetett együttiléten.

Az utolsó vacsora légköre, atmoszférája a csúcsa annak a három évnek, amelyben vonzotta a bűnösöket, leült velük az asztalhoz, teljes empátiával vállalta a közösséget velük. Ez a szent szeretet indította megtérésre a vámszedőket, paráznákat, megszállottakat, kisiklott életűeket. Ezen az estén is a vele való élő közösség a lényeg. Ennek volt olyan

hatása, hogy szinte mindenki elbizonytalanodott az áru-ló kiléte felől is. Tizenegyen nem Júdásra mutattak, hogy igen, biztos ő, csak ő lehet, hanem egymás után kérdezték: „Én vagyok az, Uram?” Arra van ma is szükségünk, hogy őt hallgassuk, vele legyünk kapcsolatban, tőle kapjunk igét, útmutatást, bűnbocsánatot szabadulást.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Jn 13,1–15; 1Kor 11,23–29

Énekek

EÉ 304, 312, 427

Imádság

„Köszönöm, jó Atyám, hogy kegyelmeddel megkerestél engem. Nem tartottad számon bűnömöt, feláldoztad érttem Egyetlenedet! Köszönöm, megváltó Jézusom, hogy nem hagytál bűnömben elveszni az úton! Vállaltad értem a legkínosabb próbát, hogy éljek, és ne lássak örök halált! Köszönöm, Szentlélek Úristen, hogy megismerttetted a legfőbb jót velem, szeretetedet. Köszönet mindenért, jó-ságos Istenem, semmim sincs, amit nem te adtál nekem! Kimondhatatlan hálával tartozom neked, az áldást, üdvösséget, csak tetőled várom! Zeng a hálaének, ajkamról szüntelen, egész bensőm zengi: felséges Istenem! Meghaltál bűnömért, hogy megbékítsd Atyádat, kiittad fenékig a keserű poharat! Kegyelmes Istenem, dicsőség neked, mert megváltott engem, szerettedet!” Ámen.

Illusztráció

VERS

Babits Mihály: *Eucharistia*

Az Úr nem ment el, itt maradt.

Őbelőle táplálkozunk.

Óh különös, szent, nagy titok!

Az Istent esszük, mint az ős

törzsek borzongó lagzikon

ették-itták királyaik

húsát-vérét, hogy óriás

halott királyok ereje

szállna mellükbe – de a mi

királyunk, Krisztus, nem halott!

A mi királyunk eleven!

A gyenge bárány nem totem.

A Megváltó nem törzsvezér.
Ereje több, ereje más:
ő óriásabb óriás!
ki két karjával általér

minden családot s törzseket.
Egyik karja az igazság,
másik karja a Szeretet...
Mit ér nekünk a Test, a Vér,

ha szellemében szellemünk
nem részes és úgy vesszük Őt
magunkhoz, mint ama vadak
a tetemet vagy totemet?

Áradj belénk hát, óh örök
igazság és szent szeretet!
Oldozd meg a bilincseket
amikkel törzs és vér leköti,

hogyan szellem és ne hús tegyen
magyarrá, s nőjünk ég felé,
testvér-népek közt, mint a fák,
kiket mennyből táplál a Nap.

Felhasznált irodalom

- A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár.* Kálvin Kiadó, Budapest, 1995.
- CSERI Kálmán 2001. *A törvény betöltése.* Budapest-Pasaréti Református Egyházközség, Budapest.
- JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása.* Fraternitás, Veszprém.
- Luther Márton négy hitvallása. Szerk., ford. Pröhle Károly. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1993.

■ SZEVERÉNYI JÁNOS

Nagypéntek

► Zsolt 22,12.15–20

Igehirdetési előkészítő

Miért?

A vasárnap jellege

Nagypéntek a legnagyobb evangélikus ünnep – tartották a régiak, s a nagyheti istentiszteleti élet is nagypéntek központtal alakult ki. Nem hiszem, hogy lenne létjogosultsága ilyen besorolásnak. S ha mégis, akkor én a három szent napot (*triduum sacrum*) együtt nevezném meg, nagycsü-

törtöktől húsvét reggelig. A nagycsütörtöki vele és egymással létrehozott életadó úrvacsorai közösség, a nem látható, de rejtetten valóságos nagypénteki győzelem a bűn és a halál felett, a nagyszombati pokoljárás új perspektívával kecsegtető eseménye s mindennek pecsétje a húsvéti felkiáltás: „halott voltam, de, íme, élek” együtt adja a nagy ünnepet nekünk.

A nap zsoltárának antifónája a Filippi levél Krisztus-himnuszából való – „Jézus Krisztus engedelmes volt mindhalálig, a keresztfán szenvedett haláláig” (Fil 2,8) –, s ez csodálatosan keretezi a 22. zsoltárból vett szöveget, amelynek egy része átfedésben van igehirdetési alapigénkel. Nem maradhat el nagypénteken az ószövetség e napra mutató próféciája az Úr szenvedő szolgájáról, a fájdalmak férfiaról, betegség ismerőjéről... Ez is textusunk felé mutat – újabb oldalról megvilágítva. Az óegyházi evangélium – a János-passió részlete – a kereszttiteltől az elvégzettettig terjedő szakasz egyértelművé teszi, hogy igehirdetési alapigénk nem értelmezhető másra, mint Jézusra, a megfeszítettre. A kyrie pedig hármas mondatával a megfeszített Isten Fiát szólítja meg: aki halálával megváltást szerzett, aki halálával a halált térdre kényszerítette, aki halálával életet és üdvösséget hozott. Ebben a liturgikus kontextusban szólal meg a prédikációs textus. Hogy az ünnep, gyászünnep, halálának napja kifejezést használjuk nagypéntekre, vagy Krisztus láthatatlan győzelmének napját hirdetjük, az teológiai kérdésünk formai megnyilvánulása. Ha azonban megmaradunk az „e szomorú napot, ó, ember, gondold meg” énekeink egyikéből vett mottónál, akkor csupán beállunk a jeruzsálemi siratóasszonyok örökösei közé, akiknek Jézus szava keményen cseng: „Jézus pedig feléjük fordulva ezt mondta nekik: Jeruzsálem leányai, ne engem sirassatok, hanem magatokat és gyermekeiteket sirassatok.” (Lk 23,28)

Amit a textusról tudni kell – exegetikai-kortörténeti megértés

A halál torkában Jézus imádkozik. Nem átkozódik, nem siránkozik, hanem imádkozik. Nem saját szavaival mond valamit, hanem azt mondja, amit népe is imádkozni szokott, amikor a Messiás megérkezésének és szenvedésének jövendölése hangzik. Zsoltárt imádkozik. A kereszten, az elhagyatottság legmélyebb pontját kifejező kiáltás hangzik fel – „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem” –, de e tömör, minden fájdalmat összefoglaló mondat mögött ott van a 22. zsoltár egésze, s azon belül a mai igeversek. Igéhirdetésre készülünk nagyszerű lehetősége, hogy minden egyes mondat mellé odarendeljük azokat az evangéliumi utalásokat, ahol a prófétai zsoltár szavai megvalósultak. A már említett Ézsaiás 53 mellett Dániel 9,26 és Ézsaiás 52 messiási próféciáiba sorolódik be textusunk. Ezeknek a próféciáknak és mostani igénknek minden egyes mondata

azt a belső lelki folyamatot mutatja meg, ami testi kín mellett még nagyobb fájdalmat okoz a szenvedőnek.

ApCsel 2,30 szerint Péter a pünkösdi prédikációban Dávidot prófétának nevezte. Vajon egyszerű emberi élmény vagy a próféta szava volt az, amikor minden emberi kínt összefoglalva ilyen mélységben tárja elénk a szenvedés mindent átjáró fájdalmát? Valószínűsíthető, hogy a kettő együtt érvényes. Ezer évvel Jézus előtt egy ember átélte a poklok poklát, megjárva annak minden bugyrát. Ebben a helyzetben – a teljes kilátástalanságban –, ahol már nincs emberi megoldás és kiút, egyedül Istenhez kiálthat az ember, és semmi más reménység nincs, mint Isten életet mentő közelsége. Ne légy távol tőlem. S ez a nagyon emberi fájdalom szólal meg a valóságos emberré lett Isten Fia imádságában, s a dávidi jajkiáltás a Messiás gonosz feletti győztes harcának legnehezebb pontján hangzó felkiáltásban él tovább. Ilyen mélyre, ilyen emberi mélységbe hajolt le az Isten, hogy felemelje a pokol torkába (végső elveszettség) került embert.

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

Isten-távolság – halálközeli élmény

Bár hitünk és igehirdetésünk azon múlik, hogy Krisztus feltámadt-e a halálból (vö. 1Kor 15,14),¹ az egész háttérben ott van Krisztus értünk-helyettünk-miattunk elszenvedett kereszthalála. Az egyedüli esemény, amely kiemelhet az Isten nélküliség kényszerpályájáról azáltal, hogy „elvégeztetett” a megváltás műve, már nem vagyunk a mindent meghatározó Istentől eltávolító erő hatalmában, és nem vagyunk véglegesen halálra ítélve. „Ave crux spes unica” – üdvözlégy kereszt, egyedüli reményem. Nincs más megoldás a világ halálos bajára s az én halálos betegségemre, csak a kereszt. Az, amit ott és akkor Krisztus értem tett. Az a helycsere, amit nagypénteken elvégzett: magára vette azt, ami az enyém – a reménytelen, kiszolgáltatott, bukásra álló, zsákutcába futó életemet – és nekem adta azt, ami az övé: az Isten-közelséget, az Atya iránti bizalom ajándékát, a megtisztulást és a szent (értsd: Istenhez tartozó) élet lehetőségét.

A leggyakrabban kérdésünk ez: miért? A kicsiny gyermek sokat ismételt. Édesapám, édesanyám, miért? Kíváncsisága végtelennek tűnik. Az örök gyermek bennünk, aki még érteni akar, aki magyarázatot keres, kérdezi: miért? Néha csak kíváncsian, néha értetlenkedve, olykor pedig egészen dühösen kérdezzük. A címzett is változó. Kérdezzük önmagunkat, kérdezzük a másikat, s nem egyszer keményen nekiszegezzük a kérdést Istennek. Bár olyan is gyakran előfordulhat, hogy a világba, netán a nagy sem-

mibe – választ se várva, csak fájdalomunkat kiprészelve – kiáltunk bele: miért? A mindent tudó Isten Jézusban olyannyira emberré lett, hogy utolsó, sőt elkeseredett szavai közt az Atyát szólítja: Én Istenem, én Istenem, *miért* hagytál el engem? Ez a „miért” bomlik ki mai igénkben. Válasz – az elképzelt és elvárt módon – nem érkezik, de az elfogadó bizalom megszületik.

Az emberi élet mélypontja nem a fizikai fájdalom, nem a szavakban már kifejezhetetlen testi szenvedés, hanem az Istentől elhagyott állapot. Amikor már az Isten sem válaszol. Juhász Gyula halálélménye erre mutat: „...egyszer mindenkinek eljön a pillanat, mikor egészen egyedül marad, az élet távol, a halál közel.” (Venit summa dies) Az élet maga Isten. A teremtés gyönyörű képe elárulja: Isten önmagából ad, önmagát leheli bele az élettelen porba. Az Isten közelsége az élet. Az élet távolodása, Isten távolléte maga a halál, a pusztulás, a semmi. Ezt az élettávoliságot és halálközelséget szólaltatja meg a kereszten zsoltárt imádkozó Jézus. Ezért beszélünk különösen is nagypénteken a rejtőzködő Istenről, aki – úgy tűnik – a kereszten szenvedő Fia elől is elrejtőzött. De akkor, amikor a gonosz diadalt ülni látszik, s még az Isten Fiát is viszi a kaszás, akkor történik meg a legnagyobb győzelem. Christus Victor quia Victima. Győzött, mert legyőzetett. De ez már a hús-vétör – hittel – látható evangélium.

Igehirdetési vázlat

Az emberi szenvedés útja – a kínzó miért?

Az élet bonyolult ügy. Minden részlete. S még inkább a negatív oldalra igaz, oly szövevényes mindaz, ami rossz, hogy azt sem átlátni, sem logikusan végiggondolni nem tudjuk. Nem primitív egyoldalúság, hanem végiggondolt teológiai látás, hogy az élet minden negatívuma, minden, ami rossz, minden, ami életellenes, ebben az egy szóban foglalható össze: bűn. Nem az elrontott dolgaink, nem az emberi ügyetlenségeink, nem a meg gondolatlan cselekedeteink, nem a szívünk mélyéről váratlanul, sőt számunkra is meglepetésszerűen előbuggyanó gonoszság, hanem az Istentől távoli élet. Elszakadva az élet forrásától.

Felmérni nem lehet a szenvedések, fájdalmak okát – ahogy a következményeit sem. Apró fájdalmak, mindent elsöprő szenvedések, világméretű katasztrófák mind-mind oda vezethetők vissza, hogy a teremtmény elszakadt a Teremtőtől, felborult a rend, fogy az élet. Orvosi leírások, tapasztalatok naturalisztikus összefoglalása, tudományos elemzések, irodalmi alkotások megszámlálhatatlan sokasága írja le mindezt. Igénk leírását egymás után többször végigolvasva beleborzadunk, min ment át az, aki ilyet le tudott írni. És: mitől szörnyedt el az, aki a jövőből ilyen víziót látott? Hová vezet a bűn, azaz az Istentől elszakadt élet? Szenvedéshez. Átélt, túlélv váró szenvedésekhez.

¹ 1Kor 15,14: „Ha pedig Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló a mi igehirdetésünk, de hiábavaló a ti hitetek is.”

A legtöbbször nem értett, a miértekkel bőven megtűzdelte szenvedésekhez. Nem mi, nem mások, nem biztos, hogy beazonosítható erők okolhatók – de végső soron a gonosz emberekben, világban, emberfeletti dolgokban megnyilvánuló istentelensége.

Szétfolyó életek, csontig-velőig átjáró fizikai fájdalom, teljes, már a szót is belénk fojtó kiszáradás, a gonoszokkal és bandájukkal való tehetetlen szembesülés, az anyagi és lelki veszteségek, a porig zuhanás – milyen szemléletes és mennyire mai minden egyes kép.

A fontos az, hogy ne hallgasson el a kérdés: miért? Ha belenyugszunk, ha elfogadjuk, ha már nem is kérdezőnk, akkor zsákutcába kerülünk, s előbb-utóbb kiderül, hogy nincs tovább. A keresztény ember számára egy életen át téma és program a szenvedés céljával és okával való foglalkozás. A saját vagy mások bűnei miatti szenvedés hordozása, az az ellen való küzdelem (és természetes belső tiltakozás). És külön izgalmas kérdés az, ami küldetésünk része, a Krisztusért való szenvedés (Fil 1,29). Formailag és tartalmilag egyaránt. S lehet, hogy egy élet is kevés ahhoz, hogy megértsük Pál mondatát: „*Most örülök a tiértekek elviselt szenvedéseimnek, és testemben betöltöm mindazt, ami Krisztus gyötrelmeiből még hátravan, az ő testéért, amely az egyház.*” (Kol 1,24)

Krisztus szenvedésének útja – a kínzó miért?

Bár számtalanszor hallottuk már fájdalmat hordozó emberektől, hogy „Krisztus sem szenvedett annyit, mint én”, tudjuk, hogy ennek a visszás állításnak a fordítottja igaz. Az Isten Báránya hordozta, hogy elvegye a világ bűnét (Jn 1,29). Adóslevelünket felvitte a keresztre (Kol 2,14). A keresztre feszítés – még csak nem is az átszögelt kezek és lábak okán – a legkegyetlenebb és legnagyobb fájdalommal járó kivégzési mód volt abban a korban. Nem véletlen, hogy kiváltságos római polgárt – kövessen el bármilyen égbe kiáltó gáztettet – nem ítélték ilyen kínhalálra. Jézus szenvedésének súlya azonban nem a saját fájdalma volt – az átszögezés, a keringési zavarok vagy más testi fájdalom –, hanem az a teher, amelyet a vállára tettek, de amit egyben magára is vállalt: a világ minden bűnének terhét. Így lett a fájdalmak férfia (Ézs 53,3). Egyetlen ember bűnét átvenni, átvállalni, hordozni is lehetetlen vállalkozás. Pedig Jézus az enyémet is átveszi a kereszten. De a világ minden bűnéért szenvedni – elképzelhetetlen fájdalommal járhat. Nem véletlen az, hogy az Apostoli hitvallás Jézus életét egyetlen szóba foglalja össze: szenvedett (vö. 1Pt 2,21). S ebben minden benne van. Benne van az „értem” és benne van a „világért”. Benne van a tanítványok elszívása (meddig kell, hogy elviseljelek; Mt 17,17), benne van az ellenfelek támadásainak sora (Mt 2,20; Jn 5,18; Jn 7,1), benne van születéskori és az életút során megtapasztalt otthontalanság szenvedése (Mt 8,20), a földi működés alatt összegyűlt és a halálos ítélet tudatában kimondott szó: „múljk el tőlem

a keserű pohár” (Mt 26,39). Benne van a legbelső kör egyik tagjának árulása, benne van népe értetlensége és gyűlölködése, benne van a „mindvégig szeretett övének” (Jn 13,1) megfutamodása, s benne vannak az ostorcsapások, az arcul köpés, a töviskorona, s még sorolhatnánk hosszan. S benne van a mélypont. Jézus, aki az Atyától jött, tudta, hogy minden szenvedés mögött ott van az Atya hiánya, a tőle való távolság, sőt elszakadás. Itt szakad ki szívéből a zsol-tár szava: én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem? Mert bár mi nem hisszük, minden emberi szenvedés, amit a zsol-táros felsorol, és minden krisztusi szenvedés, ami a zsol-tárból beteljesült a passióban, abból adódik, hogy Isten távol van. S ha távol az Isten, az ember elveszett. Még a valóságos ember Názáreti is. Ebben a legnagyobb szenvedésben látjuk meg ma már az ott és akkor rejtőzködő Isten közelségét.

Az Isten láthatatlan közelsége – veled vagyok, segítségemre sietek, kiemellek a mélyből

A nagy fordulat az, amikor az ember szívében – még az ilyen hihetetlen mélységet is megjárva – bizalom ébred. S a bizalomból fakad a kérés: ne légy távol tőlem. S a bizalomból szakad fel a fájdalmas, de mégis kiutat jelentő kiáltás: Atyám, kezredbe teszem lelkemet!

Jézus kereszttjénél állva megértjük: Aki meghalni tanít, az élni tanít. A halál tusáját az Istentől elhagyatottság végtelen kínjában megélt Jézus mégis a mennyei Atyához fordul, hogy kezére bizza és kezébe tegye le életét. Történt ez azért, hogy mi már így járhatunk az életünk útját: Istenben való bizalomban. Mert a kereszten függő, értünk imádkozó Jézus (Atyám, bocsásd meg nekik...) ezt mutat-ta és tanította meg nekünk. Még akkor is, amikor a szenvedések zuhanórepülésében úgy érezzük, minden elveszett, még akkor is tudjuk, hogy Isten – többnyire rejtőzködve – ott van a közelben, és segítségére, mentő szeretetére számíthatunk. A nagypénteki zsol-tár Jézus imádságából a mi imádságunkká válhat. Nem titkolva, nem magunkba fojtva, hanem fájdalmunkat akár világgá kiáltva is kimondhatjuk a hit mindent felülíró mondatát: Atyám, kezredre bízom lelkemet (Zsolt 31,6). Mert az Immánuel nemcsak a betlehemi gyermek karácsonyi neve, hanem a megváltó Krisztus nagypénteki neve is. Immánuel: velünk az Isten. A szenvedésben is.

Java-slatok az istentisztelethez

Nagypéntek – illetve a teljes „három szent nap” – a leg-tradicionálisabb ünnepünk, ezért nem javasolom, hogy a liturgia adott gyülekezetben működő gyakorlatán változtassunk, hiszen ez az idő, amikor (karácsony mellett) a legtöbb „nagyünnepi” keresztény jelen van, s így nekünk kö-telességünk az ő „otthonosságérzetüket” biztosítani, mert

ez lehet az egyik alapja annak, hogy nagyünnepből a mindennapi kereszténységre hívjuk őket.

Ha valamikor, úgy éppen a nagypénteken fontos az istentisztelet minden dramatikus eszköze: Ha ez esetben nem akarunk rendhagyók lenni, akkor egyszerűen a lekcio megfelelő olvasásával az énekek nagyon tudatos kiválasztásával, a templom (online közvetítési hely) méltó berendezésével. A kétféle nagypénteki istentisztelet – az ünnepi, úrvacsorai istentisztelet (ennek lehetőségét még nem tudjuk az előkészítő írása idején) és a passióolvasásos istentisztelet (EÉ „K”-rend) mindegyike alkalmas a szokottnál dramatikusabb istentiszteleti szolgálat végzésére. Természetesen a kettő összedolgozása kialakíthat egy igen gazdag anyagot. Ugyanakkor érdemes elkészíteni a passióolvasásos rend online változatát is, hiszen ennek – megfelelő technikai és előadási minőségben – különös ereje lehet még „külsős” hallgatók és nézők számára is. Erősen ajánlott a javasolt énekek mellé a 204-es éneket hangsúlyossá tenni „Jézus, szenvedésedről mostan elmélkednem...”

Agendánk vagy Liturgikus könyvünk jól használható imádságos anyag mellé jó szívvel ajánlom Énekeskönyvünknek a passióeseményeket nagyon személyessé tévő nagypénteki imádságát (EÉ 710–711. o.)

Illusztráció

KORÁLSZÖVEG

Nem kell messze mennünk a keresgélésben. Érdemes nagypéntek fényében-árnyékában végigolvasni – önmagunkat megpillantva benne – Weöres Sándor énekeskönyvünkben megtalálható, de ismereteim szerint ritkán énekelt költeményét (EÉ 432 – Sulyok Imre dallamára). S ha felleltük magunkat, a magunk érzéseit, a magunk iszonyú fájdalmát, akkor rájövünk, hogy mi ez ahhoz képest, amit Krisztus vállalt értünk, helyettünk, miattunk.

„Kínok árnyékaiból, Kínok árnyékaiból Szólok hozzád, Istenem. Kín mar, sújt, temet. Józan eszemet Vak veszélyben, láncos mélyben Ne hagy elvesziténem!

Senki sem tör káromra, Senki sem tör káromra, Bensőm fordul ellenem. Örök vihar ront, Nincs egy biztos pont Se mögöttem, se köröttem, Vész pusztít a lelkemen.

Törd meg kevélységemet, Törd meg kevélységemet, Mély megbánást adj nekem! Nyársat nyeltem én, Derkam kemény: Mért nem szabad súlyod alatt Meghajolnom, Istenem?

Száraz zokogás tipor, Száraz zokogás tipor, És a szemem könnytelen. Utam hajlatán Ördög les reám, Vár nehezen: a két kezem Törrel indul ellenem.

Legyen meg akaratod, Legyen meg akaratod, Ha vesznem kell, jól legyen: Tán kárhozásom Áldás lesz másom – De ha énrám kincset bízál, Ments meg immár, Istenem!”

Felhasznált és ajánlott irodalom

- A 22. zoltár elemzése (Sapientia Szerzetesi Főiskola: ószövetségei exegézis). Közreadja: Szabó Dániel. <https://prezi.com/oc-oc98sydq5/a-22-zoltar-elemzese-sapientia-oszovetsegei-exegezis/>.
- DÉR Katalin 2015. *A Zsoltárok misztériuma*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- KUSTÁR Zoltán 2016. *A Zsoltárok könyve válogatott fejezeteinek magyarázata (Zsolt 2, 8, 22, 30, 79)*. Debrecen. 37–52. o. Web: <http://diak.sag.drhe.hu/wp-content/uploads/2019/03/Zsolta%CC%81rok-jegyzet-2018-20192.-fe%CC%81le%CC%81v-1-1.pdf>.
- LUKÁCS Ottília 2008. *Istenbe kapaszkodni Istennel szemben?* Babeş–Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológiai Kar, Kolozsvár. Web: http://etdk.adatbank.transindex.ro/pdf/kat_lukacs.pdf.
- MÓRICZ Nikolett 2019. Traumák a zsoltárokban. Az erőszak narratívájának poétikai feldolgozása a 22. zoltár példáján. *Ókor*, 18. évf. 3. sz. 85–95. o. Web: http://real.mtak.hu/105309/1/Okor_2019_3_nyomdanak_o85.pdf.
- PÁLFY Miklós 1964. *A zsoltárok könyve*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest. Web: <https://medit.lutheran.hu/site/konyv/170>.
- VANKÓ Zsuzsanna 2004–2005. A Messiás szenvedése, halála és megdicsőülése a 22. zoltárban. *Sola Scriptura*, 2004/4.; 2005/1. Web: <https://sola.hu/folyoirat/a-messias-szenvedese-halala-es-megdicsoulese-a-22-zoltarban/>.

■ HAFENSCHER KÁROLY

Nagyszombat

► Ézs 26,12.19–20

Igehirdetési előkészítő

Üres sír előtti csend

A nap jellege

Nagyszombaton az egyház Urunk sírjánál időzik, az ő szenvedéséről és haláláról elmélkedik. Nagyszombat (lat. *sabbatum sanctum*): Jézus sírban pihenésének ideje, a liturgiában a húsvéti szent három nap harmadik napja. A mai magyar gyakorlatban összemósódnak az ezzel a nappal kapcsolatos ismeretek. Ez abból adódik, hogy míg a protestantizmus számára ez az úgynevezett „csendes szombat”, addig a római katolikusok már többnyire szombat délután megtartják a feltámadás ünnepét. Érdemes tisztázni nagyszombat értelmét, s egyértelművé tenni, hogy a feltámadásünnep és a vele kapcsolatos körmenet nem a nagyszombathoz tartozik, hanem már húsvét hajnalához.

Sajátos színezetet kap nagyszombat, hiszen az epistola – 1Pt 3,18–22 – Jézus pokoljárását említi. Így sokan – mivel a textus nem kerül elő máshol – a sírban nyugvást egyen-

lővé tették a pokoljárással. Jézus pokolra szállása azonban a halál hatalma felett aratott győzelmet jelenti. De nagyszombat egyúttal a sír csendjét is magában foglalja, ezért eredetileg nem is volt liturgia, csak matutinum és vespera. A nagyszombat témája: Isten számára mindenki él, olvassuk Hafenscher Károly *Liturgika* című könyvében. A Pröhle-agenda erre az alkalomra „Az élők és elhunytak üdvöztetője” témát adja. A kijelölt óegyházi evangélium: Mt 27,57–66.

Amit Ézsaiásról tudni kell a textus megértéséhez

Ézsaiás Kr. e. 740 körül lett az Úr prófétája. A próféta működését Kr. e. 701-ig, Jeruzsálem ostroma idejéig tudjuk követni. A Kr. e. 8. század második fele mozgalmas és veszélyes időszak volt Izrael történelmében. Ézsaiás még szabad és gazdag országban kezdte prófétai működését, de meghódított és elpusztított országban fejezte be. Minden esetben a hódító asszír birodalommal állt szemben az ország.

A próféta előkelő származású ember, aki jól ismerte a politikai eseményeket valamint az írott és íratlan papi és prófétai hagyományokat, a bölcsességirodalomban is járatos volt. Korának legműveltebb emberei közé tartozott. Stílusa emelkedett, változatos és fordulatos. Az őt ért benyomásokat nemcsak feldolgozta, hanem az Úrtól kapott kijelentés alapján bírálta is.

Igehirdetésének egyik kulcsfogalma a hit. Igénk 12. verse is erről tanúskodik, „hiszen mindent te tettél, ami velünk történt.” Isten igazi akarata a nép megmaradása. Ezért kell hangoznia az igének. Viszont azt nem szabad elfelejteni, hogy Isten nem tűri szavának visszautasítását. Az eszkatologikus váradalom szerves része igehirdetésének. Reménykedett egy olyan kor eljövételében, melyben egy Dávid házából származó király fog uralkodni. Uralma igazságos lesz. A messiási váradalom éles kritika a jelen királyai ellen, akik alkalmatlanoknak bizonyultak.

Amit a kijelölt textusról tudni kell

A 26. rész Isten népének a hálaénekét tartalmazza. Bár a textus nem összefüggő versekből áll, mégis üzenetében egy egészet, könnyen érthető és alkalmazható egységet alkot.

A 12. verstől kezdve Izrael múltja áll a középpontban. Istentől jött minden jó adomány és tökéletes ajándék. A múlt nemcsak Isten ajándékaival van tele, hanem Izrael bűnével is. Isten népe megpróbált a múltban más uraknak: bálványoknak és földi nagyhatalmaknak szolgálni. Ez az oka annak, hogy Isten megbüntette őket, sok nyomorúságon kellett keresztülmenniük. Az idegen „urak” Isten büntetése folytán Izrael uraivá, sanyargatóivá váltak. Izrael maga is tanult a fenyítésből. A szenvedés nem múlt el eredmény-

telenül a nép életében. A nép visszatért Istenéhez. Nem maradt más hátra, mint az imádkozás. Szünetei a szülő nő kínjaihoz voltak hasonlóak. Eredménytelen volt minden erőfeszítés, nem lett belőle szabadulás.

A nyomorúságban elmondott imádság nem volt hatástalan. Isten észrevette, hogy most már csak az ő nevét „emlegeti” az istentiszteleteken és az imádságokban. Ő kétszeresen is válaszolt népe imádságaira. Egyrészt megszüntette a bálványokat és azokat a földi nagyhatalmakat, amelyek népét sanyargatták. Másrészt ő csodát is tud tenni: fel tudja támasztani a halottakat!

Ahogy Palesztinában a száraz évszak idején a harmat élte a növényzetet, úgy tudja Isten megadni a világgosszág harmatát és megdönteni az árnyak országát, a halottak világát (19. vers). A harmat a megelevenítő isteni erő jelképe. Itt még nem kifejezetten az egyén feltámadásáról van szó, hanem inkább a nép feltámadásáról, mégis igen fontos állomás ez az igeszakasz a feltámadásról szóló bibliai tanítás kialakulásában.

A nép feltámadásának gondolatától ez az ige vezet el bennünket – az igazak feltámadásának a hirdetése által – addig a tanításig, hogy jók és gonoszok egyaránt fel fognak támadni és Isten ítélőszéke elé állnak. Ez az igeszakasz azzal biztatja a híveket, hogy nem kell sokáig elrejtőzniük, elmúlik az ítélet ideje. Hamar kiderül, hogy Istené az utolsó szó.

A perikópa megértése

Textusunknak fontos eleme a felismerés. Isten élő Úr, aki a történelemnek is Ura. Mindent ő tett a néppel és a népért. Nincs más lehetősége a népnek a fennmaradáshoz, csak az Isten kegyelmében való bizalom. Az Apostoli hitvallásban alkalomról alkalomra kijelentjük, hogy eljön ítélni élőket és holtakat. Ézsaiás Istennek ezt a hatalmát ismeri fel prófétaként, amikor a halottak feltámadását, ébredését hirdeti.

Nagyon szemléletes, ahogy a feltámadás eszközéül a harmatot nevezi meg, emlékeztethet bennünket, ahogyan a teremtés hajnalán az Isten által létrehozott pára volt az életadó. A fejezetben olvasunk a nép zsarnokairól, akik menthetlenül elvesznek, Isten tökéletesen megsemmisíti, még a nép emlékezetéből is kitörli őket. Azt olvassuk egy másik helyen, hogy aki halott, nem lenne képes dicsérni az Úr nevét: „Az élő, csak az élő magasztalhat téged, akár csak én most.” (Ézs 38,19a) Nagy kérdés, hogy mi élő emberek mennyire magasztaljuk az Urat?

Hatalmas érzelmi hullámvölgyet élhetünk meg a próféta kijelentésein keresztül, de nem idegen ez a hívő ember nagyheti lelkiállapotától. Ezen a napon az Istenben hívő ember számot adhat életének nyomorúságáról, betegségről, halálról, azzal a bizonyossággal, hogy tudatában van húsvét hajnalának történéseivel.

Igehirdetési vázlat

Emlékek

Csend van. Különleges ez az állapot. Több helyen nem szólalnak meg a harangok ezen a napon, alig néhány gyülekezet nyitja meg templomát istentiszteletre. Sonka- és tojásfőzés, festés napja ez sokak számára.

Számomra ez az ünnep személyes istentisztelet, készülődés a húsvétvasárnapra. Emlékszem első szolgálati helyemen a kora tavaszi kertészkedésre, az erős és hideg böjti szélre és az általa hozott tiszta levegő illatára, amit a korán virágzó kökénybokrok töltöttek meg.

Csend volt. A szomszédos katolikus templom harangja néma volt, délben a kereplő hangja jelezte az idő múlását, a húsvét közeledtét.

Szolgálatom közel három évtizede alatt egyetlenyszer sem vettem részt nagyszombaton istentiszteleten, ellenben végeztem virrasztási és temetési szolgálatot. Emlékszem arra, hogy a húsvét kapujában, húsvéti hittel a halállal szembesülő gyászoló gyülekezet milyen jó igehallgató volt.

Mi történt ezzel az ünneppel? Miért felejtettük el? Nem tudunk mit mondani, átadni a gyülekezetnek, vagy csupán érezzük az érdektelenség veszélyét, a „még egy alkalomra hívogatni, úgy sem jönnének el” biztos tudatával? Úgy érzem, hogy számomra személyes üzenet ez a homiletikai felkérés. Elhatároztam, hogy az idei nagyszombaton lesz nálunk istentisztelet, akkor is, ha egyedül leszek a templomban.

Gyászos emlékezés?

A templom bár feketébe van öltöztetve, de ez a nap nem lehet gyásznap a szó hagyományos értelmében. Tisztában vagyunk a ténnyel, a hajnali fény húsvétot hoz majd. Az egyháznak nagyszombaton is élő Krisztusa van, akit nem szükséges úgy siratni, mintha halott lenne. Nem játszódik újra a dráma. Krisztus nem hal meg újra nagypénteken, hogy aztán vasárnap hajnalban újra feltámadjon. Nem játszik drámáját, de velünk van, és ezekben a szent napokban szeretne valóban belevonni minket a passió, a temetés, a föltámadás általa egyszer s mindenkorai érvénnyel átélte drámájába.

Rosszul ünnepelünk, ha ezeken a napokon csupán emlékezünk. Nagypénteken hitben kell megtapasztalnunk és megosztanunk, hogy bűneink miatt nekünk is közünk van a Megváltó halálához. Húsvétkor pedig abban a hittapasztalatban lehet részünk, hogy a sírból egykor győztesen kilépő Krisztus velünk is megosztja diadalát. E kettő között nem kihagyhatóan biztosítja a folyamatosságot nagyszombat: a Krisztus lepecsételt sírjának misztériumában való részesedés.

Zárt ajtó és nyitott szív

Jézus halott, a kő a sír szája előtt, az örök kirendelve, a főpapok megnyugodva. Mi mit tegyünk ezen a mai napon? Túrázunk egy hatalmasat? Csodáljuk az ébredő természet szépségét? Ügyeljük a sonkára? Ézsaiásra hallgassunk in-

kább, és menjünk be a hátsó és csendes szobánkba és várakozunk. Micsoda epifánia lesz ez, amikor a zárt ajtón keresztül a félelmeink és aggodalmaink nyomása alatt belép a Feltámadott. Nem lesz szószátyár, csak azt mondja, amire szükség van: Békesség nektek!

Illusztráció

TÖRTÉNET

A harmadik nap alkonyán pedig kilépett a bolt keskeny kapuján, és csendesen megindult az úton. Két oldalt füstölögték a romok. Lent a kiszáradt árok fenekén találta az elsőt azok közül, akik Pilátus háza előtt kiáltották Barabbás nevét. Elfeketült nyelvvel vonított a vörös felhők felé.

Megállt előtte, és így szólt:

– Itt vagyok!

Az pedig felnézett rá, és zokogni kezdett.

– Rabbi, rabbi! – zokogott.

És a mester szelíden folytatta.

– Ne sírj! Állj fel és jöjj velem! Mert visszamegyek Jeruzsálembe, Pilátus háza elé, és új törvényt kérek magamra és reátok, akik Barabbást választottátok, s akikkel ezt mívelte Barabbás.

A nyomorult pedig feltápáskodott, és az ő öltönyét megragadta.

– Mester! – kiáltott elfulladva és könnyek között – ó mester, jövök! Mondd meg, hogy mentsem meg magam! Mondd meg, mit tegyek! Mondd meg, mit mondjak!

– Semmit – mondta ő szelíden –, csak azt, amit három nap előtt kellett volna mondanod, mikor Pilátus megállt a tornácon, és megkérdezett titeket: „Kit engedjek el hát közülük, Barabbást, a gyilkost, vagy a názáretit?”

– Ó, én bolond! – kiáltott a nyomorult fejét öklével verve –, ó, én bolond, aki Barabbást kiáltottam! Barabbást, aki ide juttatott!

– Jól van – folytatta szelíden a mester –, most jöjj hát velem Pilátus háza elé, ne törődj semmivel, ne figyelj semmire, csak rám, és amikor én intek neked, kiáltd egész szívedből és egész tüdődből: „A názáretit!”, mintha azt kiáltanád: „Az életemet!”

Az pedig követte őt.

És találnak útközben egy másik nyavalyást, akinek Barabbás elvette házat, feleségét, gyermekét, és szemeit kiszúratta.

És ő homlokon érinté csendesen kezével, és így szólt:

– Én vagyok az. Jöjj velem Jeruzsálembe, és amikor én kezemmel érintelek, kiáltsd: „A názáretit!”, mintha azt kiáltanád: „A házamat! A gyermekemet! A szemem világát!”

Az pedig felzokogott, és követte őt.

És találtak még másikat is, kinek lábai és kezei kötéllel voltak összekötve és nyakára hurkolva, őt magát pedig arccal lefelé bűzhödt mocsárba nyomta le Barabbás, tetvek és csúszómászók közé.

Odament hozzá, és megoldotta kötelékeit, és így szólt:

Ismerlek téged. Te költő voltál, aki a lélek rajongó repülését hirdette: Jöjj velem, és amikor intek, kiáltásod: „A názáretit!”; mintha ezt kiáltanád: „A szabadságot! A léleknek és a gondolatnak a szabadságát!” Az pedig megcsókolta az ő saruját, és csak a szemével könyörgött, mert a szája még tele volt sárral.

És így mentek tovább, és egyre több béna és szent és nyomorult belpoklos csatlakozott hozzájuk, akiket Barabbás tönkretett. És mindegyik külön-külön zokogva verte mellét, és könyörgött neki, hogy intsen majd, ha kiáltani kell: „A názáretit!”; mintha azt kiáltanák: „Békesség, békesség! Békesség e földön!”

Estére pedig megérkeztek Jeruzsálembe, Pilátus háza elé.

Pilátus a tornácra ült, és estebédjét költötte Barabbással, a gyilkossal. Kövéren és fénylő arccal ültek ott, nehéz borokat ittak, és drága ételeket ettek arany edények fenekéről: skarlátpiros palástjuk messze világított.

A názáreti pedig, élén a sokaságnak, mely követte őt, a tornác elé járult, és felemelvén átszegezett kezeit, szelíden szólni kezdett:

– A pászkák ünnepe nem múlt még el, Pilátus! Törvény és szokás, hogy húsvétkor egyikét az elítélteknek elbocsátod, úgy, ahogy a nép kívánja. A nép Barabbást kívánta, engem megfeszítettek – de vissza kellett térnem halottaimból, mert láttam, hogy a nép nem tudta, mit cselekszik. E sokaság mögöttem megismerte Barabbást, és most új törvényt akar. Kérdezd meg őket újból, amint a törvényeinkben meg vagyon írva.

Pilátus pedig gondolkodott, aztán vállat vont, és kiállván a tornác szélére, csodálkozva nézett végig a sokaságon és szólt:

– Hát kit bocsássak el már most, Barabbást vagy a názáretit?

És akkor ő intett nekik.

És ekkor zúgás támadt, és mint a mennydörgés, zengett fel a sokaság.

És a sokaság ezt kiáltotta: „Barabbást!”

És rémülten néztek egymásra, mert külön-külön mindegyik ezt kiáltotta: „A názáretit!”

A Mester pedig halovány lett és megfordulván végignézett rajtuk. És külön-külön megismeré mindegyiknek az ő arcát, de e sok arcból egyetlen arc lett az esti homályban, óriási fej, mely ostobán és gonoszul és szemtelenül vigyorgott az ő arcába, véres szemei hunyorogtak és szájából büdös lé szivárgott és torkából úgy bömbölt rekedten: „Barabbást!”; mintha azt hörögné: „Halál! Halál! Halál!”

Pilátus pedig zavartan lesütötte az ő szemeit és mondta neki: „Te látod...”

Ő pedig bólintott fejével, és csendesen felmenvén a lépcsőn, kinyújtotta kezeit a hóhér felé, hogy kötözze meg.

Karinty Frigyes (1887–1938) író,
költő, műfordító: *Barabbás*

VERS

Túrmezei Erzsébet: *Nagyszombat reggel*

Nagypéntek este az ég feketére vált, s hullt a könnye, mint a zápor.
Mosta a kormot, szennyet, port a fákról,
mint szívünkről a vétket Krisztus vére.
Ma reggelre már kicsi ablakok
nyíltak rajta, egyre több kéklő ablak.
Sugarak törtek át, és simogattak
rügyet, bimbót és új akaratot.
Minden azt hirdeti: húsvét lesz holnap.
A madarak új himnuszt gyakorolnak,
és a világ könnyben tisztulva várja,
hogy legyen átoknak, halálnak vége,
hogy felragyogjon Krisztus dicsősége,
felzendüljön húsvét hallelujája.

Felhasznált irodalom

HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztény istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben.* Luther Kiadó – Liszt Ferenc zeneművészeti Egyetem Egyházzene Tanszék, Budapest.

KARASSZON Dezső 1974. *Ézsaiás könyvének magyarázata.* In: *A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár.* 2. köt. Református Zsinati Iroda, Budapest. 635–692. o. Web: <http://biolka.ro/upload/Jubileumi%20Kommentar.pdf>.

KOSKAI Erzsébet 2007. *Evangélium az Ószövetségből. Lelkipásztor,* 82. évf. 3. sz. 118–119. o.

VÉGHELYI Antal 2009. *Nagyszombat. Lelkipásztor,* 84. évf. 4. sz. 142–143. o.

WEBB, Barry 2018. *Ézsaiás könyve.* Harmat Kiadó, Budapest.

■ JAKAB BÉLA

Húsvét ünnepe

▶ Jel 1,9–18

Igehirdetési előkészítő

Húsvéti vízió apokalipszis közelében

Az ünnep jellege

A nagyhét húsvét ünnepével teológiai értelemben minden év csúcspontja. A nyugati kereszténység számára ezt ma mégsem olyan egyszerű megtapasztalni. Hogyan segítheti gyülekezetünk ünnepét ez az elsőre inkább vízkereszt textus 2021 húsvétján?

Húsvét túl nagy ünnep

A kereszténység legjobb híre nem elég érdekes, legnagyobb ígérete nem elég vonzó ahhoz, hogy az emberek széles tömegét húsvéti lelkesedés ragadja magával. Amire a karácsony könnyedén, még teljes lezárások közepette is képes, az húsvétnek trombitaszó és nyíló kapuk mellett sem megy egykönnyen. Idén talán egy kicsit más a helyzet. Különleges felső rendezés lenne, ha húsvétra, bő másfél év után, elkezdene kinyílni a világ. A halálfélelem, a bezártság hideg szorítását az élet újraindulásának tavaszi szele cserélné fel.

Húsvét azonban nem a földi élet újraindulásának ünnepe. Sokkal nagyobbról van szó, ami mégis a legnehezebben kommunikálható. Hogyan lehet méltóképpen megünnepelni a repedést végességünk betonfalán? Milyen szavaink lehetnek egy minden emberi tapasztalattal és a teljes mai tudományos ismeretünkkel nyilvánvalóan szembemutató esemény leírására? Húsvét ünneplésénél saját képességeink korlátaiba ütközünk és egy nagyobb erő munkáját sejtethetjük meg. Az ünnepléséhez gyász, hit és vízió kell. Vagyis amire szükségünk van: nagypéntek sokkja, bizalom a jó hír hallatán, valamint egy megerősítő és motiváló vízió.

Amit a textusról tudni kell – exegetikai-kortörténeti megértés

János prófétasága nem szemben és nem fölötte áll a megszólított gyülekezeteknek, hanem pásztorként, azonos szemmagasságból szólítja meg őket (BORING 2011, 80k). János három olyan közösséget sorol fel, amelyben osztozik a címzett gyülekezet tagjainak sorsával Krisztusban, ezzel is kiemelve, hogy egy közülük. A szenvedésben, a királyságban és a homiletikai szempontból idén különösen is gazdag jelentésű állhatatosságban. A ὑπομονη kifejezés, a kitaró türelem, állhatatosság értelmében, egy aktív hozzáállás, és teljesen más, mint a negatív rezignáció (MORRIS 1987, 52. o.).

A látomást János egy vasárnap kapja Patmosz szigetén, ahol nem önként tartózkodik, hanem az evangélium terjesztése miatti büntetésből. A hét első napja az a nap, amelyet Krisztus magáévá tett, és „a feltámadás eszkatologikus fénye sugárzik róla azóta letörölhetetlenül” (KARNER 1974, 49. o.). Karner Károly szép megfogalmazása különösen aktuális húsvétvasárnapra készülve.

Az eksztázis a vallástörténetben nem ritka jelenség. A prófétai elragadtatás révületi állapotában János is hangokat hall, képeket lát és kinyilatkoztatást kap. Az Újszövetség bizalmatlan az ilyen jelenségekkel szemben (uo.). A hallott és látott dolgok azonban olyan szimbolikus gazdagsággal és szerkezettel rendelkeznek, hogy azok az eksztatikus élményekkel szembeni legszkeptikusabb olvasó számára is mély tartalommal bírnak.

A megbízás, amit csak hall, arra vonatkozik, hogy a hét kis-ázsiai gyülekezetnek írja meg, amiket látni fog. A hét gyülekezet ugyan egy úton helyezkedik el, de inkább a hetes szám és a minden fontos szituációt jellemző különbözőségük miatt szerepelnek pont ők. A mondanivaló tehát az egész egyháznak szól, mindenféle élethelyzetben lévő gyülekezetének, ma is.

Jézus méltóságának kifejezése, a megdicsőült külső részletes leírása az egész Írás betöltése. A Biblia számos képéből áll össze Jézus fényes uralkodó alakja (pl. 2Móz 28,4; Dán 7,9; 1Makk 10,89). Angyali (rézvértagok, zengő hang lásd Dán 10,6) és isteni tulajdonságok egyszerre jelennek meg (BORING 2011, 83. o.).

Nemcsak a látvány, de Jézus bemutatkozása, szavai sem csengenek ismeretlenül (az első és utolsó: Ézs 44,6; az élek örökkön örökké: 5Móz 32,39–40).

A perikópa megértése – teológiai összefüggések

Az üres sír még kevés. Hiába mondja az angyal az asszonyoknak Márk evangéliuma oltár előtt felolvasott beszámolójában: „Ne féljete”, és bízta meg őket a feltámadás hírének továbbadásával, az evangélium eredeti befejezése a néma hallgatásuk és ennek magyarázata: „mert féltek.” János látomásában ugyanúgy olvastuk a felszólítást: „Ne félj!”, és a megbízást az üzenettel. Az eredmény viszont más: megszületik a Biblia utolsó könyve a vigasztaló tanúvallomással. Mi kell ahhoz, hogy húsvét riadt hallgatásból bátorító hitvallás, zavart bizonytalanságból a tág teret nyitó ünnep lehessen? Nemcsak az első keresztény tanúknak, hanem egy mai kereszténynek sincs könnyű dolga, ha húsvét titkáról akar tanúskodni. A rendszeres teológiában a hangsúly az üres sír körüli vitáról a Jézus-jelenések hatásának megdöbbentő erejére került át. Ilyen értelemben János találkozása is a kortársainkhoz közelebb álló történetek egyike.

A Jelenések könyve ugyan apokalipszis, de mielőtt a műfajjal kapcsolatos előítéleteink bekapcsolnak, érdemes megfigyelni a prófétai látomás teológiai célját, amire Winrich Löhr egy textusunkról szóló prédikációjában tér ki. Dániel könyve 7. részének két külön képe: az öreg ítélő bíró és az uralmat megkapó emberfia a Jelenések víziójában egybeolvad Krisztusban, és a távoli egék helyett a gyülekezet lámpatartóinak közepén, az övéi között van (LÖHR 2012).

Igehirdetési vázlat

Apokalipszis húsvétkor?

Talán más években furcsa lenne ez a húsvéti ige, de 2021-re sok elképzelhetetlen dolog vált a hétköznapijaink részévé, és a végidőt jóval közelebb érezzük, mint máskor. Viszont,

ahogy eredeti szándéka szerint, a Jelenések könyve a bizonytalan lét közepén, hatalmas ellenséges erőknél kiszolgáltatott keresztényeknek adott megnyugvást és biztatást, ez az idén húsvétkor számunkra is lehetőség. Egy kibillent világ zavarait tapasztalva Krisztus végső erejére emlékeztet.

A feltámadás árnyékában élünk

Nemcsak sokan vágynak a halhatatlanságra, de néhányan mintha meg is valósítanának belőle valamennyit. Van, akinek az emléke, alkotása él tovább. Van, akinek a hatalmi büvköre akkora, hogy csorbaként éli meg rajta még saját halálának tudatát is. Piramist, mauzóleumot emelnek fölé, sasszárnyon távozik lelke az isteni világba. János egy ilyen hatalom árnyékában fog tollat, hogy az égbe törő földi hatalom korlátjáról szóló jelenéseit és a valóban mennyei hatalom vízióját megossza üldözött keresztény testvéreivel. Az emberiség alapszándéka a kezdetektől a halhatatlanság. A látszateredmények vizsgálata szerény, a feltámadás az ember számára még mindig ugyanúgy lehetetlen.

Az, hogy valaki feltámadjon a halálból, a világot teremtető Isten számára biztosan megoldható. Isten részéről inkább talán az az izgalmas: miért vállalja ezt a korlátozott emberi létformát? Illetve, hogy a halál árnyékában járó emberiség kin tapasztalja meg a feltámadás lehetőségét? Mindkettőre Jézus a válasz. Ez viszont hitet, Isten létének személyemet befolyásoló hatalmának elismerését jelenti. Erre kevesen mondanak igent. Ezért a feltámadás keresztény hite kisebbségi élmény az ókori Kis-Ázsiától a 21. századi Magyarorszáig.

A többség számára a feltámadás árnyéka, homálya marad. Ebben az árnyéklétben a keresztények nagy élménye a fényvel való személyes találkozás. Ezt éli át radikális formában János Patmosz szigetén, Saul a damaszkuszi úton, a tanítványok a zárt szobában. A Jézus-hit legkisebb szikrája belénk is ezt a fényt hozza. A szikrák, gyertyák, lángok pedig leírhatatlan törvény szerint lobbanak fel és hunynak ki. Életünk különböző szakaszai, a környezetünkben megismert közeli és távoli életutak mind erről tanúskodnak. Aki Jézussal találkozik, és benne hite lesz, annak többé nem a feltámadás a hihetetlen. Egy olyan áttörés határozza meg létét, amit Szabó T. Anna így fogalmaz meg: „mert él, él, aki életbe halált, / halálba életet kever”.

Ez a kettősség az élethez és halálhoz való viszonyát is átforgalmazza a keresztény embernek, messzemenő következményekkel.

Vízió

A vízió abban segít, hogy a feltámadás fényébe kerüljünk mi magunk, és odakerüljön közösségünk is. A kettő szoros

kapcsolata János tapasztalata. Személyes élménye keretében, ahol ő is halottá válva omlik Jézus lábához, és a feltámadott emeli fel, közösségi megbízást kap. Mindenkinek kell beszámolnia, azoknak is, akik nem éltek át hasonló tapasztalatot, és meg kell erősítenie őket Krisztus közösségében. Előre tekint, és a jelen minden nyűgét a jövő oldja fel. Ez az előre tekintés a legkevésbé jellemző mai egyháziasságunkra, kereszténységünkre. Vélt vagy valós sérelmeinket a jelen összefüggésében, azonnali elégtétel, sértettség, válasz összefüggésében akarjuk megoldani. Nagyszerű múltunkba kapaszkodunk, hogy valamit átmentsünk belőle a jövőbe. Legjobb pillanatainkban szervezeti, technikai jövőt álmodunk, tartalmi mélységek nem igazán szerepelnek a jövőképből. Pedig a türelmes állhatatosság lelki pusztaságokban, sivárságban és bizonytalan, félelemmel teli végidőkben a legfontosabb képesség és mély tartalmi elköteleződés nélkül lehetetlen.

Az emberiségen időről időre új, ismeretlen veszélyekkel találkozva úrrá lesz a kollektív végesség élménye. Jelenünket rég nem látott módon határozza meg ez a hangukat, a járványtól függetlenül is. Nemcsak egyéni sorsunk a halál, de kollektíven sem vagyunk örökkévalóak. Mindkét félelemmel szemben mondja Jézus: „*Ne félj! Én vagyok az első és az utolsó és az élő: halott voltam, de íme, élek örökkön-örökké, és nálam vannak a halál és a pokol kulcsai.*”

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Mk 16,1–8; 1Sám 2,1–10

Énekek

EÉ 217, 225

Illusztrációk

VERS

Szabó T. Anna: *Fény* (részlet)

(...)

Az élet nálunk is erősebb,
zuhog, zuhog a déli nap,
előjön a reves sötétből,
lobot vet, lángol az anyag,
mert él, él, aki életbe halált,
halálba életet kever

– most tél van, csend, míg írom ezt –
húsvét volt, kétezer.

Ady Endre: *A szép húsvét* (részlet)

Óh, Tavasz, óh, Húsvét,
Emberek ősi biztatója,
Csak azt szórd szét köztünk:
Állandó a tavaszi óra
S ilyen marad.
Krisztus támad és eszmél,
Odukat és kriptákat pattant.
Van-e gyönyörűbb ennél?

Felhasznált és ajánlott irodalom

- BORING, Eugene 2011. *Revelation*. Westminster John Knox, Louisville.
- KARNER Károly 1974. *Apokalipszis*. Bécs.
- LÖHR, Winrich 2012. Predigt über Offb 1,9–20. *Universität Heidelberg*. https://www.theologie.uni-heidelberg.de/universitaetsgottesdienste/2901_ws2012.html.
- MORRIS, Leon 1987. *The Book of Revelation*. 2. kiad. Eerdmans, Grand Rapids.

■ SZABÓ B. ANDRÁS

Húsvét 2. napja

▶▶ 1Kor 15,21–23

Igehirdetési előkészítő

Az életté váló reménység ünnepe

A vasárnap jellege

A húsvéti ünnepkörben húsvét 2. napja a lecsendesedésnek, húsvét ünnepének szinte lezáró napjává vált, aminek istentiszteleti alkalmainkon lehetséges, hogy a 2021-es évben sem kedvez a karanténhelyzet hatása. Érdekes paradoxon, hogy miközben ekkor engedjük el a böjti és húsvéti ünnepkör dinamikáját, éppen most kellene felerősödni, megszólalnia és tanúságtévő lendülettel megvalósulnia mindannak, ami húsvét ünnepe hajnalán megvalósulhatott az isteni üdvtörténetben (RUTLEDGE 2002, 2590–2591. o.).

A feltámadás örömmüzenete mai keresztény gyakorlatunkban sokszor nehezen megragadható kérdés, és mivel hagyományosan húsvéthétfő már csak a nagyon lelkesen istentiszteletre járók alkalmá, ezért magának az ünnepnek az üzenete is a felerősödés helyett elhalkulóvá, elcsendesülővé válik. Ezt a folyamatot mindenképpen megtöri és megállítja Pál apostolnak a feltámadásról tett bizonyágtétele. Akik olvassák gondolatmenetét, és hallgatják a feltámadás örömmüzenetét, meghallhatják azt az egyre erősebbé váló hangot, amely hirdeti és vallja a 21. század kereső

és bizonytalan emberének is a feltámadásról szóló egzisztenciálisan meghatározó örömhírt.

Exegetikai kérdések

A perikópa a korinthusiakhoz írott első levélnek a feltámadás kérdésével foglalkozó fejezetében található. A téma kibontásával Pál célja rávezetni a korinthusi gyülekezet tagjait arra a felismerésre, hogy a halottak feltámadásának tagadása egyben Krisztus feltámadásának tagadását is jelenti, és ez az értelmezés ellentmond az apostoli tanításnak (FITZMYER 2008, 567. o.). A 15. fejezet retorikai megoldásai izgalmas példát mutatnak arra, mit jelentett a tévtanításokra reagálni, és azokat határozottan és meggyőzően úgy cáfolni, hogy közben az evangélium, az örömmüzenet hangozzon el. Ez a fejezet az, amelyben legátfogóbban olvashatjuk Pál magyarázatát Krisztus visszajöveteléről és a testben való feltámadás kérdéséről. A korinthusiak által kétségbe vont feltámadáshitre Pálnak ez az egyértelmű válasza és bizonyágtétele: Krisztus feltámadása az alapja a testben való feltámadásnak, így tehát alapja a mi testben való feltámadásunknak is. A fejezet logikus teológiai érvelését át-hatja a személyes hit és meggyőződés Istennek a feltámadás eseményében megmutakozó és újat teremtő cselekvéséről.

A 21. versben az ἀνθρώπου párhuzamos használata előrevetíti a 22. vers párhuzamos kifejező gondolatát is. Az ember általi halál és az ember általi feltámadás az Ádám–Krisztus-tipológiában jelenik meg. Ezt a témát Pál Róm 5,12–21-ben tovább árnyalja, de elsőként 1Kor 15,21–22-ben és 45–49-ben kerül elő (THISELTON 2000, 1225. o.). Pál tipologikus értelmezésének célja, hogy a bűnbe esett és a bűnben megrekedt emberiség közösségileg és egyénileg is felismerje Isten üdvtervében a megváltás és az örök élet kegyelmi ajándékát.

A 21. és 22. versek gondolati párhuzamai (ember – halál, ember – feltámadás, Ádám – halál, Krisztus – életre kelés) egyszerre válnak kontrasztta és a halálból az életbe való átmenetnek az átfordításává. Pál hangsúlyozza a test feltámadásának valóságát, de egyben lelki értelemben a reménységet is, hiszen nem mindegy, honnan, milyen mélységből vágyik az ember a szabadulásra, a jövő reménységére.

A ζωοποιηθήσονται 'életre kelnek' ige jövő idejű, passzív alakja Cserháti Sándor kommentárja szerint Isten cselekvésére utaló passivum divinum, mely jelzi Isten teremtő közbeavatkozását (CSERHÁTI 2008, 712. o.). Az 'életre kelteni' ige jelentheti egyfelől annak az életnek a visszaállítását, amely a halálba átment élete volt (mint például Lázár feltámasztása esetében), de Jézus számára ez már egy megváltozott létformát jelent ez, mint aki első „termése” az eszkatológiai új teremtésnek (THISELTON 2000, 1229. o.).

A 23. vers 'első zsenge' képét Pál már a 20. versben alkalmazta. Magának a képnek a felvezetése határozott rendre,

fegyelmezett sorrendiségre utal: az első termés (ἀπαρχή) Krisztus mint az örök életre elsőként feltámadott, akit követnek eljövetelek majd azok, akik az övéi, akik hozzá tartoznak. Az első zsenge kifejezéssel kapcsolatban két értelmezési lehetőség adódik. Az első az ószövetségi párhuzam, amely az áldozati rendtartások elsőként felajánlott részére vonatkozik (2Móz 23,19a). Cserhádi ezt kevésbé az ószövetségi áldozati rendtartásra vonatkoztatja, inkább „a nővényi élet egyik fontos jelensége szimbolikus alkalmazásának tekinti” (CSERHÁTI 2008, 711. o.). Az ἀπαρχή főnév valaminek a kezdetét, az első megjelenését, a kiindulópontját is jelzi, zálogát és biztosítékát annak, ami utána következik. Ebben az értelemben Krisztus nem csupán az első, aki feltámadt, de „garanciája” is annak, hogy akik Krisztusban vannak, feltámadnak.

Ἀ παρουσία kifejezés egyszerre jelentheti valakinek a jelenlétét vagy eljövételét. A szó ugyan Jézus eszkatológiai eljövételének teológiai kifejezése lett, erőteljes jövőre történő utalással, mégis teológiai jelentősége is van annak, hogy Jézus „parajelenléte”, vagyis egzisztenciális jelenvalósága mit jelent a hívő ember számára. Jézus János evangéliumának tanúsága alapján is megerősíti jelen és jövő egymáshoz való szoros kapcsolódását: „Bizony, bizony, mondom nektek: aki hallja az én ígéretet, és hisz abban, aki elküldött engem, annak örök élete van, sőt ítéletre sem megy, hanem átment a halálból az életbe.” (Jn 5,24)

Teológiai összefüggések

„Ha a keresztyén reménységet határok közé szorítja földi létezésünk, és nem ad reménységet a feltámadásra, akkor a keresztyének a legszálnalmasabb emberek, mivel reménységük csupán a halál utáni élet illúzióján alapul.” (CARLSON 2016) A korinthusiakhoz írott első levél 15. fejezete abból a szempontból is fontos teológiai kérdést tár elénk, hogy vajon feladhatja-e az egyház és a hívő ember a keresztyénység alappilléret, a test feltámadásába vetett hitet. Pál apostol dogmatikai érvelése nem öncélú folyamat, hanem a felebarát iránti felelősség aggódó, mégis biztos hitbéli alapokon nyugvó tanúbizonysága. A bűn és a halál tragédiája sokféle „lelki” menekülési útra kényszeríti az embert, még inkább hangsúlyozva esendőségünket és kétségbeesésünket. Jézus Krisztus feltámadásába vetett hite alapján Pál „igehirdetése” 1Kor 15-ben kiutat szeretne mutatni a halál utáni élet bizonytalanságainak az útvesztőiből, és hiedelmek helyett a hit bizonyosságát és reménységét tárja elénk.

Luther a fejezethez írt kommentárjában hasonlóan lelkigondozói felelősséggel hirdeti a Krisztus általi szabadulás lehetőségét: „Bizalmunk teljesen azon a tényen alapul, hogy Ő feltámadt, és nekünk Vele már most életünk van, és többé nem vagyunk a halál hatalmában. Lehet ezért a világ dühös, kérkedhet és büszkélkedhet a pénzével és vagyoná-

val, az ördög mérgezett nyilat fúrhat lelkiismeretünkbe, és minden bajt hozhat is ránk. De mindenkivel szemben mi csak azzal dicsekedhetünk, hogy Krisztus a mi első zsengénk, aki először feltámadt, és aki megtörte az ördög hatalmát a poklon és a halálon keresztül. Ő többé nem halott, és nem alszik, hanem uralkodik örökké, hogy bennünket is megmentsen ebből a börtönből és a halálból.” (LUTHER 1973, 111. o.)

Igehirdetési vázlat

„Nem hiszek Istenben, de hiányzik”

Julian Barnes angol író önéletrajzi ihletésű könyvének első mondatát sok, hozzá hasonlóan a hitével küszködő ember megfogalmazhatta volna (BARNES 2009, 1. o.). Amennyire itt visszhangzik még a fülünkben a húsvétvasárnapi örömkialtás Krisztus feltámadásáról, olyannyira igaz az is, hogy ez az örömkialtás sok esetben már másnapra elhalványul, háttérbe húzódik, hosszú távon hitreflexió nélkül marad. Ami tegnap még annyira igaz és lélekiemelő volt az üres sírról, a feltámadott Úrról, az mára egy nagy kérdéssé sűrűsödik össze: mit gondolunk itt, ebben a közösségben a feltámadásról, és mit gondolunk róla személyesen a bennünk élő hit alapján?

Pál apostol feltámadás-tanúságtétele azokhoz szól, akik valahol és valahogyan elveszítették a fonalat a golgotai kereszt és az üres sír közösségi és személyes vonatkozásaiban, és azt érzik, hitük kiüresedett. De talán annyira még nem, hogy ne vágnának arra, hogy újra megtalálják a hit bizonyosságát, a keresztyénységük értelmét és az életükhöz elengedhetetlen reménység lehetőségét.

Az emberi tapasztalatok nehezen összeegyeztethető összhangja Nagyon igaz, hogy legkeményebb emberi szituációkban szokott kiderülni, mit is gondolunk valójában az életről. Az elmúlt egy évben komfortzónánkból erőteljesen kizárva mi magunk is megláttuk az ember és az egész teremtett világ kiszolgáltatottságát. Olyan képek tárultak elénk, amelyek az eddiginél is közelebb hozták az elmúlásnak és a halálnak a valóságát. Gyakran elgondolkodtam már azon a bibliai teremtéstörténetet olvasva, hogy miért nem időzik a Biblia egy kicsit tovább a teremtett világ leírásánál, az Édenkert bemutatásánál, egy önfeledt és boldog világ részleteiből leírásánál. Miért jön rögtön a bűnbeesés története, a bűn és a halál lángpallosának rémisztő képe? Miért ugrik be Ádám és Éva kudarc-története minden alkalommal, amikor életemre, életünkre, bűneinkre és a feldolgozhatatlannak tűnő halálunk a valóságára gondolok? Nem könnyű feladat az összhangért megküzdeni emberi tapasztalataink és az Istenben való hit között. Van-e esélye még Ádámnak és Évának mindabban a zűrzavarban és kudarcban, amit az a tragikussá vált falat a fa gyümölcséből okozott?

A feltámadásról való beszéd Isten jelenlétének és cselekvésének hirdetése

Nagyon nehéz lenne a feltámadás értelmét megtalálni akkor, ha végképp ismeretlen terepen kellene tájékozódni. Gondoljunk arra, hogy mi lenne velünk a kézbe vehető Biblia nélkül? Mi lenne velünk, ha nem tudnánk szavakba önteni, mit jelent számunkra a hit? El tudnánk képzelni az Isten-kapcsolatot anélkül, hogy nem beszéljünk Istenről, a szaváról, az üzenetéről? A megváltásunk történetének egy nagy része – emberi életünkre gondolok – ismerős terepen történik, az emberi világ felfogható és értelmezhető keretei között. Az emberré lett Isten történetében, amelyben a világ ugyan ítéletet hozott a golgotai kereszt Krisztusán, de legyőzni nem tudta őt. Ember által van a halál, de ennél sokkal hatalmasabb hír az, hogy ember által van a feltámadás is. Húsvét hajnala az az új kezdet, amely biztosítja, hogy számunkra is van értelme az életünket Isten jelenlétében, az ő közelségében élni. A feltámadás a véget kezdetté, új lehetőséggé alakítja. Nem egy elmosódó, akár-hogyan definiálható valamivé, hanem az emberi létezéssel leírható reménység, ahogyan azt a templomban felállva vagy éppen egy sírt körülállva is mindig elmondjuk: Hiszem... a test feltámadását és az örök életet.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Az ünnep lekiója Lk 24,13–35. Az emmausi tanítványok története az egyik legkifejezőbb példája annak, hogyan van közöttünk a feltámadott Jézus, hogyan ismerhetjük fel, jelenléte hogyan ragadható meg az őt kereső ember számára.

Énekek

EÉ 389, 394. A *Zarándokének* énekgyűjteményből javasolt ének még az *Újítsd meg bennünk békéd...* kezdetű ének.

Imádság

Az EÉ 711. oldalán található Luther Márton húsvéti imádsága.

Illusztráció

TÖRTÉNET

Krisztus jelenléte

Az idős néni, akit a kórházban meglátogattam, már nem ismert meg. Az ágya mellett egy infúziós állvánnyal felszerelt kopott fotelben ült, amikor én sikertelenül igyekeztem olyan dolgokról beszélni, amelyekből rájön, hogy a lelkész látogatta meg. Mindeközben bal kezébe folyt az infúzió, amelyet egy fásli szoritott a fotel karfájához. Még énekléssel

is próbálkoztam, de úgy tűnt, ez csak a kórterembe bepillantó nővérek kíváncsiságához volt elég. Felmértem a helyzetet, búcsúzóul még azt kértem a nénitől, imádkozzunk, mondjuk el a Miatyánkot. Elkezdtem. A néni továbbra is csendben ült a fotelben, bal keze az infúzióhoz rögzítve a karfán, jobb keze jobb combján pihent. A Miatyánk utolsó sorainál tartottunk, amikor jobb keze lassan közelíteni kezdett bal kezéhez. Mire az Úrtól tanult imádság utolsó szavaihoz eljutottunk, összekulcsolódott a két kéz.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- BARNES, Julian 2009. *Nothing to Be Frightened of*. Vintage Books, London.
- CARLSON, Richard: Resurrection of our Lord. A Commentary on 1 Corinthians 15:19–26. *Working Preacher*. <https://www.workingpreacher.org/commentaries/revised-common-lectionary/resurrection-of-our-lord-3/commentary-on-1-corinthians-15-19-26>. (Megtekintés: 2021. január 23.)
- CSERHÁTI Sándor 2008. *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt első levele*. Luther Kiadó, Budapest.
- FITZMYER, Joseph A. SJ 2008. *First Corinthians. A New Translation with Introduction and Commentary*. Yale University Press, New Haven – London. (The Anchor Yale Bible.)
- LUTHER, Martin 1973. Commentary on 1 Corinthians 15. In: *Luther's Works*. Szerk. Hilton C. Oswald. 28. köt. Concordia Publishing House, Saint Louis.
- MIGLIORE, Daniel L. 2004. *Faith Seeking Understanding: An Introduction to Christian Theology*. Kindle Edition. Eerdmans, Grand Rapids.
- RUTLEDGE, Fleming: *The Undoing of Death. Sermons for Holy Week and Easter*. Kindle Edition. Eerdmans, Grand Rapids. 2002.
- THISELTON, Anthony C. 2000. *The First Epistle to the Corinthians. A Commentary on the Greek Text*. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge, UK.

■ PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

Húsvét ünnepe után 1. vasárnap (Quasi modo geniti)

▶▶ 2Kor 4,10–14

Igehirdetési előkészítő

A halál torkában, Jézusért

A vasárnap jellege

A *Liturgikus könyv* szerint az ünnep témája: „Krisztus legyőzi hitetlenségünket”. Húsvét nyolcnapos ünnepének utolsó napján protestáns szokás szerint a keresztség, valamint a konfirmáció mint tudatosan vállalt új, krisztusi

élet van a szemünk előtt (HAFENSCHER 2010, 362. o.). Textusunk arra világít rá, hogy hitetlenségünk tárgya életünk árnyoldalainak áhítatos megélése is. Jó lenne, ha hinni tudnánk abban, hogy Isten jelenléte éppen a Krisztus-esemény miatt mulandóságunkban, szenvedéseinkben és kudarcainkban (melyet Pál összefoglalóan halálnak nevez) is megtapasztalható.

Amit a textusról tudni kell

A korinthusiakhoz írt levelek célja, hogy a gyülekezet, akárcsak Pál, kinézetében és viselkedésében megfeleljen a Krisztus-eseménynek, amelynek létét köszönheti (NIEBUHR 2003, 220. o.). A Pál apostol alapította, mozgalmassá római kereskedővárosban élő, őskeresztény léptékkal mérve jelentős gyülekezet Kr. u. 55-ben nemcsak a külvilág szinkretizmusától, de a köreikben elterjedt, különböző keresztény irányzatok (Pál, Apollós, Péter tanítványai stb.) sokféleségétől is elbizonytalanodott. Pál saját legítimitásának bizonyítására kényszerül, mikor Makedóniából megírja legszemélyesebb, egyúttal teológiaiilag egyik legfontosabb levelét (LANG 1994, 2–3., 10–11. o.). A Második korinthusi levél az apostol és a gyülekezet közti kapcsolat jellegét kívánja tisztázni. Textusunk a levél gerincét adó két „védőbeszéd” közül az elsőbe tartozik (2,14–7,4), amely az apostol és a gyülekezet múltbeli kapcsolatából indul ki, míg a második (11,1–12,13) már egy látogatás esetén tervezett jövőbeli kapcsolatáról szól. Luther mondja, hogy a Második korinthusi levél az első szigorú hangnemét kívánja enyhíteni, és bátorítással vigasztalja a címzetteket.¹ A nagyobb egység, melybe textusunk esik, „az evangéliumi hivatal magasztalja, amely a legdicsőbb és a legvigasztalóbb dolog, [...] amelyet üldöznek bár, mégis gyarapodik a hívek között, és a kereszt által reményt támaszt az eljövendő üdvösségre.” (LUTHER 2010, 141–142. o.) Nem más, mint az apostol szükségben volta és szenvedései hitelesítik őt, mert ezek annak külső jelei, hogy részesedik Jézus történetében, amely mindezen külső jelek ellenére *Isten hatalmának megmutatkozása és a végső beteljesedés záloga*. Az apostol feladata, hogy prédikálja ezt a paradoxont, hogy címzettjei is részesedjenek belőle (NIEBUHR 2003, 225–226. o.).

A 10. versben használt *nekrósis* orvosi kifejezés, jelentése „a test fokozatos elhalása”. A szóválasztással Pál azt fejezi ki, hogy itt most nem az őember egyszeri haláláról van szó a keresztség által (Róm 6,5), hanem a „külső

ember” (2Kor 4,16) szenvedésekben tetten érhető, hosszú meghalási folyamatáról. A 11. vers szó szerint ezt mondja: „*mi, az élők, ki vagyunk szolgáltatva (paradidómi) a halálnak*” (akárcsak Jézus, vö. Róm 4,25). A vers végén található „Jézusért” kiegészítés Lang szerint azt jelenti, hogy ez csak a Krisztus-követés során ért szenvedésekre vonatkozik (LANG 1994, 281. o.). Szerintem viszont inkább azt, hogy ez a kiszolgáltatott, halál torkában való létezés (értsd: mulandóság, tökéletlenség) adja meg a Jézussal való találkozás lehetőségét. A 13. versben Pál a Zsolt 116,10-et idézi a rabbinikus irodalomban elterjedt formában; a 14.-ben pedig Jézus feltámadásáról a legősibb keresztény hitvallással szól („Isten feltámasztotta Jézust”; Róm 10,9; 1Thessz 1,10; ApCsel 3,15) (uo. 281–282. o.).

A perikópa megértése

Pál gondolkodásában dicsőség és szenvedés elválaszthatatlanul az apostolság részei, mert ezáltal Isten ereje külső szemmel is láthatóan isteni, idegen eredetű marad. Az apostolnak így esélye sincs arra, hogy magának tulajdonítsa Isten hatalmát (7. vers). A szenvedés azonban több ennél: misztérium, mert az apostol meglátja a Jézusban való sorsközösséget a szenvedésben. Minden szenvedés a külső, mulandó, testi ember halála, mely egyúttal a belső, krisztusi ember éledését is jelenti. Az apostol számára e folyamat már a jelenben megtapasztalható, beteljesedni azonban majd csak a feltámadáskor fog (10., 14. vers). Váratlan fordulatot hoz a 12. vers, amely a halál–élet ellentétpárját immár nem a külső ember–belső embernek, hanem az apostol–gyülekezet párosának felelteti meg: ennek magyarázata, hogy a Pálban éledő, isteni élet *a halálban megszólaló kinyilatkoztatás*, melynek értelme és címzettje maga a gyülekezet. Az élet továbbadatik, a misztérium halál része, a gyülekezet szerencséjére, nem (WENDLAND 1934, 108. o.). Lang szerint a vers retorikai szembeállítás csupán azt hangsúlyozza, hogy a gyülekezetben támadt élet eredete az apostol által hirdetett üzenetben keresendő. Textusunk másik fele (13–14. vers) az eddigi jelen idejű halál–feltámadás megtapasztalást egészíti ki a jövőbelivel: ezzel Pál a korinthusi pneumatikusok tanítását kívánja helyreigazítani (LANG 1994, 281–282. o.). Az apostolt „a hit Lelke” tartja meg, amelyet azonban el kell mondani, meg kell osztani; ez a hit ugyanis reményt ad, mert tudja azt, hogy Isten Jézussal együtt a korinthusiakat is, Pált is fel fogja majd támasztani. Az apostolság legvégű célja mégsem a gyülekezet, hanem Isten dicsőítése: ahogyan azonban áthelyeződik a hangsúly az emberről Istenre, úgy növekszik a kegyelem megtapasztalása és a hála érzése a gyülekezet tagjaiban (15. vers) (WENDLAND 1934, 108–109. o.).

¹ „[Pál] ebben a levélben újra dicsőréttel szól felőlük [ti. a korinthusi gyülekezettről], s gyógyírral keneti a sebeiket, barátsággal fordul hozzájuk, és arra biztatja őket, hogy fogadják vissza a vétkeiket.” (LUTHER 2010, 141. o.)

Igehirdetési vázlat

Világi bölcsességek

Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni (magyar közmondás). Rögös út vezet a csillagokig (Seneca). A paplan melegét csak a vacogó láb tudja értékelni (Csabai László). Sokféle világi bölcsesség állítja, hogy a szenvedés és a halál az élet elszakíthatatlan velejárói, melyek megtapasztalása gazdagítja, erősíti vagy bölcsébbé teszi az embert.

A hívó ember és a halál

A Biblia teológiáiban a mulandóság és a halál megítélése figyelemre méltó változáson ment keresztül. A Gen 3,22-ben még a teremtéshez tartozó, természetes dolog, később azonban a Sátán irigységének gyümölcse (Sal-Bölcs 2,24), végül pedig az ember engedetlenségének következménye és a bűn zsoldja (Róm 5–6), melynek hatalmát Krisztus törli meg, így a hozzá tartozók felszabadulnak alóla. A halál istentelenségének és ellenség voltának hangsúlyozása azonban olyan dicsőségteológiához vezethet, melynek textusunk fényében ellene kell mondanunk. Mulandóságunk és esendőségünk ugyanis, legyen akárhol is eredetük, a legnagyobb büntől, a *hybristól* óvhatnak meg minket.

Tudatosult esendőségünk szent találkozás színhelye

Csak aki szembenéz töröttségével, tapasztalhatja meg Isten irgalmát. Gondoljunk csak a farizeus és a vámszedő történetére. Csak úgy tapasztalhatjuk meg a *deus ex machinát* az életünkben, ha szembesülünk azzal, hogy az események irányításához saját erőnk, kitartásunk, türelmünk, okosságunk nem elegendő. Ilyenkor egónk egy kis része meghal. A nyakunk köré tekeredett gyepől szorítása enyhül. Cserébe viszont gyengeségünkben egy külső, mentő hatalom működését érezhetjük meg, amely hitet ébreszt bennünk, hogy egykor ez a hatalom mindenhol és mindenki által megtapasztalható lesz majd (FELDMEIER–SPIECKER-MANN 2011, 201. o.).

Halál nélkül nincs győzelem a halálon

Krisztus közösségvállalásával hitünket erősíti (vö. a vasárnap jellegével), hogy emberi életünk teljességét fogadjuk el az Istennel való találkozás színtereként. Arra hív minket, hogy részesüljünk történetéből: nemcsak a dicsőséges végeből, hanem az egészben. A szenvedés, a gyengeség, a kudarc a keresztyén ember számára nem a Szenttől való elszakíttottság (lásd ószövetségi panaszszoltárok), hanem épp a Szenttel megélt közösség lehetősége (uo. 381. o.). Krisztus életével, halálával és feltámadásával megszentelte az ember útját, és megmutatta, hogy a szenvedésben is lehet Istenre hagyatkozni. Hogy az Istennel való közösség minden földi törvényt felborító újrakezdést eredményez.

Beszélni a halál torkában, megmenekülve

A saját gyengeségemben megtapasztalt isteni segítségről kell tanúskodnom. (Nem pusztán a gyengeségemről, hanem az ebben megélt szabadításról. Ahogy Nadia Bolz-Weber fogalmaz: nem a sebeimről, hanem a hegeimről igyekszem prédikálni.) Ez nem absztrakt, nem távoli. Ez saját tapasztalaton alapuló evangélium. Nincs pozitívabb üzenet annál, hogy az, amiben most vagy, és diszkomfortos neked, találkozhely Istennel és az ő szabadításával. Csak légy éber, hogy felismerd.

Apostol vagy te is

Vajon az, amiről Pál textusunkban beszél, értendő-e gyülekezetünk tagjaira? Hiszen az apostolság szenvedésben megdicsőülő jellegéről van itt szó. Igen: Krisztus mindnyájunkat tanúiként küld el. A korlátainkkal való kínos szembenézés lehetőséget ad az Istennel való találkozásra, amely megmenti életünket, jövőbeli üdvösség-hitet támaszt bennünk, és alapul szolgál tanúságtételünknek, amely másokat is Krisztus-közösségre hív – már ebben az életben, a halál torkában állva.

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

Adja magát, hogy a heti ének (EÉ 388) és a graduálének (EÉ 214) mellé Luther „Életünkben szüntelen halál lesi léptünk” című korálját (EÉ 499) válasszuk további énekként, hiszen az a textusunkból vett idézettel veszi kezdetét. Azonban ez a középkori eredetű ének énekeskönyvünk legnehezebbjei közé tartozik, valamint tartalmilag a halálfélelemről, nem pedig a szenvedésben való Krisztus-közösségről szól. Inkább ajánlom az „Uram, ó, add, ha vándorutam” kezdetű éneket (EÉ 525), amely északi borongósságával jól szemlélteti az ember halál révén állását, Krisztusra szorultságát, de reménységét is, hogy végül a túlsó oldalon – kegyelemből – megállhat majd szeretteivel Isten színe előtt. A „Szívből szeretlek, Jézusom” kezdetű korál szintén jó választás lehet, mert a szerző a feltámadás reménységéig annak megtapasztalásán keresztül érkezik meg, hogy kereszthordozása a „halál révén” Krisztus-közösség.

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Ne feledd, hogy Krisztuson nem vett erőt a halál, Ő a mi üdvösségünk, dicsősége örök. Ha vele együtt meghalunk, vele együtt élni fogunk, ha vele együtt tűrünk, vele uralomra jutunk, alleluia!”

Ortodox feltámadási himnusz

„Figyeld meg, hogy mikor Pál arról beszél, hogy a keresztyén élet méltó az élet nevére, nem azzal indokolja, hogy ez az élet ledönti a korlátokat, felszabadítja az embert, aki most már élheti a maga életét, hanem épp arról beszél, hogy a keresztyén ember más életét éli: a Jézus életét. [...] Több ez, mint ha azt mondom: követem Jézust. [...] Pál azonban az itt bennünk levő Jézusról beszél. Az ő Jézusa nem kívülről parancsol vagy mutat példát neki, hanem benne él.”

Turóczy Zoltán (1893–1971) magyar evangélikus püspök: *Időszerű szeretet*

Hivatkozott művek

FELDMEIER, Reinhard – SPIECKERMANN, Hermann 2011. *Der Gott der Lebendigen. Eine biblische Gotteslehre*. Mohr Siebeck, Tübingen.

HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztyén istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben*. Luther Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzene Tanszéke, Budapest.

LANG, Friedrich 1994. *Die Briefe an die Korinther*. 17. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen–Zürich. (NTD 7.)

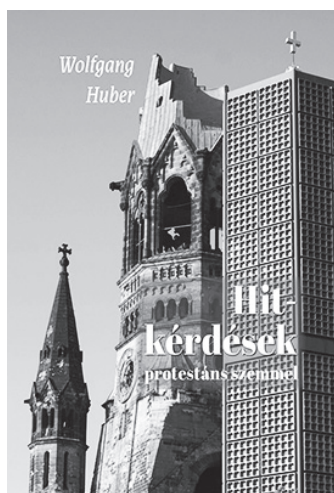
LUTHER Márton 2010. *Előszók a Szentírás könyveihez*. Magyarországi Luther Szövetség – Luther Kiadó, Budapest.

NIEBUHR, Karl-Wilhelm (szerk.) 2003. *Grundinformation Neues Testament*. 2. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

TURÓCZY Zoltán 2013. *Időszerű szeretet. Igehirdetések az 1953/54-es egyházi esztendő epistolai sorozata alapján*. Turóczy-hagyaték Alapítvány – Luther Kiadó, Budapest.

WENDLAND, Heinz-Dietrich 1934. *Die Briefe an die Korinther*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. (NTD 7.)

■ BENCE ÁRON

Wolfgang Huber: Hitkérdések protestáns szemmel

Luther Kiadó, Budapest, 2021.

„A reformáció egyházai ragaszkodnak a hitének megértésére törekvő, felnőtt hívő ember képéhez” – ez az ideál vezeti Wolfgang Hubert, miközben végigkalauzolja az olvasót a keresztyén hit fő kérdésein. Hogyan fogalmazható meg a Biblia évezredes és a reformáció ötszáz éves üzenete úgy, hogy az komoly szellemi tartalmat jelentsen mai világunkban? Erre tesz kísérletet a kötet, amikor elhelyezi az evangélium üzenetét napjaink gondolkodásában.

Miközben folyamatos párbeszédben van a modern kor gondolkodóival, és nyitott a kritikára, bemutatja, hogy a keresztyénység üzenete ma is ugyanolyan vonzó opció, mint amilyen a korábbi évszázadokban volt.

Wolfgang Huber (1942) a mai protestantizmus egyik legmeghatározóbb személyisége. Berlin korábbi püspöke és a Németországi Protestáns Egyház (EKD) vezetője 2009-es nyugdíjba vonulásáig. A Heidelbergi, a Marburgi és a dél-afrikai Stellenbosch Egyetem korábbi rendszeresteológia-profesz-

szora. Azon kevés egyházi vezetők közé tartozik, akik a tudományos teológiai eredményeket képesek a legszélesebb nyilvánosság számára is befogadható módon közvetíteni. Ezért tartják ma hazájában a legjelentősebb keresztyén értelmiséginek. Nézeteinek kiegyensúlyozottsága és megalapozottsága miatt véleménye napjaink számos etikai és egyházi kérdésében mérvadó.

TARTALOM Mécses a te igéd

HEGEDŰS ATTILA: *Öntudatlanul* 81

Tanulmányok

MALTE DOMINIK KRÜGER: *Szemmagasságban. Evangélikus teológia a „képi fordulat” után* 82

OROSZ GÁBOR VIKTOR: *Szexualizált erőszak és „gyermeki” szégyen az iskolában* 86

Figyelő

Előadás

KIRSTEN FEHRS – NIKOLAUS BLUM: *Az EKD megbízott tanácsadó testületének jelentése a sexualizált erőszak elleni védekezésről* 90

Megemlékezés

ZSUGYEL JÁNOS: *„Jézus az utolsó szalmaszál”. Jánosy István angyalföldi segédlelkészi szolgálata az 1944. évi német megszállás alatt* 98

Az igehirdető műhelye

PÉTERNÉ BENEDEK ÁGNES: *Böjt 6. vasárnapja (Palmarum) (Zof 3,14–17)* 101

SZEVERÉNYI JÁNOS: *Nagycsütörtök (2Móz 24,1–8)* 103

HAFENSCHER KÁROLY: *Nagypéntek (Zsolt 22,12.15–20)* 106

JAKAB BÉLA: *Nagyszombat (Ézs 26,12.19–20)* 109

SZABÓ B. ANDRÁS: *Húsvét ünnepe (Jel 1,9–18)* 112

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES: *Húsvét 2. napja (1Kor 15,21–23)* 115

BENCE ÁRON: *Húsvét ünnepe után 1. vasárnap (Quasi modo geniti) (2Kor 4,10–14)* 117